ئەو دەربەندەی خۆری لێ ئاوا نەبوو

گێرانەوەو شیکردنەوەی دیووی راستەقینەی ڕووداوەکانی داستانی کۆرێ

وریا یونس

ناوی پەرتوك : ئەو دەربەندەی خۆری لێ ئاوا نەبوو

نوسینی: وریا یونس

تایپ : نوسەر

تیراژ : ١٢٠٠ دانە

نرخ : ٣٠٠٠ دینار

ژمارەی سپاردن: (٢٦٢) ٢٠١٣

چاپخانەی : کەکۆن ـ سلێمانی

لەبەرێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان ژمارەی سپاردنی(٢٦٢) ی سالی(٢٠١٣)ی پێدراوە

پێشکەشە

- بەو شەهید و پێشمەرگە قارەمانانەی کە بوێرانە
لەدەربەندی کۆڕێ بەرەنگاری دوژمنانی خاکەکەیان وەستانەوە

- بەسەرجەم شەهیدانی کوردستان

پێرست

پێشەکی	٥
داگیرکردنی کوێت... سەرەتایەك بۆ لێکترازانی رژێمی عێراق	١١
ڕاپەرین و کۆچ رەوی کوردستان	٢٣
هێرشی سوپای رژێم بۆ داگیر کردنەوەی ناوچە ئازاد کراوەکان	٢٩
هۆکارەکانی شکستی کورد لە دوای راپەڕین	٤٠
هێرشی یەکەمی دوژمن بۆ دەربەندی کۆڕێ	**٤٣**
چالاکییەکی گرنگی پێشمەرگە بەر لە شەری دووەمی کۆرێ	**٥٧**
هێرشی دووەمی سوپای رژێم بۆ دەربەندی کۆرێ	٦٣
قۆناغی یەکەم — بەری رۆژهەلاَت	٦٥
قۆناغی دووەم — بەری رۆژئاوا	٦٧
قۆناغی دووەمی پلانەکەی دوژمن	٩٣
ئاگربەست و گفتوگۆ لەگەڵ رژێم	١٠١
سەر ئەنجام	١٠٨
دەقی بانگەوازەکەی بەرەی کوردستانی بۆ کۆمەلگای نێو دەولەتی	١١١
بەلگەنامەی ئەنجوومەنی ئاسایشی نێودەولەتی بۆ پاراستنی کورد	١١٣
نەخشەی هێلی **٣٦ =٣٧**	١١٤
نەخشەی شالآوەکانی سوپای رژێم بۆ سەر کوردستان	١١٥
نەخشەیەکی دەست کردی شوێنی سەنگەرەکانی پێشمەرگە	١١٦
تێبینیەکی گرینگ	١١٧
سەرچاوەکان	١١١٨

پێشەکی

پانتاییەکی فرە لە مێژووی گەلی کورد بە نادیاری یاخود بە هەڵە و کەم و کورتیەکی زۆرەوە ماوەتەوە, ئەمەش کاریگەریەکی یەکجار زۆری کردۆتە سەر کەلتور و دامەزراندنی بیرێکی ناسیۆنالیستی. هەرچەندە لە ئێستاو لە رۆژگاری ئەمرۆدا زۆر ئەستەمە کەبتوانین هەوڵی ڕاست کردنەوەودۆزینەوەی ئەم ڕووبەرە گەورەیەی مێژوومان بدەین, بەڵام ئیش کردن و ڕۆچوون بەقوڵایی لێوارەکانیشی دا نزیك مان دەکاتەوە لەو تووڵە رێگایەی دەمانگەینێتە تروسکایی. بۆیە دۆزینەوە و ڕاست کردنەوەی مێژوو بەمانایەکی تر چوونەوە ناو مێژوو لە رێگەی بیرێکی ناسیۆنالیستی زانستی بەگرێدراو بە کۆمەڵگایەکی یەکگرتوو ئامانجێکە زۆر لە پێشترە لەخەبات لەپێناوی ڕزگاری و سەربەخۆیی دا .

کێشەی هەرە گەورەی ئێمە لە بیر کردنی ڕووداو و گوێ نەدانە بەو ساتە مێژوویانەی کە بۆ ئێمە زۆر گرنگ و هەستیارن. من لێرە دا بەتەنیا باس لەمێژووی کۆنی چەندین ساڵە ناکەم, بەڵکو مەبەستیشم بەتایبەتی بە دیکۆمێنت کردنی مێژووی نوێی خۆمانە, مێژوویەك ئەگەر هەر لەسەرەتای دروست بوونی شۆرشی ئەیلولیشەوە دەست پێ بکەین هەتا ئێستا بەو هەموو ڕووداو و کارەساتانەوە بەتراژیدیا و ساتە کامەرانیەکانمانەوە پڕیەتی لە هەڵەو کەم و کورتی. هۆکارەکانی ئەم تەنگژەیە زۆرن و ئامانجی ئەم کتێبە نیە, بەڵام جەخت کردنەوەی ئەم مەسەلەیە (تراژیدیای بە دیکۆمێنت کردنی مێژووی کورد) لەهەموو ساتێکدا پێویستیەکی ئەوەندە گرنگە کە هاوجووت دەبێتەوە لەگەڵ تێکۆشان لەپێناوی ئازادی دا. بەڕاستی کارەساتە ڕووداوەکانی دوێنێ ئاوا بەو شێوەیە بزر دەبن و بە شێوەیەکی هەڵە لە بەرژەوەندی تاکەکەسی یان حزبیەوە بە دەق دەکرێن. هەموو باسێك لە سەر ڕوداوەکان, سەرکەوتن و نوشوستەکان تەنانەت کەلتور و ژیانی ڕۆژانەی رابوردوشمان تەمێکی چڕ

داپۆشیوە. کاری من لەم کتێبەدا ئیش کردن نیە لەسەر لابردنی ئـەم تەمـە لەسـەر مێژوو, بـەڵکو هـەوڵ دانێکـە تـا بمانگەیێنێتـە سـەر زانـستی بـە بـەدەق کردنـی ڕووداوێکی مێژووی لە ڕێگەی نوسینەوە و گێرانەوەی داستانی شەڕی کۆڕێ.

بەڕای من شەڕی کۆڕێ یەکێکە لە هەرە داستانە گرنگەکانی تێکۆشـەرانی ڕێگـای ڕزگاری دژی حکومەتی دیکتاتۆری عێراق. نوسینەوەی ڕووداوێکی وا و هەوڵدان بـۆ بە دیکۆمێنت کردنـی لـە چوارچێوەی ڕاسـتی بەسـەر هاتـەکان کـارێکی یـەکجار ئەستەمە, پرپەتی لەماندووبون و کار کردنی بەردەوام بەتایبەتی ڕووداوێك کەتیایـدا بتەوێت کاراکتەرە زیندوەکانی خۆیان بێنە قسەو پەلکێش بکـرێن بـۆ نـاو خـەیاڵ و یادەوەری ڕۆژانی بەسەر هاتەکە پێش لە یاد چـونەوەیان. لەگـەڵ ئـەوەدا مەبەسـتی نوسینی ئەم کتێبە بەتەنیا ئاشکراکردن و گێرانەوەی ڕاستی ڕووداوەکە نیـە بـەڵکو خستنە ڕووی فۆرمێکی نوێشە لە نوسینەوەی مێژوو لە دیدگایەکی زانستیەوە .

سالی ١٩٩١ گۆڕینی وەرچەرخانێکی یەکجار گرنگە لە مێژووی نەتـەوەی کـورد کە پێك هاتبووە لە گۆرانکاری هەمەجۆری خۆشـی و ناخۆشـی, هـەر لـە بـەهاری ئازادی و ڕەش بەڵەکی سەرکەوتنەوە هەتا کۆڕەو و کوشتارو ماڵوێرانی کـورد. بۆیـە مێژووی ئێمە لەدوای ئەو ساتانەوە ڕەنگ و شێوەیەکی تری لە خۆ گرت کە بۆیەکەم جار بەشێوەیەکی سەرکەوتوویی درێژ جەماوەری کوردستان لەگەڵ بزوتنەوەی سیاسی کورد لە ناو خاکی کوردستان یەك جەستەیی دوور لە فەرمانڕەوایی بێگانـە توانیـان دەسەلاتێکی سەرکەوتوو بەدەست بێنن. سەرەتای دەرگا کردنەوەی گۆڕنکاریەکان لە داگیرکردنی کوێتەوە دەستی پێکرد پاشان ڕاپەڕین وکۆچ ڕەو و شەڕی کـۆڕێ هـەتا ئەو دامـەزرانـدن و جـێگیر بونـەی دەسـەلاتی سیاسـی کـورد کـە هـەتا ئـەمڕۆش بەردەوامی هەیە و ڕۆژ بە ڕۆژ لە پێشکەوتن دایە. بۆیە ئەم ڕووداوانە زۆر گرنگن بۆ گەلی کورد بەتایبەتیش ڕاپەرین و کۆڕەو کە گـەورەترین دوانـەی ڕووداوی مێـژوویی گەلی کوردن بەهەمان کات کاریگەریەکی یـەکجار بـەهێزی هـەبووە لەسـەر بـیری

نەتەوەیی و هەستی بەکورد بوون. ئەگەر چی ڕووداوە ناخۆشەکانی شەڕی براکوژی ئەم هەست وبیرەی بەرەو کاڵ بونەوە و لەق بوون برد, بەلاّم لەئاکام دا هەمەئاهەنگیەکی نەتەوەیی ووشیارانە دروست بووە. ڕاپەرین و کۆچ ڕەو گرنگ ترین ڕووداوی مێژووی ئێمەن کە بەدەق نەکراوەو بەشێوەیەکی ترسناك پشت گوێ خراوە, بەجۆرێك لە یادی سالانەوە و بەیاننامەی حزبی دووبارە کراو و بەرژەوەندیە تایبەتیەکان نەبێت هیچ لێکۆلێنەوە و بەدواچوونێکی زانستیانەی بۆ نەکراوە, ئەوەی ووتراوە دەوترێتەوە ئەوەی نوسراوە دەنوسرێتەوە بەشێوازێکی سیاسی رووتی بێزار کەر. لەناو مندالأنی ڕاپەرین و کۆڕەو دا شەڕی بەرگری کۆڕێ لەدایك بوو, شەڕی نێوان بەرەی کوردستانی و سوپای عێراقی. هەڵبەتە لەهیچ کاتێك دا شەڕ و بەرەنگاری یان پێکدادانە سەربازی و پارتیزانەکان دڵخۆش و چارەسەر نەبوون بۆ کورد. شەڕ هەمیشە ماڵ وێرانی و نەهامەتی بەدوای خۆیدا هێناوە, لە هەمان کات کورد بە ناچاری نەبێت هەرگیز شەڕی هەڵنەبژاردوە بەلاّم بەهۆی زۆرداری لەڕادەبەدەری ڕژێمی عێراق جەنگەکان بەتایبەتی سەرکەوتنە مەزنەکانی هێزی پێشمەرگە لە شەڕی چەکداری دا بو نەتە شانازی مەزنی مێژووی بۆ گەلی کورد. شەڕی بەرگری کۆڕێ لە ئەپریلی ١٩٩١ یەکێکە لەو شانازیە مێژوویەی کە هێزی پێشمەرگەی کوردستان توانیان هێرشی سوپای عێراق تێك بشکێنن . لێرەدا من ئەمەوێت ئاماژە بەچەند هۆکارێکی گرنگ بکەم کەدەیسەلمێنێت داستانی کۆڕێ شەڕێکی نمونەیی و مێژوویە دەبێت لە بیر نەکرێت , هەروەها بە شێوەیەکی ڕاستی و دوور لە بەرژەوەندی تایبەتی بنوسرێتەوە و تۆمار بکرێت. یەکێك لە هۆکارە گرنگەکان بەشدار بوونی کردەکی سەرتاپای حزبەکانی بەرەی کوردستانیە بۆ یەکەم جار لە شەڕێکی وا دا کە ڕژێم هەموو قورسایی خۆی خستبووە سەر بۆ سەرکەوتن .

دابەشبوونی ئەو هەموو حزبە لەسەنگەرەکانی پێشەوەدا شان بەشان و بە هاریکاری یەکتری وێنەی کەمە لە مێژووی ئێمەدا, بەتایبەتی کە مێژووی پارت و

بزوتنەوەی سیاسی کورد هەتا ساڵانێکی کەمی بەر لە شەڕەکە لێواو لێو بوو لە ململانێی چەکداری و شەڕی یەکتر کوشتن و یان قبول نەکردنی یەکتر. کاتێك لەشاخەکانی کۆڕێ پێشمەرگەیەکی ئیسلامی شان بەشانی پێشمەرگەیەکی شیوعی بۆ یەك ئامانج دەجەنگن و لە تەنیشت یەکترەوە شەهید و بریندار ئەبن, راستی گرنگی ئەم شەڕەمان بۆ دەسەلمێنێ, ئالێرەدا بیری نەتەوەیی و گیانی نیشتیمان پەروەری لە دایك دەبێت. بۆیە شەڕی کۆڕێ پێمان دەڵێت بەبێ لەدەستدانی فرەیی بیر و ئایدۆلۆژیەکان یەکگرتن و سەرکەوتن رێگایەکی سەخت نیە, تەنانەت چەندە ووتاری سیاسی حزبی جیاواز بێت و چەند جەمسەر بێت. لەلایەکی ترەوە یەکێك لەهۆکارەکانی تری گرنگی شەڕی کۆڕێ ئەوەیە بەشکاندنی سوپای ڕژێم بەدەستی هێزی پێشمەرگە حکومەتی عێراقی مل کەچ کرد بۆ بانگەوازکردنی ئاشتی و دانووستان لەگەڵ کورد, ئەو حکومەتە دڕندەیەی کە لەو کاتەدا داخێکی گران و ڕەشی دۆڕاندنی شەڕی کوێت وڕاپەڕینی لەدڵ دابوو .هەروەها شەڕی بەرگری پێشمەرگە کاریگەریەکی بەهێزی پۆزەتیفی کردە سەر ووتاری سیاسی کورد.

بۆ نوسین و خستنە ڕووی ڕاشکاوی شەڕی کۆڕێ لە سەرەتادا هەوڵم داوە بەشێوەیەکی خێرا هەموو ئەو گۆڕانکاری و ڕووداوانە باس بکەم کە پەیوەندی پتەویان هەبوە لە گەڵ شەڕەکە یان بوونەتە هۆی دروست بوونی, هەر لە داگیر کردنی کوێت لەلایەن عێراقەوە هەتا ڕاوەستانی شەڕی کۆڕێ و دانووستان لەنێوان کورد و رژێم, چونکە ئەو ڕووداوانە وەك ئەڵقەیەکی پۆلاێن بەستراونەتەوە بەیەکتری, بۆ نموونە" داگیر کردنی کوێت رژێمی عێراقی دووچاری دۆڕاندن و شکست هێنانی سەربازی کرد کە راستەوخۆ کاریگەری کردە سەر ڕاپەڕین و ئازاد کردنی شارو شاروچکەکانی کوردستان , لەهەمان کات شالاوەکانی ڕژێم بۆ گرتنەوەی شارەکان, کۆچ ڕەوی جەماوەری دروست کرد و لە ناو قولایی کۆچ ڕەویش دا شەڕی بەرگری کۆڕێ وەك بەرپەرچ دانەوەی داگیر کردنەکان هاتەکایەوە, هەروەها بەشکاندنی ڕژێم

لەم شەڕەدا دانووستاندن لە نێوان کورد و ڕژێم دەستی پێکرد. بۆیە نیشاندان و باسکردنی ڕووداوەکان بەپێی ڕێز بەندی قۆناغەکان وێنەیەکی ڕوونی سەرتاپا گیریمان نیشان ئەدات دەربارەی هۆکار و ئاکامی شەڕەکە لەگەڵ ئەوەش دا تێگەیشتنمان ئاسانتر دەکاتەوە بەرامبەر هەموو ڕووداوە گرنگەکانی سالی ١٩٩١, کەبەساڵی بوومەلەرزەی سیاسی کورد ناودەبرێت. لەلایەکی ترەوە نوسینی ئەم کتێبە تەنها بۆ ئەمڕۆ و بۆ ئەو نەوەیە نیە کە زادەی واقیعی ڕووداوەکانن و ئاگاداری بەسەرهاتەکانن. بەڵکو ئەمە نوسینەوەی مێژوو و لێکدانەوەی ڕووداوە گەلێکی گرنگن کە چواردەوری داستانی شەری کۆڕیَ یان داوە و وەك پەرتوكێکی مێژوویی بۆ نەوەکانی داهاتووش بەئەرشیف دەکرێت. نەوەیەك کە رەنگە زۆر ووشیار و ئاگادار نەبێت لە دروست بوون و سەر هەڵدانی ئەو قۆناغە گرنگ و ئەو داستانە مەزنەی شەری کۆڕیَ لەهۆکارو ئاکام و چۆنیەتی دروست بوونی .

خالێکی زۆر گرنگی ئەم کتێبە ئەوەیە کاتێك دەچیتە قولاًیی و خوێندنەوەی بەسەرهات و چاوپێکەوتنەکان, دەگەیتە راستی ڕووداوەکان لە دەمی کەسایەتیەکانەوە, هەروەها تێدەگەی زۆربەی نوسینەکانی پێشوو کە دەربارەی شەڕی کۆڕیَ نووسراون لە بەرژەوەندی حزبی و تاکە کەسی بووە . بۆیە من هەولّم داوە هەموو کەسایەتی و لایەنەکان بێنمە ئاخاوتن و کاراکتەرە دیار و نادیارەکانی داستانەکە خۆیان بێنە دواندن دوور لە پێدا هەڵدان و پروپاگەندە کردن . لەگەڵ ئەوەدا لە نیشاندانی ڕاستی ڕووداوەکان ئاستەمی یەك و زەحمەتیەکی زۆر هاتۆتە ڕێگام, چونکە زۆر لەکەسایەتیەکانی بەشدار بووی شەڕەکە نەماون , ئەوانەش ماون رەنگە دووچاری لە بیرچونەوەبووبن . بۆیە بۆ هەڵمالینی ڕاستی ڕووداوەکان هەولّم داوە پشت بە هونەری پرسیار کردن و نیشان دانی نەخشەی جوگرافیای شوێنی شەڕەکە ببەستم , هەروەها بە بەکارهێنانی تەکنیکی وەبیر هێنانەوەی جەمسەر و ناوەرۆکی شەڕەکە لە کاتی چاوپێکەوتنەکاندا. لە دوومائی ئەم پێشەکیەدا حەز

دەکەم ئەوە ڕوون بکەمەوە کە من وەك نوسەری ئەم کتێبە خۆم یەکێك بووم لە بەشداربوانی شەڕەکە و بەچاوی خۆم واقیعی شەڕەکەم بینیوە, کە ئەمەش ڕەنگە هۆکارێك بێت بۆ هەوڵدان و تامەزرۆی بەدواچوونم بۆ نوسینی ئەم کتێبە, بەڵاّم بەشداربوونم لە شەڕەکەدا بەمانای ئەوە نیە ئاگاداری تەواوی پێکدادانەکان بووبم , چونکە شەڕەکە بەر فراوان بوو, بەرەکانی شەڕ هەمە لایەنە بوو, ئێمەش وەکو پێشمەرگەکانی تر لە خالێك و سەنگەرێك دا لە بەرەنگایدابووین. بەنوسین و بەدواداچوونی ئەم کتێبە هیوادارم توانی بێتم خوێنەری ئەم داستانە دڵشاد بکەم و زانیاریەکی ڕاستی پێ ببەخشم کە ببێتە دڵنیا بوون و ووشیار کردنەوەی .

وریا یونس

داگیر کردنی کوێت... سەرەتایەك بۆ لێکترازانی ڕژێمی عێراق

کۆتایی هاتنی جەنگی هەشت ساڵەی عێراق و ئێران گەڕانەوەی ئارامی و خۆش بەختی نەبوو بۆ خەڵکی عێراق, چونکە هەر ئەوەندەی پێ نەچوو ڕۆڵەکانی عێراق دووچاری جەنگێکی تری ماڵ وێرانی بوونەوە. ڕژێمی دیکتاتۆری عێراق بۆ بەدیهێنانی ئاواتی لە مێژینەیی کە گەڕانەوەی کوێت بوو وەك پارێزگایەك بۆ عێراق, ڕاستەوخۆ کوێتی تاوانبار کرد بە دزینی نەوتی عێراق , ئەم بیانوەی ڕژێم بەرامبەر دەوڵەتی کوێت (دۆستی لە مێژینەی) ڕێگەی خۆش کرد بۆ سەرەتای جەنگێکی تر کە پاشان بە شێوەیەکی زۆر خێرا و چاوەڕوان نەکراو پەرەی سەند. سەدام هەمیشە لەو خەیاڵەدابوو کە بەهەرشێوەیەك بێت دەبێ کوێت وەك پارێزگایەك بگەڕێنێتەوە, چونکە کوێت تا جەنگی جیهانی یەکەمیش بەشێکی دانەبڕاو بوو لە خاکی عێراق. بیرۆکەی لکانەوەی کوێت ڕەگ و ڕیشەیەکی کۆنی هەبووە لەلایەن ڕژێمە یەك لەدوای یەکەکانی عێراق, بۆ نمونە :(عبدالکریم قاسمی سەرۆکی عێراق لە ١٩٦٢/٦/٢٥ لە کۆنگرەیەکی ڕۆژنامەنوسی لە بەغدای پایتەخت داوای لکاندنەوەی کوێتی کرد بە عێراق)(١).

عبدالکریم قاسم سەرۆکی پێشووی عێراق

ئەگەرچی کوێت لە ١٩٦١/٧/٢٠ وەك وڵاتێكی سەربەخۆ دانی پێدانرابوو لەلایەن کۆمەڵگای نێو دەولەتیەوە. بۆیە ڕژێمی سەدام لە دوای کوتاهێنانی جەنگی هەشت ساڵەی لەگەڵ ئێران لە هەوڵی دۆزینەوەی بیانوێك بوو بۆ داگیرکردنی کوێت. لەگەڵ ئەوەدا سەدام لە مەترسی و کاردانەوە توندەکانی ئەمریکا دەگەیشت سەبارەت بەم کردارەی بەڵام ئەو بۆ بەرپا کردنی جەنگ و جێ بەجێ کردنی پیلانەکانی, بە پێچەوانەوە ناکۆکیەکانی قوڵترکردەوە ئەم هێستریایەی ڕژێمی عێراق لە مەڕ هەلگیرساندنی شەڕ هۆکاری تریشی لە پشتەوە بوو,

ئەویش لە خۆبایی بوونی سەدام بوو بەوەی کە خۆی بە براوەی جەنگ دەزانی لەگەڵ ئێراندا, بەهەمان کات عێراق خاوەن سوپایەکی یەك ملیۆن سەربازی بەتوانا و خاوەن ئەزموونی هەبوو کەلە تەواوی ناوچەکە بێ هاوتا بوو. هەربۆیە لەپەلامارێکی کت و پڕو چاوەڕوان نەکراودا لە ١٩٩٠/٨/٢ حکومەتی عێراق ٤٣,٠٠٠ هەزار سەربازی ناردە سەر دەولەتی کوێت و داگیری کرد. ئەم کردەوە سەربازیەی ڕژێم زۆربەی ولاتانی دووچاری سەرسورمان کرد, چونکە لە بیری کەس دا نەبوو کە عێراق لەو قۆناغە ناسکەدا خۆی بخاتە جەنگێکی وا سەختەوە کە لەئاکام دا نارەزایی وکاردانەوەیەکی توند وبەربڵاوی بەخۆیەوە بینی. لەیەکەمین بەرپەچدانەوەی وڵاتانی زلهێزی جیهانی لە کۆبونەوەکانیان لە نیوۆرك و واشنتۆن و سعودیە داوای ڕسواکردنی ئەم هێرشە و دەست بەجێ پاشەکشەی سوپای عێراقیان کرد لە خاکی کوێت, بەڵام عێراق ئەم هەڕەشانەی پشت گوێ خست و لەماوەی دوو ڕۆژدا کوێتی بەتەواوی داگیر کرد و ناوی نا پارێزگای نۆزدەهەم .

کۆمەڵگەی نێودەولەتی دەیان بڕیاری لەدژی ئەم داگیرکردنەی عێراق بۆ سەر کوێت دەرکرد, بۆ ئەم مەبەستەش یەکێتی سوڤیەت نوێنەری تایبەتی خۆی (یەڤگینی پریماکۆفی) ناردە لای سەدام تا رازی بکات بە کشانەوەی بەڵام بێ سوود بوو, تەنانەت سەدام حسێن سەرەڕای نارازی بوونی بە کشانەوەی لە کوێت پێی

ووتبوو: (لەبیرتانە کەمن لە ١٥ ئابدا دەستم لـە هـەموو دەسکەوتەکانی جـەنگی هەشت ساڵەمان لەگەڵ ئێران دا هەڵگرت و دۆخەکەم وەك پـێش جـەنگ لێکـردەوە, ئەگەر ئەم جارەش بەبێ مەرج لە کوێت بکشێمەوە گەلی عێـراق لـێم خـۆش نـابێ, ئەوکاتە خەڵك لێم ئەپرسێ ئەی گەیشتن بە دەریا چی لێ هات)(٢)

یەڤگینی پریماکۆف

سەدام لای دۆستەکانی ئەم شەڕەی وا گوزارشت لێ دەکرد کـە گوایـە وەکـو ئـەوەی گەلی عێراق داوای کردبێت کوێت داگیربکات, هەربۆیە هەرگیز ئامادە نەبوو بڕیاری کشانەوە بدات. تەنانەت بۆ ئەم مەبەستەش هەردوو زانای ئیسلامی ناوداری جیهانی عەرەبی:

(یوسف قەرزاوی و محەمەد غەزالی) لە نامەیەکیان بۆسەدام کەتیایدا هاتووە:

لە دوای بەشان و باڵ هەڵدانی کە بە بەرهەڵستکاری داگیرکارانی خاکی موسلمانان ناوی دەبەن, ئینجا داوای لێ ئەکەن بکشێتەوە لە خاکی کوێت بۆ ئـەوەی هێزەکـانی ئەمریکا و ڕۆژئاوا پێگەی خۆیان بە هێز نەکەن لە ئومەی عەرەبی. (٣)

محمد غزالی

یوسف قرزاوی

بەلاّم تکا و داواکاریەکانی دۆستان نەیان توانی بیری شەڕانگێزی سەدام بگۆڕن و پاشەکشەی لە خاکی کوێت پیێ بکەن. ئەم تاکڕەویەیی ڕژێمی عێراق وایکرد بیرۆکەی جەنگ لە لایەن ولاّتانی زلهێزی وەك ئەمریکا و بەریتانیا و هاوپەیمانەکانی ببێت بە تاکە ڕێگایەك بۆ تەمبێ کردنی سەدام و سوپاکەی. سەرئەنجام ئەوەبوو لەکات ژمێر (٣) ی بەرەبەیانی ڕۆژی ١٩٩١/١/١٧لە لایەن (ژەنەراڵ شوارسکۆف) فەرماندەی گشتی هێزەکانی هاوپەیمانان فەرمانی کردەوەی سەربازی گەردەلولی بیابانی ڕاگەیاند, کەسەرەتا بەهێرشی ئاسمانی دەستی پێکرد .

هەر لە یەکەم ساتی ڕاگەیاندنی شەڕدا هێزی ئاسمانی هاوپەیمانان شالاّویان چڕکردەوە بۆ سەر بنکە سەربازیەکانی سوپای عێراق و لەسەر ئاسمانی دەشتاییە پان و بەرینەکانی ناوچەکەوە دەستیان کردە گورز وەشاندن, لەماوەی چل و سێ ڕۆژدا هێزە ئاسمانیەکانی هاوپەیمانان (١١٦٠٠٠) هەزار دەرچوونیان کرد بۆ بۆردومانکردنی بنکە سەربازیەکانی سوپای عێراق, کە تیایدا نزیکەی (١٣٠) هەزار تۆن بۆمبی لیزەر و کاتوشە و چەندەها جۆری تری تەقەمەنیان لە عێراق تاقی کردەوە کە زیانێکی یەکجار کوشندەی لێکەوتەوە, لەگەڵ ئەوەشدا جگە لە زیانی

سەربازی خەڵکێکی زۆری سڤیلیش بوونە قوربانی, بەتایبەتی لە کاتی بۆردومانە ئاسمانیەکانی هاوپەیمانان بۆ سەر شاری بەغدا.

ژەنەراڵ نۆرمان شوارسکۆف فەرماندەی گشتی سوپای هاوپەیمانان١٩٩١

هەرچەندە ئەمریکیەکان ئەوەندە گوێیان بە زیانەکانی گیانی عێراق نەدەدا, چونکە بەبڕوای ئەوان هێزە هاوپەیمانەکان ئامانجە ستراتیژیە سەربازیەکانیان بەلاوە گرنگتر بوو. سەرەڕای تەفروتوناکردنی هەموو یەکەکانی سوپای عیراقی لە ناو خاکی کوێت, بەلاّم سەرۆکی عێراق هێشتا بڕیاری کشانەوەی نەدا, هەر بۆیە ئەم جارەیان سوپای هاوپەیمانان بە فەرماندەی ژەنەراڵ شوارسکۆف لە رۆژی یەك شەمە ١٩٩١/٢/٢٤ هێرشی زەمینی و ئاسمانی و دەریاییان دەست پێکرد, کە تیایدا هەرچی یەکەکانی سوپای عێراقی هەبوون لەماوەیەکی کورتدا تێك شکێندران و لەناوچوون, هەروەها باری گشتی ناوخۆی عێراق دووچاری شلەژان و پەرتەوازەیی بۆوە. ئەم بارەودۆخە وای لە ڕژێمی عێراق کرد پاشەکشە بکات لە بڕیاری داگیرکاریەکەی, بۆیە لە ١٩٩١/٢/٢٦ بڕیاری دا لە کوێت بکشێتەوە ,

هێرشی ئاسمانی هاوپەیمانان بۆ سەر سوپای عێراقی ١٩٩١

بەلاّم هێزی هاوپەیمانان زۆر گوێیان بە بڕیارەکەی عێراق نەدا و بەردەوام بوون لە هێرش بۆ سەر یەکە سەربازیەکانی عێراق, بۆیە لەماوەی دوو ڕۆژ سوپای عێراق دووچاری زیانێکی یەکجار زۆر بۆ وە کە تیایدا بە هەزاران سەرباز کوژران, بەتایبەتیش لەکاتی پاشەکشەکردنیاندا له سەر ڕێگای سەرەکی نیوان هەردو ولاّت کە دواتر ئەم ڕێگایە بە **(ڕێگای مەرگ)** ناوی دەرکرد. هەروەها زۆری ژمارەی دیلەکانی سوپای عێراق بەڕادەیەك زۆر بوو وای کردکە **(دیك چینی)** وەزیری بەرگری ئەوکاتی ئەمریکا لە ١٩٩١/٢/٢٤ بڵێ:

(زۆری ژمارەی دیلەکانی عێراق کێشەی بۆ دروست کردووین)(٤) بەگوێرەی سەرچاوە جۆراو جۆرەکانی وەکو: ئاژانسی هەواڵگری ناوەندی ئەمریکا و ڕاپۆرتی ئاژانسی ئەسۆشیتد پرێس و ئاژانسەکانی ڕۆژئاوا زیانەکانی عێراق لە جەنگی کەنداو بەم شێوەیە بوو :.

سوپا تێکشکاوەکەی عێراق لەسەر ڕێگای کوێت- عێراق ئەو ڕێگایەی بە ڕێگای مەرگ ناسرا

کوژرانی ٤٥ بۆ ١٠٠ هەزار سەرباز,٢٥ بۆ ٣٠ هەزار خەڵکی مەدەنی, بریندار بوونی ٣٠٠ هەزار سەرباز, مەدەنی , هەروەها کەوتنە خوارەوە و تێکشکاندنی سەدان فرۆکەی جەنگی (٥). بەگشتی ڕەنگە زیانەکانی عێراق لەم جەنگەدا زۆر لەوە زیاتر بێت بەڵام دەبێ ئەوە بزانین زیانێکی وا بۆ جەنگێکی وا کورت خایەن زۆرە. سەدام کەسایەتیەکی شەڕخواز و دڕندە بوو, یەکێك لە پیشە هەمیشەییەکانی گاڵتەپێکرن بوو بە دوژمنەکانی دوور لە لۆجیکی سیاسی, ئەو سوور بوو لە سەر داگیرکردنی وڵاتێکی سەربەخۆ بێ گوێ دان بە هیچ بنەما و بەهایەکی یاسایی و مرۆیی, لەهەمان کات لە هیچ بارێك ئامادەی گفتو گۆ کردن نەبوو سەبارەت بەکێشەکان, ئەو وەك سەرکردەیەکی سەربازی لە کێشەو ململانێکانی دەیڕوانی, کەچی لەڕووی تاکتیکی سەربازیەوە هەر زوو شکستی هێنا و نەیتوانی پارێزگاری لە مانەوەی سوپاکەشی بکات بەتایبەتیش لە دوای کشانەوە لە خاکی کوێت, بۆیە بەم شێوەیە تەواوی سوپاکەی لە کوێت تەفر و تونابوون, تەنها بەشێك لە پاشماوەی سوپاکەی نەبێ لە نێوان ئاگر و مەرگ دا دەربازبوون و گەڕانەوە بۆ عێراق .

له دوای شکسته گەورەکەی سوپای عێراق لە ناو خاکی کوێت , شیعەکان لە خوارووی عێراق ئەم هەلّەیان قۆستەوە توانیان بەڕووی دەسەلاّتی فاشیستانەی ئەم ڕژێمە بتەقنەوە, هۆکاری تەقینەوەی شیعەکانیش لە ئەنجامی سەرکوت کردن و لە سێدارەدان و بەکوشت دان و وێرانکاری دەیان سالّەی ڕژێم بوو کە لەدوای میللەتی کورد رژێم شیعەکانی بە دوژمنی سەرسەختی خۆی دەزانی, لەکاتێکدا ئەوان بەشی زۆرینەی پێکهاتەی عێراق بوون, لەلایەکی ترەوە سەرۆکی ولایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا جۆرج بۆش لە ١٩٩١/٢/١٥ لەرادیوی دەنگی ئەمریکا هانی خەلّکی عێراقی دا بۆ ڕاپەڕین لە دژی ڕژێمی بەعس کە ئەمەش هۆکارێکی تر بوو بۆ سەرهەلّدان و ڕاپەڕین لە باشوری عێراق, هەر بۆیە لە ٢/ ١٩٩١/٣ گڕ و بلێسەی ڕاپەڕین لە شاری بەسرە سەری هەلّدا و زۆر بە خێرایی شارەکە پاك کرایەوە لە دار و دەستەی ڕژێم و ئازاد کرا .

ڕاپەرین لە باشوری عێراق ١٩٩١

جۆرج بۆش باوك سەرۆكی وولایەتە یەكگرتوەكانی ئەمریكا ١٩٩١

پاشانیش بەچەند قۆناغێكی تر لـەماوەی تـەنها ١٤ ڕۆژدا لـە كـۆی ١٨ پارێزگـا نزیكەی ١٤ پارێزگای عێراقی ڕاپەڕی و ئازاد كرا, بەلآم ئەم سەركەوتنەی خـەڵكی عێراق بەتایبەتی شیعەكان حكومەتی ئەمریكای دڵخـۆش نـەكرد بـەڵكو دوو دڵـی خستە نێو سیاسەتی ئەمریكا سەبارەت بە دژایەتی و تەمێ كردنی ڕژێمـی عێـراق. لەبەرامبەر ئەمەش دا سەدام بە هەموو مەرجەكانی هاوپەیمانان قایل بوو, بۆیە ئەم بارودۆخە وای لە سیاسەتی ئەمریكا كرد كە بە هێواشی پاشگەز ببێتەوە لە پاڵپشتی كردنی خەڵكی عێراق بۆ ڕوخاندنی ڕژێمەكەی .

ئینجا لە ١٩٩١/٣/٢٦ جۆرج بۆش ڕێگای بە حكومەتی عێراقی دا ئـەو تانـك و زریپۆشانەی كە لـە مەیـدانی جـەنگ بـەجێی هێـشتبوون بكـشێنێتەوە, ئەمـەش دەرفەتێكی گونجاو بوو بۆ ڕژێم تا سەركوتی خەڵكی ڕاپەڕیوی عێراقی پێ بكات,

چونکە سوپا بە هۆی بێ زرێپۆش و تانك و کەرستە سەربازیەکانی دووچاری بێ توانای ڕادەبەدەر ببوو.

بۆیە ئەم پاشماوەی چەکانە هەرچۆنێك بوویێت یارمەتی دەربوو بۆ ڕژێمی عێراق بۆ داگیر کردنەوەی ناوچە ئازاد کراوەکان.لە ١٩٩١/٣/٢٨ کۆبونەوەیەك لەنێوان نوێنەرانی عێراق و ئەمریکا لە صفوان ئەنجام درا, نوێنەری هاوپەیمانان بریتی بوو لە ژەنەراڵ شوارسکۆف و ژەنەراڵ خالد بن سوڵتان و نوێنەری عێراقیش بریتی بوون لە سوڵتان هاشم و فریق صلاح عبود فەرماندەی (فەیلەقی سێ). لەم کۆبونەوەیە نوێنەری هاوپەیمانان چەند مەرجێکیان هەبوو دەبوایە نوینەرانی عیراقیش مل کەچ بونایە, مەرجەکانیش بریتی بوون لە دەخاڵ کە ژەنەراڵ شوارسکۆف زۆر بەتوندی و بە سوکایەتیەوە بەڕووی نوێنەرەکانی عێراقی خوێندەوە, ئەوانیش بێ هیچ مەرجێك هەموو خاڵەکانیان قبوڵ کرد و مل کەچی تەواویان نیشاندا, تەنها یەك داواکاری سولتان هاشم نەبێت کە بەداخەوە ئەم داواکاریەش لە دژی خەڵکی ڕاپەڕیووی عێراق بوو, ئەویش ڕێگا دان بوو بە هەڵساندنەوەی فڕۆکەی

کۆبونەوەکەی سەفوان ١٩٩١

هەلیکۆپتەرەکان لە ناوەوەی خاکی عێراق . شکوارسکۆف ئەو خواستەی ئەوانی پەسند کرد و تەنانەت ڕێگەی دا کە هەلیکۆپتەرەکان چەکداریش بن. ئەم ڕازی بونەی نوێنەری هاوپەیمانان تەواو بە زیانی خەڵکی عێراق بوو, چونکە ئەگەر ڕژێم نەیتوانیبایە فرۆکە بەکاربێنیت بۆ سەرکوت کردنی جەماوەر هەرگیز بەو شێوەیە خەڵکەکە نەدەبونە قوربانی . تەنانەت خودی سەرۆکی ولایەتی یەکگرتوەکانی ئەمریکا (جۆرج بۆش) پاساوی بۆ پاشگەزبونەوەکەی دەهێنا و دەیووت: (لەبەر هەموو هۆیەکی پراکتیکی ئێمە هیچ کاتێك بەڵێنمان نەداوە پشتگیری ڕاپەرین بکەین)(٦).

لەکۆتایەکەیدا ئەمریکیەکان بێئاگایی خۆیان ڕاگەیاند لە شۆرش و ڕاپەرینی خەڵکی عێراق و چاوەکانیان داخست لە ئاست ئەو کارەساتە مرۆیانەی بەسەر گەلانی عێراق دەهات , بەتایبەتی ئەمریکا کاتێك زانی شیعەکان کۆنترۆڵی عێراق دەکەن مەترسی لێ نیشت کەحکومەتێکی شیعە مەزهەبی وەك ئێران دووبارە بێتەوە, بۆیە سەدامێکی لاوازی مل کەچی پێ باشتربوو. ڕژێم لە کاتی هێرشەکانی بۆ سەر خوارووی عێراق لەو شوێنانەی ڕاپەرینی لێ ئەنجام درا زیاتر لە دووسەد هەزار هاوولاتی شیعەی کوشت, هەروەها زۆربەی ڕابەرەکانی شیعەی بێ سەرو شوێن کرد. سەدام و دارو دەستەکەی نەهامەتی زۆریان بەسەر گەلی عێراق داهێنا, دڕندەیی بەعس لە کوردستان گەیشتە لوتکە" ئەنفال و کیمابااران و تێکدانی گوندەکان و ڕاگواستنی زۆرە ملێ و لەسێدارەدانی تیکوشەرانی ئازادی کوردستان و چەندان تاوانی تری ڕەشە کوژی .

ڕاپەرین وكۆچ ڕەوی كوردستان

ئەگەر چی داگیركردنی كوێت لەلایەن عێراقەوە بووە مایەی ماڵوێرانی سەرتاپا گیری بە لەناوچوونی سەدان هەزار مرۆڤ و دارِمانی ئابوری و تێك چوونی باری سیاسی وڵات, بەڵام لەگەڵ ئەمەش دا گەورەترین هەلی زێرِینی هێنایە ئاراوە بۆ گەلی كوردكە بتوانێ مافە ڕەواكانی خۆی بەدەست بێنێ ، چونكە ئەو كۆدووژمنی و ڕووبەرووبونەوە جیهانیەی بەرامبەر بە ڕژێمی عێراق نەك هەر كێشەی سیاسی كوردی زەق كردەوە بەڵكو وێنەی گەلی كورد و مەسەلەی نەتەوایەتی لە فۆرمێكی یەكجار مەزندا بەرجەستە كرد و وەك ئەستێرەیەكی ئەڵماساوی بە ئاسمانی مێژووی كوردەوە هەڵواسی. ئەمە نەك تەنها لەبەر ئەوەی ڕاپەرینی سەرتاپاگیری هێنایە ئاراوە لە كوردستان “ بەڵكو سەرەتای گواستنەوەی كێشەی لە مێژینەی كورد بوو لە مەسەلەیەكی

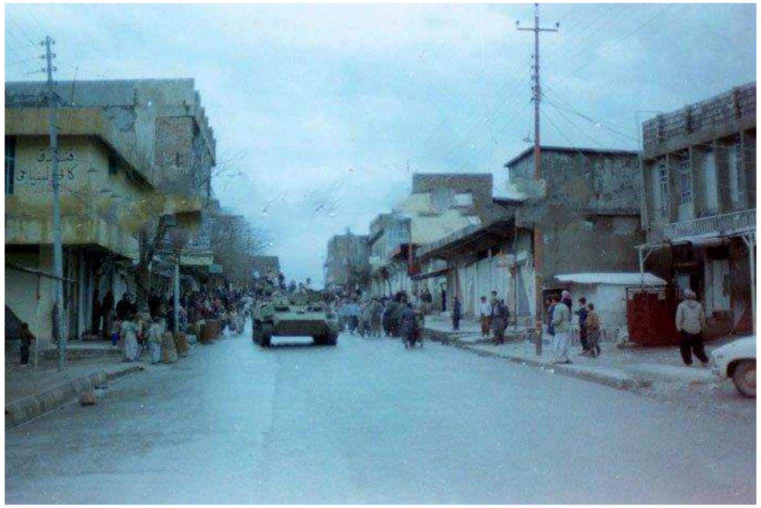

ڕاپەرینی كوردستان ١٩٩١

سۆزگەری مرۆڤیەوە بۆ کێشەیەکی سیاسی گرنگی ناوچـەیی و دەولـی. هـەر بۆیـە بزوتنەوەی سیاسی کورد توانی تاڕادەیەکی باش هەلی لاوازی باری ئاسایشی رژێـم و شپرزە بوون و لێك پچڕاندنی دەسەلاتی دەزگا ئەمنیـە سـەرکوت کـەرەکانی عێـراق بقۆزێتەوە بۆ دروست کردنی ڕاپەڕینێکی جەماوەری سەرتاسەری .

سەرکردایەتی کورد هەر لە سەرەتاوە لە سەر ئاستی بـەرەی کوردسـتانی لـە ناوچـە سـنوریەکان هەوڵـەکانی خۆیـان بەشـێوەیەکی توکمـە چـڕ کـردەوە, هاوکـات بەپەیوەستیەکی بەهێز بە جەماوەری کوردستان تـوانرا سـەرەتای بەرنامەیـەك بـۆ ڕامالێنی دام ودەزگا حکومیەکان دابڕێژرێت. بۆ ئەم مەبەستەش هەوڵـەکان کەوتنـە بواری پراکتیکەوە و تیایدا چەندین دەستەی پێـشمەرگە ڕەوانـەی سـەرجەم شـار و شاروچـکەکانی کوردسـتان کـرا بـۆ دارشـتنی بەرنامـەو پلانـی ڕاپـەرین.

هێزی پێشمەرگەی کوردستان ١٩٩١

لەلایەکی ترەوە دەزگا ڕاگەیاندنەکانی بەرەی کوردستانی بەتایبەتیش ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان و دەنگی کوردستان گڕوتینێکی بەهێزیان بەخشی بە جەماوەر, لەهەمان کات دا زۆربەی خەڵکی ئازادیخوازی کوردستان و بەشێك لە پیاوانی ڕژێم لە ناوەوەی کوردستان نامەی بزوتنەوەی سەرکردایەتی کوردیان پێگەیشت بۆ ئەنجام دانی ڕاپەرینێکی سەرتاسەری, لە ئەنجام دا لە سەرەتای مانگی ئازار (***مانگی تراژیدیا و سەرکەوتنی کورد لە مێژوودا***) نرکەی ڕاپەرین بەهاوارو هەڵمەتە جەربەزیەکانی جەماوەر, لەتەواوی چین و توێژەکانی کۆمەڵگاوە ڕاپەرین ئەنجام درا و لەماوەی چەند ڕۆژێك دا تەواوی تەخت و تاراجی بەعسی ڕامالدرا لە کوردستان.
لەلایەکی ترەوە سەرکردایەتی سیاسی کورد لەبواری دیبلۆماسی و پەیوەندی سیاسی دەولی و ناوچەیی لەمەر ڕاپەرین و پاراستنی دەسکەوتەکان کەوتە پەیوەندی کردن و هەوڵی کارا لەگەڵ تەواوی لایەنە دەسەلاتدارە گرنگەکانی مەیدانی سیاسی جیهانی, هەر لەم دیدگایەوە ڕۆژی ٩ - ١٠ / ئازار ١٩٩١ یاریدەدەری وەزیری دەرەوەی تورکیا(**تونگای ئوزگیری**) پیشوازی لە وەفدێکی کوردی کرد بۆ گفتو گۆ کردن لە بارەی پێشهاتەکانی کە لە عێراق ڕوو ئەدەن. لایەنی کوردی ئەوەیان وروژاند کەلێرە بەدواوە هەماهەنگی لەگەل تورکیا دەکەن و پێویستیان بەهاوکاری حکومەتی تورکی هەیە. داوای ئەوەشیان کرد کە تورکیا داوا لە وولایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا بکات کە گرنگی زیاتر بە کورد بدات(٧). لەو کاتەوە جموجۆلی دیبلۆماسی کورد سات لە دوای سات هەنگاوەکانی چالاك تر خۆی ئەنواند بەتایبەتیش ئەم جارەیان لە دەرگای تورکیا بەرەو جیهانەوە. هەروها لە ١١-١٩٩١/٣/١٣ بەهۆی کاریگەری قەیرانەکانی کەنداودا لە شاری بەیروتی پایتەختی لبنان کۆنگرەی ئۆپۆزیسیۆنی عێراقی بەسترا, لەوێدا کورد ئامادە بونیکی کاراویەکگرتوانەی هەبوو(٨). سەرەڕای هەولی زۆری ئۆپۆزیسیۆنی عێراقی لەناوچەکانی باشور بۆ پاراستن و سەرکەوتنی ڕاپەرینەکانیان, بەلاّم بزوتنەوەی

جەماوەری شارە شیعە نـشینەکانی عـێراق بـە بـەراوورد بـە شـارەکانی کوردسـتان لەئاستێکی زۆر لاواز و پەرتەوازە و دوور لـە یـەك دەنگـی پێـوە دیـاربوو. ئەگـەر ئازادی و ڕزگارکردنی شارەکانی کوردستان بە گـەورەترین سـەرکەوتنی میللـەت و بەهاری خۆشی و ئازادکردن بۆ گەلی کورد دابنرێت, دەبێ شکست و نەهامـەتیەکانی دوای ئەم سەرکەوتنەش بەکارەسات و ناخۆشیەکانی میللەت لـە مێـژوودا تۆمـار بکرێت. لەدوای شکستەکانی هێزی پێشمەرگە وجـەماوەری کوردسـتان لـە بـەردەم هێرش و زەبر و زەنگی دڕندانەی ڕژێمی بەعسی لە شارو شاروچـکەکانی کوردسـتان هەر لە کەرکوکەوە تا بەرزاییەکانی پیرمام چرکە لەدوای چرکە هەمووی نەهامـەتی و چارەڕەشی بوون بۆ کورد, سوپای بەعسیش هەنگاو لەدوای هەنگاو لە داگیرکـاری و لەناوبردنی خەڵکی کوردستان سڵی نەدەکرد و نەدەوەستا لـە شـاڵاوە سـەربازیەکانی تاگەیشتە دەربەندی کۆڕێ .

کۆچ ڕەوی کوردان ١٩٩١

بەهۆی دڕندایەتی ئەم رژێمە بـارێکی شـێواوی مەترسـیدار سـەرتاپای کوردسـتانی گرتبۆوە کە بە ملیونەها مرۆڤی کورد لەشار و شارۆچکەکان بەرەو سنورەکانی ئێران و تورکیـا دووچـاری ئـاوارەیی و دەربـەدەری ببوونـەوە. ئـەم سـوپا دڕندەیـە هەرشوێنێکی داگیر بکردبایە خەڵکەکەی هەموو دەکوشت و زیندە بەچاڵی دەکـرد, بۆ نموونە چەندەها خەلکی هەژار و پیر و گەنجیان لە شاری هەولێر لە ناو ماڵـەکانی خۆیان دەرهێنا و بەکۆمەڵ لەسەر ڕێگا سەرەکیەکان گوللە بارانیان کـردن, بۆیـە بەگشتی جەماوەری کوردستان هەڵبژاردنی کۆچی بەکۆمەڵی ڕێگای هات و نـەهاتی زۆر پیێ باشتر بوو لە جارێکی تر ژیان بەسەر بردن لە ژێر بندەسـتی و مەرگەسـات و بێ ویژدانی ئەم ڕژێمە, ئەو رۆژگارانە پڕ بوون لە نەهامەتی بۆ ئەم گەلە, هاوکـات ئەگەر کۆچ ڕەو نەبوایە کەسیش بەهانای کورد نەدەهات هەرگیز جیهان ویـژدانی بـۆ کارەسات و قڕکردنی کوردان نەدەجولا, بۆیە کۆچ ڕەو بەگەورەترین تراژیدیای بـێ وێنەی ئەم میللەتە دەژمێردرێت, سەرەرای هەموو ناخۆشیەکانی هیوا و ئومێدێکی تازەی بەخشیەوە بە میللـەت , لەبـەر ئـەوەی کـۆچ ڕەو کێـشەی کـوردی گەیانـدە گوێچکەی گەلان و ویژدانی جیهانی لە ناخەوە هەژاند , هەروەها بناغەی درووسـت بونی پردێکی لە نێوان کوردستان و جیهان دامەزراند. کۆچ ڕەو وەلاّم دانەوەیەکی پـڕ لـە شـەرمەزاری بـوو بـۆ دوژمـن وسـەرەتایەك بـوو بـۆ بـەهاناهاتنی کۆمەڵگـەی نێودەوڵەتی, بەر لەکۆچ ڕەو جیهان لە کەشێکی بێ دەنگی و بێ هەڵوێست لە ئاست تاوانەکانی رژێم لەنگەری دەگرت, هەمان کات لەگەل ئەم بێ هەڵوێستیەی جیهـان خەڵکانێکی خاوەن هەڵوێست و مرۆڤ دۆست هـەبوون هـەوڵیان دا تـا کۆمـەڵگای جیهانی پەلکێش بکەن بۆ ناخی ئەو مەرگەساتانەی بەسەر کوردەهات " لەمانـەش **تۆرکوت ئوزال** و **بیرنارد کۆشنەر** و **دانیـال مـیتران** و چـەند سیاسـەت مـەدارێکی ئەمریکی و جیهانی, ئەمانە و ڕای گشتی جیهانی توانیان گوشار بخەنە سەر سەرۆکی وولاتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا بە وەرگرتنی هەلوێست لە بەرژەوەندی گـەلی کـورد,

هەر بۆیە جۆرج بۆش وەزیری دەرەوەی وولاتەکەی (**جیمس بیکەر**) ی رەوانەی ئۆردوگاکانی پەنابەری کورد کرد تا لە نزیکەوە ئاگاداری ڕەوشی کوردە ئاوارەکان بێت , دوای گەڕانەوەی وەزیری ناوبراو ووتی : (ئەوەی من بەچاوی خۆم بینیم زۆر زیاترە لەوەی باوەڕی پێبکرێت)(٩).

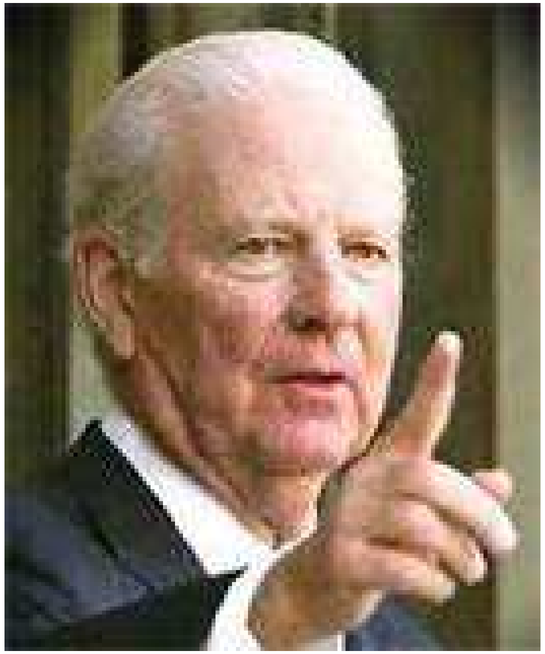

جیمس بیکر وەزیری دەرەوەی ئەمریکا ١٩٩١

هێرشی سوپای رژێم بۆ داگیر کردنەوەی ناوچە ئازاد کراوەکان

لە دوای وەرگرتنی کارتی سەوز لەلایەن ئـەمریکا و بـێ دەنگـی کۆمەڵگـەی جیهانی, رژێمی عێراق بە پاشماوەی سوپاکەی و بەشێك لە بەکرێگیراوانی مجاهیدینی خەلقی ئێرانی کەوتە هێرشکردن بۆ داگیرکردنەوەی شارەکانی کوردستان و لەناوبردنی دەسەلاتی خەڵك , بۆ ئەم مەبەستەش سەدام حسێن هێزێکی گـەورە بەسەرپەرشـتی عێزەت دووری و عەلی حسن مجید دەنێرێتە کەرکوك بۆ دارشتنی پلانـی گرتنـەوەی شـارەکە و وەدەرنـانی هێـزی پێـشمەرگەی کوردسـتان . ئـەوەبوو ئـەم هێرشـە لـە ١٩٩١/٣/٢٨ دەستی پێکرد و لەماوەی دوو رۆژدا بەبێ بەرگریەکی ئـەوتۆی هێـزی پێشمەرگە و جەماوەری کوردستان رژێم توانی تەواوی شاری کەرکوك داگـیر بکـات. هەڵبەتە هەمیشە بەرەنگاری بچوك و بەرپەرچدانەوەی پێـشمەرگە هـەبوو لـە چـەند شوێنێکی جیا جیـا , بـەلاّم هـیچ کاریگەریـەکی ئـەوتۆی نـەبوو لەسـەر شـالاّوە دڕندانەکەی رژێم, لەم هێرشەدا جگە لە سوپا کە پێك هـاتبوو لـە گـاردی کۆمـاری (حرس جمهوری) هەندێ شەرکەری رێکخراوی مجاهیدینی خەلقی ئێرانیش, هاوکاری سوپای عێراق بوون بۆ داگیر کردنەوەی شاری کەرکوك و پاشانیش تەواوی شارەکانی کوردستان . تەنانەت هەر لەبارەی ئەم شەرەشەوە (**مریەمی رەجەوی**)سەرکردەی بەرچاوی مجاهیدینی خەلق لەکاتی هاندانی چەکدارانی خۆی بۆ هێـرش کرنـە سـەر کوردان دەیووت :

(بەتانکەکانتان کوردەکان بکەنە ژێر و فیشەکەکانتان بۆ پاسدارانی شۆرشی ئێرانی رابگرن)(١٠).گرتنەوەی شـاری کـەرکوك لـە لایـەن رژێـی عێراقـەوە کاریگەریـەکی دەروونی خراپی کردە سەر ورەی پێشمەرگە وجەماوەری کوردستان لە بەرامبەریش دا گڕ و تەوژمی باوەڕبەخۆبونی خستە ناو رژێم و سوپاکەی.

لە گەرمەی ئەم هێرش و پەلامارە دڕندانەیەی سوپای بەعسی بۆ داگیر کردنەوەی

مسعود رەجەوی لەگەڵ سەدام حسێن لەکاتی خەلآت کردنی **١٩٩١**

شاری کەرکوك حکومەتی عێراق لە هەڵسوکەوتێکی سیاسی و گەمەیەکی سەیردا نێردراوێکی ئاشتیوانی دەنێرێتە لای سەرکردایەتی سیاسی کورد بۆ دانووستان و گفتوگۆکردن لە نێوان کورد و بەغدا. بۆیە نێردراوی ڕژێم بە سەرۆکایەتی موکەرەم تالەبانی لە رۆژی **١٩٩١/٣/٢٩** دەگاتە سلێمانی و لە دانیشتنێکی نهێنی دا لە گەڵ **فریدون عبالقادر و نێچیروان بارزانی و محمدی حاجی محمود** دەکەونە گفتوگۆ بەمەبەستی ڕێکەوتن لەسەر وەستانی شەر. بەلآم لایەنی کوردی بەسەرسوڕمانیەوە دەپرسن ئەگەر حکومەت بەنیازی ڕێکەوتنە لەگەڵ کورد بۆچی لەو کاتەدا لە گەرمەی هێرش کردنە بۆ سەر کوردستان و بەتایبەتیش گرتنەوەی شاری کەرکوك. لەبەرامبەردا نێردراوی حکومەت دانوستانەکە ئەبەستێتەوە تەنها بەراگرتنی شەڕ لە دوای بەدەست هێنانی کەرکوك لە لایەن حکومەتەوە .

ئەگەر بەووردی سەرنج بدەینە مەبەستی نێردراوی حکومەت بۆ دانووستاندن لەگەڵ کوردا لەو کات وساتەدا بۆمان دەردەکەوێت کە ڕژێمی عێراق تەنها مەبەستی کات کوشتن و فڕوفێڵی سیاسی بووە سەبارەت بە چارەسەرکردنی کێشەی کورد. هێرش و پەلامارەکانی سوپای عێراق بەردەوام بوو لە داگیرکردنەوەی کوردستان, سەرکردایەتی سیاسی کوردیش لەبەر خێرایی ڕووداو و پێشهاتەکان نەیتوانی بەرنامەیەکی بەرچاو و ڕوونی هەبێ, بۆ نموونە دەبوایە لێك دانەوەیەکی ڕاستەقینە بۆ توانا سەربازیەکانی سوپای ڕژێم بکردایە, بەلاَم بەپێی بیرو بۆچوونی سەرکردایەتی کورد لەو ڕۆژگارەدا سوپای عیراق جارێکی تر ئەو هێزو و توانایەی نابێتەوە کەهێرش بکاتەوە و کوردستان داگیر بکاتەوە. لەڕاستیش دا ئەستەم بوو ڕژێمێکی دۆڕاو لە بواری ڕامیاری ڕوخاو و شەکەت لە باری سەربازیەوە وا بەئاسانی بتوانێت خۆی ڕێکبخاتەوە, لەلایەکی ترەوە سەرکردایەتی کورد بێ ئاگابوو لەو تاکتیکە سەربازیەی ڕژێم کە لەشەڕی کوێت دا توانی هێزی گاردی کۆماری بەهیچ شێوەیەك بەکار نەهێنێ و بیان پارێزێت لە شەڕ و لەناو چوون, بێگومان ئەم هێزەش گاردی سەدام خودی خۆی بوو کە توانایەکی سەربازی لە ڕادەبەدەریان هەبوو بۆ هێرش و سەرکوت کردنی خەڵکی کوردستان. لە زۆربەی ناوچەکانی کە ڕژێم هێرشی بۆ کردەوە, پێشمەرگە و جەماوەر توانیان تاڕادەیەکی باش بەرگری تێدا ئەنجام بدەن , بەتایبەتیش لە دەوروبەری کرکوك و پردێ وپاشانیش ناوچەکانی تری سنوری پارێزگای هەولێر, بەلاَم ڕژێم توانی بەردەوام بێت لە پێشرەویەکانی تا لە ڕۆژی ١٩٩١/٣/٣٠ گەیشتە مەخمور و پاشان ئەو زنجیرە گردەلاَنەی داگیر کرد کە بە زوورگەزراو ناسراوە, ئینجا لە ڕێگای کەرکوکەوە تا قوشتەپە هات .

لە ١٩٩١/٣/٣١ سوپای ڕژێم لە سێ لاوە بە پالپشتی فڕۆکەو زرێپۆش و تۆپە قورسەکانی هێرشی دڕندانەی کردە سەر شاری هەولێر بەشێوەیەکی زۆر کوێرانە کەوتە کوشتنی خەڵکەکەی هەر بۆیە لەئاکامدا توانی تەواوی شاری هەولێر داگیر

بکاتەوە و بەدرێژایی پێنج کم نزیك گوندی شاوێس بە ئاراستەی شەقلاوە سوپاکەی دابمەزرێنێت, پاشان ڕژێم بۆ ڕێکخستنەوەی سوپاکەی لە پشوێکی کورت دا شالاو و هێرش کردنی بۆ چەند ڕۆژێك ڕاگرت, کەئەمەش سودێکی زۆری هەبوو بۆ پاراستنی سەروگیانی هاوولاتیان لەڕاکردن و دوور کەوتنەوەیان لە دەستی ڕژێم , چونکە جەماوەری کوردستان دووچاری ڕاوە دونان و شەکەتیەکی زۆر ببوون کە لەڕێگە و بان ودەشتاییەکان بەژن ومندالّ و پیرو پەککەوتەوە بە پێ خەریکی ڕاکردن و خۆدەرباز کردن بوون لەدەست شالاوی سوپای رژێم. هێزی پێشمەرگەش کەلەماوەی ئەو دوو رۆژی رابوردوودا دووچاری شکستی وپەرتەوازەیی و پاشەکشەببوو, بەرگەی هێرشە درندانەکەی ئەم سوپایەی نەدەگرت, بۆیە لە پیرمام بەسەرپەرشتی بەرێز کوسرەت رەسول کۆبونەوەیەکی لایەنەکانی کوردستانی ئەنجام درا تابتوانن پلانێك بۆ بەرەنگار بونەوەی ئەم شالاوەی رژێم دابرێژن ,

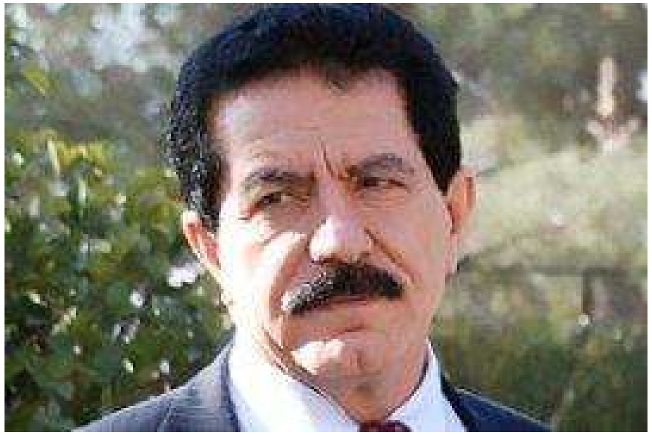

کوسرەت رەسول سەر پەرشتیاری کۆبونەوەکەی پیرمام ١٩٩١

لە کۆبونەوەکەدا سێ بەرەی بەرەنگاربونەوەی دوژمن دروستکرا, بۆ ئەوەی لەکاتی شالاوی رژێم بتوانرێت بەشێوەیەکی باشتر پێش لە پێشڕەویەکانی سوپای رژێم

بگیرێت ئەوەبوو بە فەرماندەیی جمال مورتکەیی و سەفین مەلاقەرە و شاخەوان و دکتۆر سعید بەرەکانی جەنگ دابەشکرا ئەو فەرماندانە کەوتنە رێکخستنەوەی پێشمەرگەکان و تارادەیەك توانیان هێزەکانیان کۆبکەنەوەو لەسەنگەرەکان و ئامادەباشی بکەن, بەلاّم بەر لەهێرش کردنەوەی رژێم هەندێ ئالوگۆر بە فەرماندەکانی پێشمەرگە کرا, کە نەدەبوایە لەکات و ساتێکی ئاوا مەترسی دار ئەم گۆرانکاریانە بکرێت بەتایبەتی گۆرینی شوێنی جمال مورتکەیی وشاخەوان و ناردنیان بۆ دۆڵی هیران و کەپکی گەرۆتە, چونکە مەترسی هێرشەکانی رژێم ئەوەندە بەهێز نەبوو لە دۆڵی هیران وەك ئەوەی لە رێگای هەولێر و پیرمام چاوەروان دەکرا, بۆیە دوور خستنەوەی ئەوهێزانە لە هێڵی پێشەوەی بەرگری مەترسیەکانی شکستی هێزی پێشمەرگەی زیاتر کرد لەبەرامبەر شالاّوی سوپای رژێم . لەماوەی ئەم چەند ڕۆژەدا سوپا هیچ جموجۆڵێکی سەربازی ئەنجام نەدا هێزی پێشمەرگەش نەی توانی هیچ دەسکەوتێك بەدەست بێنێ هەرچەندە (لە ئێوارەی ١٩٩١/٤/٢ هێزیکی پێشمەرگە بە فەرماندەی جەمال مورتکە بۆ هێرش کردنە سەر سوپای رژێم لە شاوێس و سەرشەقامی سەرەکی هەولێکیان دا شەرێکیش ئەنجام درا بەلاّم بێ ئاکام بوو) (١١) .تاکو ڕۆژی ١٩٩١/٤/٧ سوپا دیسان بە هێزیکی زۆرەوە هێرشی دەست پێکردەوە بەرەو شارۆچکەی پیرمام تاکو نیوەرۆ هەموو بەرزاییەکانی ئەوێشی داگیر کرد, بەلاّم هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە چەند شوێنێك توانیان بەرەنگاری سوپای ڕژێم ببنەوە, هەر سەبارەت بەم بەرەنگاربونەوەیە بەرێز نامق سوارە پێشمەرگە و فەرماندەیەکی پارتی و بەشدار بووی شەڕەکان دەڵێت :

(بۆ ڕێگەگرتن لە هێرشەکانی سوپای دوژمن لە گوندی بانەمانی خوارووی پیرمام هێزێکی ئێمە بە فەرماندەی خدر سوارە ڕووبەرووی هێزەکانی سوپای دوژمن بۆوە بەلام بەهۆی زۆری سەربازەکان و بۆردومانی فرۆکەکان ئەو هێزەی ئێمە لەگەل هەندێ پیشمەرگەی یەکیتی بەئەستەم توانیان دەرباز بن و گەڕانەوە بۆ دواوە)(١٢).

هەروەها لەدەوروبەری گوندی گڕاوی خوار سەری ڕەش هێزێکی پێشمەرگەی ناوچەی دۆڵی ئاکۆیان بە سەرپەرشتی عـەولا بـۆر کەفەرماندەیـەکی هێـزی پێـشمەرگەی سەربەرزاییەکانی سەری ڕەش بە سێ دەستەی جیاواز خۆیان لە بۆسە دائەنێنەوە,

خدر سوارە فەرماندەو پێشمەرگەی پارتی لە کۆرێ

کە هەر لەسەری ڕەشەوە تـا دەگەیـشتە گونـدی گڕاوکـە دەروانیتـە سـەر شـەقامی سەرەکی نێوان بەستۆرە هەنارە ئەم هێزە دابەش ببوون, بـەلاّم لـە کـاتی شـالاوەکە ڕژێم لەو ڕێگایەوە هێرشی نەکرد بۆ پیرمام کە ئەو هێزە خۆیان بـۆ مـەلاّس دابـوو بەڵکو لەسەر شەقامی سەرەکیەوە خۆی کرد بە پیرمام دا و داگیری کرد. ئەمەش وای کرد ئەم هێزەی یەکیتی بێ ئاگا بێ لە گـرتنی (پیرمـام و سـەری رەش) لەلایـەن ڕژێمەوە, هەر بۆیە هێزەکە دووچاری نارەحەتی زۆر دەبن تاکو خۆیان دەرباز دەکـەن, (ئەو هێزەی ئێمە کە بریتی بـووین لـە کۆمـەلێك پێـشمەرگەی دۆڵـی ئاکۆیـان و

ڕەواندوز لەوانە شەهید انور و محمەد سلێمان و محمەد عبدڵڵە و فەیسەل ساڵح و مزەفەر ساڵح و چەند پێشمەرگەیەکی تر, دەبوایە دەستەی یەکەمی بۆسەکە ئێمەی ئاگادار بکردبایە وە چونکە ئەوان زووتر ئاگاداری هێرش و پەلاماری رژێم بوون لەکاتی سەرکەوتنیان بۆ پیرمام و سەری ڕەش, ئەوان شوێنی خۆیان چۆڵ کردبوو , ئەمەش بارێکی مەترسیداری بۆ ئێمە دروست کرد, بۆیە هەردوو دەستەکەی ئێمە بەسەرپەرشتی کاك عبدللە بۆر خۆی و کاك عوزێر فەقیانەیی کاتێك زانیمان سەرومان لێ گیراوەو تەواوی پیرمام و سەری ڕەش لە ژێر دەستی ڕژێم دایە , بەناچاری لە ڕێگایەکی ترەوە بەدەردە سەریەکی زۆرەوە خۆمان دەرباز کرد و گەیشتینەوە حوجران)(١٣).

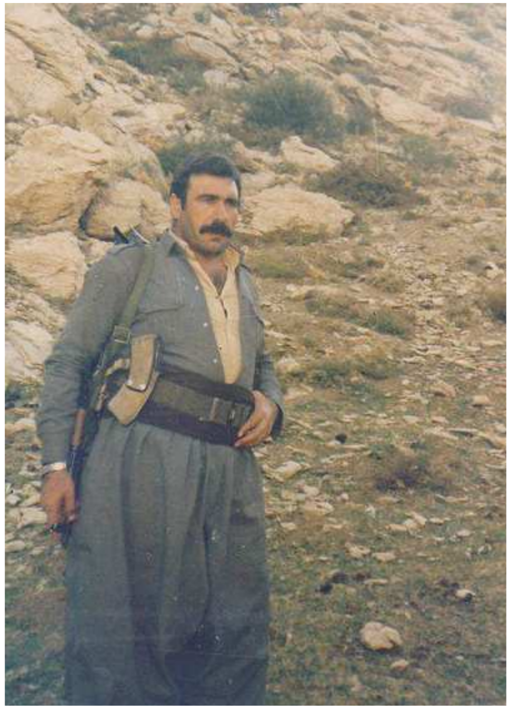

عەولاٚ بۆر فەرماندەو پێشمەرگەی یەکێتی لە کۆرێ ١٩٩١

هێرش و پەلامارە سەربازەکانی ڕژێمیش تادەهات بەزەبر تر دەبوو, لەگەڵ ئەوەش دا پێشمەرگە و جەماوەر لە بـارودۆخێکی پەرتـەوازەیی و شـپرزەیی دابـوون, تانـك و زریپۆش و هێلیکۆپتەرە جەنگیەکانی ڕژێم تەنگیان بە خەڵك و پێشمەرگە چـنیبوو. هێزی پێشمەرگەی کوردستان چەند بەرگریەکی قارەمانانەی ئەنجام دا بـەڵام نـەتوانرا پیرمام بپارێزرێت لە هێرشی دوژمن, لەم رووبەروو بونـەوەش چـەند پێـشمەرگەیەك بوونە قوربانی .

داگیرکردنی پیرمام لە لایەن ڕژێمەوە کاریگەریەکی زۆر خراپی هەبوو بۆ سەر هێزی پێشمەرگە چونکە هەڵکەوتـەی سـتراتیژی سـەربازی ئـەو شـوێنە گرنگیـەکی تایبەتی و بێ وێنەی هەبوو بۆ سەر تەواوی ناوچەکە. بۆیە دەبوایە هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەرنامەیەکی پتەوی بەرگری هەبوایە بۆ پارێزگاری کردنی, بـەڵام بـەهۆی نارێکی دابەش بوونی هێزەکان و پەرتـەوازە بوونیـان نـەتوانرا بەرەنگاریـەکی بـاش بکرێت لەبارەی گرتنی پیرمامەوە .

بەکر مستەفا بەرپرسێکی پێشمەرگەی یەکێتی لە کۆرێ ١٩٩١

بەڕێز مامۆستا بەکر مستەفا فەرماندەیەکی پێشووی یەکێتی لە بارەی گرتنی پیرمامەوە دەڵێت (کاک کۆسرەت لە مەسیف بوو سەرپەرشتی ئەو هیزانەی دەکرد کەلەوێ بوون و هی هەمووحزبەکانی تێدابوو, لەناکاو حکومەت خۆی کۆکردەوە و هێرشی هێنا, ئیمە دەمانزانی کە نیازی هەیە بەلاّم تەسەوەرمان وانەبوو بتوانێ سەربکەوێ, ئەو شوێنانەی کە ئێمە هێزمان تێدا دانابوو حکومەت خۆی لەو شوێنانە نەدا)(١٤).

بەگشتی ئەم شالاّوە دڕندانەی ڕژێم بارودۆخێکی یەکجار مەترسیداری دروست کرد, بۆ یەکەم جار لە مێژووی گەلەکەمان مرۆڤی کورد بە تێکڕای کەرت وتوێژەکانەوە بە منداڵ و پیر و ژن و پیاو, گەنج و پێشمەرگە و سەرکردایەتی لایەنە سیاسیەکانیەوە گیانی بکەوێتە مەترسیەوە, بۆیە لەپێناو پاراستنی گەلەکەمان هیچ هەوڵ و تەقەلاّیەك نەما کورد پەنای بۆ بەرێت .

لە /٤/ ١٩٩١ مەسعود بارزانی سەرۆکی بەرەی کوردستانی بانگەوازێکی فریاکەوتنی ئاراستەی ولاّتانی ناوچەکە و فەڕەنسا و بەریتانیا و ولایەتەیەکگرتوەکانی ئەمریکا و تورکیا و سعودیە کرد بۆ دۆزینەوەی ڕێگا چارەیەك تا بتوانن پێش لەهێرش و پەلامارەکانی سوپای عێراقی خوێنمژ بگرن. دوابە دوای ئەم بانگەوازە حکومەتی فەڕەنسا یاداشتنامەیەکی ئاڕاستەی نەتەوەیەکگرتوەکان کرد بۆ بەفریا کەوتنی خەڵکەکە, پاشانیش تورکیا و ئێران هەمان داخوازیان لە نەتەوەیەکگرتوەکان کرد. بەرە بەرە ولاّتان و دۆستان پشتگیریان لە پاراستنی میللەتی کورد دوپات کردەوە تا لەئاکامدا بە دەست پێشخەری فەڕەنسا لە ١٩٩١/٤/٥ نەتەوە یەکگرتوەکان بە زۆرینەی دەنگ بڕیاری ٦٨٨ یان دەرکرد, ئەگەرچی لەڕووی یاساییەوە ئەم بڕیارە زیاتر بە بڕیارێکی هاوکاری مرۆیی ناسرا بوو نەك سیاسی, بەلاّم بۆ ئەو کات و ساتە دژوارەی کە گەلی کوردی تێدابوو بڕیارێکی چارەنوس ساز بوو. هەروا بۆجاری یەکەم لە دوای پەیماننامەی سیڤەرەوە لەساڵی

١٩٢٠ ناوی کورد بە ڕوون و ئاشکرا لە دیکۆمێنتەکانی نەتەوەیەکگرتوەکان هات , دوابەدوای بڕیاری پاراستنی کورد لەلایەن نەتەوەیەکگرتوەکان ناوچەیەکی ئارام دروست کرا لە ١٩٩١/٤/١٧ هێزەکانی سەر بە ولاتەیەکگرتوەکانی ئەمریکا و بەریتانیاو فەرەنساو هۆڵەندا و ئیتالیا و ئیسپانیا هاتنە نێو باکوری عێراق, لەمیانەی کردەوەیەکدا کەناوی نرا (پرۆڤاید کۆمفۆرت), ئەم هێزانە سەرەتا بەقوولاٌیی ٣٠ میل رووە و شارەکانی زاخۆ و ئامێدی و سەرسنگ پاشان زیاتر بلاٌوەیان لەخاکی کوردستاندا کرد, لە کۆتاییدا توانیان ناوچەیەکی ئارام بە درێژایی ١١٥کم لەسەر سنوری عێراق- تورکیا بە قولاٌیی ٥٠کم دابمەزرینن.(١٥) جگە لە هەوڵەکانی سەرکردایەتی کورد میدیاکانی جیهانیش ڕۆلێکی کاریگەر و سود بەخشیان هەبوو, لە کاتی ڕاپەرین و کۆڕەودا ژمارەیەك لە رۆژنامەنووسان و ڕاگەیاندنی جیهانی هاتنە کوردستان, ئەم ڕۆژنامە نووسانە بەشێکیان گیانیان بەخت کرد لە پێناوی کارەکانیانەوە وەك **(ڕۆزانا فیرجینا)** و دوو لە هاورێکانی کە بۆ دەزگای بی بی سی بەریتانی کاریان دەکرد, ئەم ڕۆژنامە نووسانە بەرێگای سنوری تورکیاوە دەهاتن بۆ ڕوومالٌ کردنی ڕوداوەکان و ناساندنی دەنگی راستەقینەی کورد بە جیهان , بەلاٌم لە کردەوەیەکی تەم و مژاوی دا کوژران و بیٚ سەرو شوێن کران . هەر لە هەمان کات دا وێنەگری ئەلمانی **(گاد گرۆس)**لە کەرکوك لەکاتی وێنەگرتنی هێرشی زرێپۆشەکانی سوپای عێراق بۆ سەر خەڵکی کوردستان لەلایەن سەربازەکانی عێراقەوە کوژرا, هەروەها تیمێکی هەوالنێری فەرەنسی لە کاتی شەڕی کۆریٚ گەیشتنە ئەویٚ و هەوالٌ و ڕووداوی ناوچەکەیان بۆ دەزگاکانی راگەیاندنی جیهانی دەنارد . بۆیە رۆلی کاریگەرو بەرچاوی دەزگاکانی ڕاگەیاندنی جیهانی نەبوایە لەوانەبوو بریاری ٦٨٨ دەرنەچووبایە, لەم بارەیەوە ژەنەرالٌ بیکیلی فەرماندەی هێزی هاوپەیمانان بە جوانی باسی شوێن پەنجە و نەخشی دەزگاکانی ڕاگەیاندن دەکات, لەکاتی سەردانی بۆ ئۆردوگای ئاوارەکانی کوردی عێراقی لە تورکیا و دەلٌێت :

(شتێك کەئێمەی هێنایە ئێرە کامیرا بوو, لەبەر ئەوە هەوڵ بدەن مەسەلەکەتان جوان بە خەڵکی دنیا بناسێنن)(١٦). ئەو ماوەیە خەڵکی کوردستان لە ماندو بوونێکی زۆر سەخت و پڕ مەترسیدار ژیانی بەرێ دەکرد, کاتێکیش ناوچەی ئارام دانرا ئەوەبوو خەڵکەکە گەڕانەوە بۆسەر زێدی خۆیان. ڕژێم هەر لە دوای شکستەگەورەکەی بەدەستی هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە دەربەندی کۆڕێ درکی بەوە کرد ئیتر ئەستەمە بە شەڕ و کوشتار بتوانێ کێشەی ڕەوای گەلی کورد چارەسەر بکات, هەر بۆیە لە دوای شکستی لەم شەڕە گفتوگۆی نیوان رژێم و سەرکردایەتی کورد دەستی پێکرد, هەرچەندە بەگوێرەی هەندێ سەرچاوە پێشتریش لەماوەی رۆژانی ڕاپەرین و دوای ڕاپەرینیش چەند جارێك سەرکردایەتی کورد و بەغدا بۆ گفتوگۆکردن و دانوستاندن پەیوەندیان کردبوو " سەدام حسێن نامەیەکی لە رۆژی ١٩٩١/٣/١٣ بۆ جەلال تاڵەبانی سکرتێری گشتی یەکێتی نیشتیمانی کوردستان ناردبوو, ئەمەش هاوکات بوو لەگەڵ دەست پێ کردنی ڕاپەرین لە شاری هەولێر.(١٧) بەلاّم لە کات و ساتی وا هەستیاری پڕ لە هەورازو و نشێوی سیاسی و خێرایی ڕووداوەکان لە عێراقدا هەوڵەکانی گفتوگۆ هەمووی بێ ئاکام بوون. لەوکاتەوەش کە سوپای عیراقی دەستی کرد بە هێرشەکانی بۆ سەر کوردستان, بەرەی کوردستانی ئامادەیی نیشان دا بۆ گفتوگۆ کردن بەلاّم حکومەت تا شکستی سوپاکەی لە کۆڕێ وەلاّمی کوردی نەدایەوە .

هۆکارەکانی شکستی کورد لە دوای ڕاپەڕین

هەرچەندە بەرەی کوردستانی بەپلان و بەرنامەیەکی تاڕادەیەك پوخت و تۆکمە توانی سەرکردایەتی ڕاپەڕینی خەڵکی کوردستان بکات, بەلاّم نەیتوانی پاریزگاری لە دەسکەوتەکانی بکات و لەماوەی چەند رۆژێکی کەمدا رژێم دڕندەتر لە جاران توانی کوردستان داگیر بکاتەوە. قۆناغی دوای ڕاپەرین بە یەکێك لە کاتە بێ بەرنامەییەکانی سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی ئەژمێردرێت, هەڵبەتە بۆ ئەم بارە نالەبارەش کۆمەڵێك هۆکار هەن کە پێویستە بەڕوونی باسی لێ بکرێت ئایا بۆچی نەتوانرا ڕاپەڕین و دەستکەوتەکانی ئازادی بپارێزین, خستنە ڕوو و شەن و کەوکردنی هۆکارەکانی شکستمان ڕەنگە زۆر گرنگ تربێ لەباس کردن و ڕوونکردنەوەی هۆکارەکانی سەرکەوتنمان لە ڕاپەڕین, بۆیە بەهەند وەرنەگرتنی هۆکارەکانی شکستمان بە شێوەیەکی زۆر بنەڕەتیانە مانەوەمانە لە نێو گۆمی شکستێکی تر و دوور کەوتنەوەمانە لە ئازادی و ڕزگاری یەکجارەکی, لێرەدا بە پێویستی ئەزانم بەڕاشکاوانە ئاماژە بە چەند هۆکارێکی گرنگ بکەم کەبونە هۆکاری شکستی دەستکەوتەکانی ڕاپەڕین و بەهاری ئازادی .

٢- ڕێکنەخستنی ئەو هەموو چەکدارانەی کە هاتبونە ڕێزی پارتەکانەوە .

٣- بە هۆی بیری تەسکی حزبایەتی و ڕاکێشانی جەماوەری زۆر بۆ خۆیان حزبەکانی کوردستان ئەوەندە بیریان لە هێڵی بەرگری نێوان رژێم و کوردستان نەدەکردەوە .

٤- سود وەرنەگرتن لەوچەکە قورسانەی کە لەدەست هێزی پێشمەرگەی کوردستان بوون,

٥- بەهەند وەرنەگرتنی توانا سەربازیەکانی خەڵکی دلسۆز .

٦- بەرز بونەوەی گیانی تۆڵە سەندنەوە لەلایەن خەڵکی چەکدارەوە .

٧- نەبوونی حکومەتێك یان سەرکردایەتیەکی یەکگرتووی کوردستانی کە هەموو پارتە کوردستانیەکان مل کەچی بریار و فەرمانەکانی بن .

٨- برسیەتی و نەداری بەتەواوی ڕووی لە خەڵکەکە کردبوو ئەمەش کاریگەری زۆری هەبوو لەسەر پتەوکردن وبەردەوامی گیانی بەرگری نیشتیمانی .

٩- پروپاگەندەی پیاوانی ڕژیم لە ناو کوردستان گوایە ڕژیم چەکی کیمیاوی بەکاردێنی .

١٠-ڕاپەڕینەکە لە لایەن کۆمەڵگەی جیهانیەوە بایەخێکی ئەوتۆی نەبوو.

١١- نەبوونی ڕاگەیاندنێکی کاریگەر و بەهێز بۆ ئەوەی بیرو باوەر و هەستی جیهانی ڕابکێشیت بۆ ڕاپەرینەکە .

١٢-نەهاتنی هیچ یارمەتیەکی مرۆیی بۆ خەڵکی ڕاپەڕیوی کوردستان, چونکە بەگشتی خەڵك لە باری برسی بوون دا دەژیا .

١٣- ڕاگەیاندنی ووتاری سەرۆکی ئەمریکا بەوەی کە ئەم ڕاپەرینە شتێکی ناوخۆییە .

١٤-ڕەنگدانەوەی شیعە گەری لە ڕاپەرینەکانی خوارو و ئاکامی خراپی دروست کرد لەسەر سۆز و هەڵوێستی نێودەولەتی .

١٥- نەبوونی پەیوەندی لە نێوان ڕاپەڕینی کوردستان و ڕاپەڕینی خوارووی عیڕاق .

١٥ - پسپۆری هێزی سوپای عێراق لە شەڕی شارو ڕووبەڕو و بونەوەی گەورە دا, ئینجا لەبەرامبەریش دا نەشارەزایی و نەبوونی ئەزمون لە تاکتیکی شەڕی بەرفراواندا لە لایەن هێزی پێشمەرگەی کوردستان بەجۆرێك شۆرشی کورد زیاتر بەرجەستەی ئەزمونی شەڕی پارتیزانی بوو نەك جەنگی لەو شێوەیە.

هێرشی یەکەمی دوژمن بۆ دەربەندی کۆری

هەمیشە شاخ و لووتکە بەرزەکانی کوردستان پەناگە و پاڵپشت بوونە بۆ شۆرشە یەك لەدوا یەکەکانی کورد, بزوتنەوەی رزگاری خوازی کوردستان بەهۆی سود وەرگرتن لە سروشتی هەڵکەوتەی جوگرافیاکەی توانیویەتی درێژە بە خەبات و تێکوشانی خۆی بدات گەلێك جار بەهۆی سروشتی هەڵکەوتەی چیاکانەوە شەڕو پەلامارەکانی دوژمن بە قازانج و سەرکەوتنی پێشمەرگە تەواو بوە, بۆیە بەتێڕوانین بۆ هەڵکەوتەی تۆپۆگرافیای کوردستان ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت کە کورد لەکۆنەوە توانیویەتی مان ونەمانی خۆی لە شاخەکانەوە بپارێزێت .

دەربەندی کۆرێ

لەم سالاّنەی دوایش هێزی پێشمەرگەی کوردستان بە ئەزموونی تاقیکردنەوەی چەندین شەڕو ڕووبە ڕوو بونەوە لە گەڵ سوپای دوژمن ئەم ڕاستیەی بۆ ڕوون بۆتەوە کە هەڵکەوتەی جوگرافیای کوردستان سود بەخشە بۆ پەناگە وحەشارگە و جم وجۆڵی پارتیزانی, بۆیە کاتێك کورد لە دەشتاییەکان بەرگری پێ نەکرا ئەوا لە شاخ و

دۆڵەکان دەتوانێت دوژمن بشکێنیت, لەم پیناوەش دا دەربەندی کۆڕێ باشترین نموونەی ئەم ڕاستیەیە. ئەم دەربەندە هەڵکەوتەیەکی سروشتی لەبارە بۆ ڕوبە ڕوو بوونەوە لە گەڵ سوپای دوژمن, چونکە پێکهاتوە لە زنجیرە چیایەکی درێژ کە لە نێوان گوندی **کۆڕێ** و گوندی **حوجران** درێژ بۆتەوە, ئەم زنجیرە چیایە شەق بووە و شەقامی سەرەکی نێوان هەولێر و شەقلاوەی پیادا تێپەڕدەبێت. ئەو شەقامە سەرەکیە تا سنورەکانی حاجی ئۆمەران کە بە شەقامی هاملتۆن بەناوبانگە بەرەو سنوری ئێران هەڵدەکشێت, لە دوولاوە شاخی سەرکەش دەڕوانیتە سەر شەقامەکە بۆیە لەرووی سەربازیەوە هەڵکەوتەیەکی گونجاوە بۆ بەرگری کردن و بەگژداچونەوەی هێرشەکانی دوژمن, چونکە هەر کاتێك بەرزاییەکانی ئەم بەرو و ئەو بەری سەرووی شەقامەکە کۆنترۆڵ بکرێت ئەستەمە هیچ هێزێك بتوانێت بەناوە ڕاستی دا تێبپەڕێت. جوگرافیا وهەڵکەوتەی تۆپۆگرافیای سەربازی لەرابوردوودا کاریگەری بەرچاو وگەورەی هەبووە لە سەر شەڕی نێودەولەتیەکان, بۆ نموونە : سەرماو دیمەنی بەفراوی ولاتی روسیا زۆر کایگەربوو لەسەر تێکشکاندنی هێزەکانی ناپلیون و هیتلەر, گەورەیی پانتاییەکانی وولاتی چین کاریگەری بەرچاوی هەبوو بۆ شکستی سوپای یابان, هەربۆیەش هەڵکەوتەی جوگرافیای دەربەندی کۆڕێ کاریگەری هەبوو لەسەر شکستی سوپای ڕژێم و سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگەی کوردستان .

لە ئەنجامی داگیر کردنی پیرمام پێشمەرگەیەکی زۆر بەرەو کۆرێ و حوجران پاشەکشەیان کردبوو, بەلاّم بەهۆی پەرتەوازە بوون و نەبونی بریارێك بۆ بەرەنگاربوونەوە دژی شالاوەکەی ڕژێم نەتوانرا لەوێ دابمەزرین, بۆیە تەنها بەشێك لەو پێشمەرگانە لە دەربەندی کۆڕێ مانەوە و سەنگەریان لە دژی سوپای ڕژێم گرت, ئەوانیش بریتی بوون لە هێزێکی پارتی بەسەرپەرشتی دکتۆر سعید و حالی دۆلەمەری وخالید ئاژگەیی و هەڵگورد خدر, لەگەڵ ئەمانەشدا, بەرێز حەسەن کوێستانی بەخۆی و دوو پێشمەرگە و ئۆتۆمبێلێکی سپی گەیشتە ئەوێ(١٨) .

حەسەن کویێستانی بەرپرسی هێزەکانی یەکێتی لە کۆرێ ١٩٩١

ئەگەرچی ئەم هێزانەی کە مابوونەوە ژمارەیان کەم بوو بەبەراوورد لەگەڵ ژمارەی هێزەکانی دوژمن, بەلاّم هەندێ جار کەسانێکی کەم دەتوانن ڕێرەوی چارەنوسی جەنگێك بەسەرکەوتنی خۆیان یەك لابکەنەوە, ئەو پێشمەرگانە بێ ئەوەی بزانن کۆتاییان بەچی دەگات بڕیاری شەڕی مان و نەمانیان لەدژی سوپا داگیرکەرەکەی بەعس دا. لەبارێکی سەخت و پڕ ئاستەمی وادا کە کۆچی میللەتێك بوو بەرەو سنورەکان ئەو پێشمەرگانە کەس وکاری خۆیان بەجێ هێشتبوو بڕیاری بەرەنگاربوونەوەیان دابوو. لەگەڵ ئەوەش دا هەوڵ و تەقەلاّکانی سەرکردایەتی کورد و سەرۆکی بەرەی کوردستانی بەرێز مەسعود بارزانی کاریگەری هەبوو بۆ بەرەنگار بوونەوەی سوپای دوژمن.

بەتایبەتیش وتارەکەی بارزانی لە ١٩٩١/٤/٣ لە شارۆچکەی سۆران کە پێشکەشی جەماوەری کوردستانی کرد و تێدا ووتی :

(ئایا بۆ کوێ بڕۆین ؟ لە غەیری بەرگریکردن ڕێگای دیکەمان نیە, دڵنیابن دوژمن هیچ نیە بەرگری کردن لەکوردستان ئەرکی سەرشانی هەموومانە, وورەی پێشمەرگەش بەرزە , یان دەبێ دوژمن نەیەتەوە بۆ کوردستان یان دەبێ بەسەر لاشەی ئێمە دا بێتەوە بۆ کوردستان).(١٩)ئەم وتارەی بەرێزیان لەم کات وساتە تەنگەدا بەتەواوی ورەی جەماوەرو هێزی پێشمەرگەی بەرزکردەوە, هەرلەوێوە لەلایەن سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی داوا لە پارتە کوردستانیەکان کرا هێز ئامادەبکەن بۆ شەڕکردن لەدژی داگیرکەران, سەید کاکە ئەندامی مەکتەبی سیاسی ئەوکاتی حزبی سۆشیالیستی کوردستان دەڵێت:

(بەرێز مسعود بارزانی داوای لێکردم هێزیك لە حزبی سۆشیالیست ئامادە بکەم بۆ کۆرێ تا پێش لە سوپا بگرین)(٢٠). ئیتر ئەم جەماوەرەی کە بە رێگاوە بوون بەرەو سنورەکان بەهۆی بوونی سەرکردایەتی کورد لە ناوچەکە ئومێد و فەرامۆشیان کەوتەوە دڵ, چونکە لە لایەن کەسانی نەفس نزم پڕوپاگەندەی وا لەناو خەڵك بلاۆدەکرایەوە کە گوایە سەرکردایەتی کورد پێش ئەوان کوردستانیان جێ هێشتوە . لەلایەکی ترەوە بەرێز قادر عوسمان ئەندامی سەرکردایەتی حزب اللە شۆرشگێر دەڵێت:

(کاك مەسعود لەڕێگای بەریزان ملازم یونس و ملازم دڵشاد هەواڵی نارد بۆمان تاکو هێزێك رەوانەی کۆرێ بکەین بۆ بەرەنگار بونەوەی دوژمن, بۆیە ئێمەش لەسەر بریاری بەرێز شێخ ئەدهەم بارزانی هێزێکی باشمان ئامادەکرد بە پرچەکەوە ناردمان بۆ کۆرێ)(٢١).

قادر عوسمان فەرماندەیەکی پێشمەرگەی حزب اللەی شۆرشگێرلە کۆرێ

لەهەمان کات دا هەردوو ئێزگەکانی دەنگی کوردستان و دەنگی گەلی کوردستان دەورێکی بالآیان بینی لە هاندانی خەڵك بۆ شەڕکردن و بەرەنگاربوونەوە دژی سوپای بەعسی .

دوای نیوەرۆی رۆژی ١٩٩١/٤/٧ شەڕی یەکەمی کۆرێ دەستی پێکرد, ئەو هێزەی دوژمن کەویستیان بێنە دەربەندەکە بریتی بوون : لە چوار زریپۆش لە جۆری ((T55-T72))و چەند بارهەڵگرێك و ژمارەیەك سەربازی زۆر,

(بەڕێزان مسعود بارزانی ,ملازم یونس , ملازم دلشاد, فرنسۆ ١٩٩١)

سەرەتا تانك وزرێپۆشەكانی پەیتا پەیتا بەرەو دەربەندی كۆڕێ كەوتنە جوڵە كـردن, تا ئەو كاتەش هێزی پێشمەرگە جگە لە گیان فیداكاری هیچ پلانێكی توكمەی تـری نەبوو بۆ بەرەنگار بونەوە, بەڵام دیار بوو پێشمەرگە ئەم دەربەنـدەی وەك شـوێنێكی گرنگ بۆ بەرەنگاربوونەوە هەلبژاردبوو, بۆیە كاتێك سوپای ڕژێـم كەوتـە جوڵـە بـۆ گرتنی دەربەندەكە لەو كاتەدا پێشمەرگەكان بەرلە سەربازەكانی دوژمن سەرشاخ و سەنگەرەكانیان قایم كرد, سەرەتا سەربازەكان ویستیان سەركەونە سەر بەرزاییەكانی ڕۆژئاوا بەلاّم لەو كاتەدا پێشمەرگەكان لێیان هاتنە دەست و بەرپەرچیان دانەوە.

بەڕێز حەمیدەفەندی فەرماندەی هێزەكانی پارتی لە كۆڕێ دەربارەی شەڕەكە دەلێت :

(كاتێك ڕژێم هێرشی هێنا بۆ سەر پیرمام من و حالی دۆلەمەری لە گوندی سارداو بوین لەلای كاك مەسعود بەیانیەكەی كە هەواڵی هێرشەكەی ڕژێم گەیشت

حەمید ئەفەندی بەرپرسی هێزی پێشمەرگەی پارتی لە داستان کۆڕێ ١٩٩١

لەسەرەتاوە ئەو دەربەندەمان هەڵبژاردبوو بۆ بەرگری, کاك مەسعود من و حالی دۆلەمەری وهەندێ پێشمەرگەی ناردەوە, ئێمە هەر کە گەیشتینە کۆڕێ پێشمەرگەی هەموو حزبەکان لە پاشەکشەدابوون لە پیرمامەوە دەهاتن بۆ کۆرێ, لەوێ چەند برادەرێکی خۆمان بینی لەوانە دکتۆر سەعید, داوامان لێ کرد دەبێ لێرە بەرگری بکەین, هەر لەوێ بریاری شەڕو بەرەنگار بونەوەی دوژمنمان دا, وە من بەخۆم داوام لە دکتۆر سعید کرد هەندێ پێشمەرگە بنێرێتە سەر چیا, خۆشمان لەناو دەربەندەکە خۆمان لە بۆسەدانایەوە, لەوکاتەدا تانك وزرێپۆشەکانی ڕژێم هاتن بەرەو دەربەندی کۆڕێ من بەجیهاز ئاگاداری هەموانم کردەوە کە تەقەنەکەن تاکو نزیك دەبنەوە ئەوەبوو کاك خەمەد کە لەگەل هێزەکەی دکتۆر سەعید لەسەر چیا

بوو بە ئارپیجی و بیکەیسی تەقەیان لە سەرباز و زریپۆشەکانی رژێم کرد ئێمەش لە خوارەوە لە نزیك گۆرستانەکەوە هێرشمان کردە سەریان, ئەوەبوو هێزەکەی دوژمن شکان)(٢٢)

سەید کاکە فەرماندەی گشتی هێزی پێشمەرگەی حزبی سۆشیالیست لە کۆریێ ١٩٩١

هەرسەبارەت بەم بەرگریەی شەڕی یەکەمی پێشمەرگە لە کۆرێ بەڕێز سەید کاکە لە چاوپێکەوتنێکدا دەلێت :

(لە هەولێر و پیرمام نەمان توانی بەرگری پێویست بکەین بۆیە کشاینەوە دەربەندی کۆرێ, هێزێکی بارزانیەکانم بینی کە دکتۆر سعید سەرپەرشتی دەکردن هێزەکەیان خۆی لە بیست پێشمەرگە تێپەر نەدەکرد بەلاّم بریاری مانەوەو بەرگریان دابوو)(٢٣). لەو ساتە وەختەدا پێشمەرگەی هەمووحزبەکان لەپاشەکشەدابوون لە پیرمامەوە بەرەوکۆرێ, بیروباوەری پۆلاّینی ئەم پۆلە پێشمەرگەیە لەو کات و ساتەدا بیرو باوەرێکی لەرادەبەدەر شۆرشگێرانەبوو, چونکە لەهەل ومەرجێکی وانالەبار و

دکتۆر سەعید فەرماندەی هێزی بارزان لە داستانی کۆریێ ١٩٩١

نادیاردا بەهێزێکی ژمارە کەمی وا, بەرەنگاربونەوەی سوپایەکی زەبەلاح ودڕندەی وەك سوپای بەعس, بڕیارێکی ئەوپەڕی دلێرانە و نەبەزی و چارەنوساز بوو.بەڕێز جەوهەر عزیز شێرۆکی پێشمەرگەی بەشداربوو لە شەڕەکە دەلێت:

(ڕۆژی ١٩٩١/٤/٧ شەڕەکە لە پیرمام دەستی پێکرد دوژمن لە هەولێرەوە هاتبوو بەرەو پیرمام لە نێو لۆفەکان و دارستانەکان چەند بەرگریەك کرا بەلاّم هێرشی سوپای ڕژێم گەیشتە کۆریێ, کاتژمێر دووی دوای نیوەڕۆ دەبابەکانی سوپا لە کۆرێوە جولەیان کرد بەرەو حوجران, لەوێ ئێمە چەند پێشمەرگەیەکی سەر بە هێزی بارزان و مام حال دۆلەمەڕی بووین, کەزانیمان دوژمن بەرەو ڕوومان دێت چەند

پێشمەرگەیەك سەرکەوتینە سەر شاخەکەی دەیڕوانیە سەر دەربەندەکە بەشێکیش لـە خوارەوە ئامادەبوون ئەوەبوو دەبابەکان گەیشتنە دەربەندەکـە, شـەڕ دەسـتی پێکـرد پێشمەرگە بەرپەرچی هێزەکەی دوژمنیان دەدایەوە ئینجا دەستمان کرد بە هاویشتنی ئاربیجی ئەوەبوو ئاربیجیەکان کاریگەریان دەبوو لە سەر هێرشەکەی دوژمن و توانرا یەك لەو حەوت دەبابانە تێك بشکێنرێ شکانی ئەو دەبابانە بەهۆی ئارپیجیەکانـەوە بوو بەتایبەتی یەکەم دەبابەی کە تێکشکا عوسمان پیران بوو ئارپیجیەکەی هاویشت, ئا لێرەدا شەڕی یەکەمی کـۆرێ دەسـتی پێکـرد بەشکـستی سـوپای رژێـم کۆتـایی پێهـــــــــــــات)(٢٤)

جەوهەر عەزیز شێرۆکی پێشمەرگەی بەشدار بوو ١٩٩١

ناپلیون پۆناپارت لە تێڕوانینەکانی بۆ پرنـسیپی سـەرکەوتن لـە جەنگەکانـدا پێـی وابوو(سەرکەوتن دەبیتە چانسی ئەو لەشکرەی کە هیزی پترە) بەڵام هەنـدێ جـار مێـژوو بـە جـۆرێکی تـر خـۆی دەردەخـات جوڵـە و تـاکتیکی شۆڕشـگێڕانەی پارتیزانـەکان دەبێتـە پێـچەوانەی پێـشبینی بنـەما سـەربازیەکان, ئـەوەتا هێـزی

پێشمەرگە لە قۆناغی دەسپێکی شەڕەکەدا بە هێزێکی کەم و ناسەقامگیر توانی شکست بە لەشکرێکی زۆر و بە ئەزموونی شەرکەر بێنێ, هەر بۆیە وەشاندنی گورزی یەکەمی پێشمەرگە لە زرێپۆش و تانکەکان لە کۆڕێ توانی چارەنوسی تاکتیکی هێزی دوژمنی بەتەواوی بگۆرێ .

حالی دۆلەمەڕی فەرماندەی پێشمەرگە لە کۆرێ١٩٩١

هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە سەرشەقامی سەرەکی دەربەندی کۆرێ بەرەنگاری زرێپۆشەکانی دوژمن بوونەوە و شەڕێکی قورس ڕوویدا, سەرئەنجام دوژمن بەلووت شکاوی تانك و زرێپۆشەکانی بەجێ هێشت و دووچاری شکستێکی وا بوو کە هەرگیز بیری لێ نەکردبۆوە .

سەفین مەلاقەرە بەرپرسێکی سەربازی یەکێتی١٩٩١

هەر سەبارەت بەم شەڕە بەرێز سەفین مەلاقەرە فەرماندەیەکی پێشووی هێزی پێشمەرگەی یەکێتی لە چاوپێکەتنێکدا دەڵێت: (شەڕی ٨/ی مانگ (مەبەستی ٧/مانگە) ئێمە زۆر بە درەنگەوە گەیشتینە شوێنی شەڕەکە کەبەرەو کۆتایی دەچوو حکومەت شکستی خواردبوو, بینیمان دەبابەکان لەناو دەربەندەکەتەقەیان دەکردو تەقەشیان لێ دەکرا ودەکشانەوە) (٢٤) دیاریدەیەکی سەیر سەبارەت بەم شەڕە ئەوەبوو لە پاش شکاندنی دوژمن, ئەو زریپۆشانەی کە بەتێك شکاوی کەوتنە دەستی هێزی پێشمەرگە لە ناوەوە پڕ بوون لە کەلوپەلی ناوماڵ و جوانکاری ئافرەتان , پێشتر سەربازەکان ماڵی کوردیان تالآن کردبوو بۆ ئەوەی بە دیاری بۆ ماڵەکانی خۆیان ببەنەوە بەلآم تەنانەت خۆشیان جارێکی تر بە زیندوویی نەگەڕانەوە بۆ ماڵەکانیان.

زرێپۆش و تانکەکانی سوپای عێراق لە دەربەندی کۆرێ بەدەستی پێشمەرگەوە ١٩٩١

لەگەڵ شکاندنی دوژمن شەقامی کۆرێ پڕبوو لە لاشەی کوژراوی سەربازەکانی سوپا زۆر بەیان بەهۆی گڕگرتنی تانك و زرێپۆشەکان سەرتاپای جەستەیان سوتابوو بە جۆرێك تەماشاکردنی مەترسیدار بوو, هەروەها جگە لە سەربازەکان تەرمی چەند ئەفسەرێکیشی لێ بوو.پێشمەرگەکان بەسەرکەوتنی ئەم شەڕە ژەنەراڵەکانی سوپای عێراقیان سەرسام کرد کە چەند ئازاوخۆڕاگربوون, بۆیە ئەم سەرکەوتنە بوو بە خاڵی وەرچەرخانێکی تازە و بناغەیەکی پتەو کە ئیتر هێزی پێشمەرگە متمانە بە تواناکانی خۆی بکات بۆ بەرگری کردن و چیتر ڕێگا نەدات بە دوژمن پێشڕەوی بکات لەم دەربەندە بۆ داگیر کردنی هیچ شوێنێکی تری کوردستان . ئەم شەڕە شکستێکی گەورە بوو بۆ دوژمن چونکە ڕژێم بەدرێژایی ئەو چەند ڕۆژەی لە هێرش و شالاوەکانی هەرگیز شکانی وای بەخۆیەوە نەبینی بوو, شەڕی یەکەمی کۆرێ بەم شێوەیە بوو سەرکەوتنێکی گەورە بوو بۆ کورد هەروەها بناغەیەکی پتەوی پاڵ نەربوو بۆسەرکەوتنە مەزنەکەی شەڕی دووەمی کۆرێ .

چالاکیەکی گرنگی پێشمەرگە بەر لە شەڕی دووەمی کۆڕێ

خاڵێکی گرنگی کەسی پارتیزان ئەوەیە چۆن لە ساتە زەحمەت و دژوارەکانـدا بیر لە وەشاندنی گورز لە دوژمنەکەی دەکاتەوە, واتە لە ساتێکدا ئەم باری سەربازی لاواز ترە لە دوژمنەکەی وە زیاتر شێوەی جەنگێکی بـەرگری بەسـەردا سـەپێنراوە, ئەمەش ڕەنگە یەکێك بێت لە ئاستەمترین شێوازی شـەڕی پارتیـك, ڕێکخراوێـك یان گروپێکی پارتیزان لە بەرامبەر سوپای ولاتێك دا, بۆیـە لـەم بـارەدا شـالاَوی گورز وەشاندن کارێکی زۆر ئاسان نیە و بەڵکو گیانفیداکاریـەکی زۆری دەوێ, لـە هەمان کات دا دەبێ زۆر بەووردی ڕەچاوی خاڵە لاوازەکان و شوێنە هەسـتیارەکانی دوژمنەکەت بکەیت, بیرکردنەوەیەك کـە دوژمنەکـەت هـەرگیز ئـەوەی بەخەیاڵـدا نەیەت . لەدوای شکستەکەی رژێم لە شەری یەکـەمی کـۆرێ, هەنـدێ فەرمانـدەی پێشمەرگەی کوردستان کە بریتی بوون لە (**حەسەن نەجارو هەڵگورد و قـادرە سـۆر روستایی**) و چەند پێشمەرگەیەکی تر بیریان لـە تـاکتیکێکی لـەم جـۆرە کـردەوە, کەلەهەلێ ومەرجێکی ئاوادا هێزی پێشمەرگە بتوانێت شـالاَوێکی گـورز وەشـێن و خێرا لە بارەگا و شوێنە هەستیارەکانی دوژمن لە کۆرێ بوەشێنی, هەر بۆ ئـەم مەبەستەش پلانێکیان ڕێکخست بۆ دەست نیشان کردنی هەندێك شوێنی زۆر گرنگ, ئێوارەی رۆژی ٤/٩ /١٩٩١ شەهید حەسەن نجار لەگەڵ دەستەیەك لەپێشمەرگە و بە پاڵپشتی تۆپێکی ١٠٦ ملم بۆ ئەنجام دانی چالاکیەك لەناو جەرگەی سـوپای رژێـم لە دەربەندەکە تا شوێن و کاتی چـالاکیەکە دەسـت نیـشان بکـەن کـە چـەند کـات ژمێرێك بوو حەسەن نەجار پلانی بۆ دەکێـشا, لـەم بارەیـەوە بـەرێز سـەید زەینـەل پێشمەرگەی بەشدار بوو دەڵێت: (حەسەن نەجار ئاگـاداری ئێمـەی کـردەوە بـۆ ئـەم چالاکیە کە ئامادەبین, ئەم چالاکیە بریتی بوو لە لێدانی بنکە سەربازیەکانی دوژمن لە کۆرێ وە ئەوانەی لەگەڵمان بەشداربوون ئەو شەوە کۆمەلێك پێشمەرگەی قارەمانی

وەکو قادرەسۆر ڕوستایی و هەلگۆرد خدر و سەید ئەسکەندەر و سەید فاخیر و خالید ئەنور و خۆم و قارەمان سەدرە و چەند پێشمەرگەیەکی تر بووین کـە ژمارەمـان لـە بیست پێشمەرگە تێنەدەپەڕی)(٢٥)

سید زەینەل ئەحمەد پێشمەرگە لە کۆرێ ١٩٩١

بەپێی ئەو بەرنامەی دانرابوو لەگەڵ ئاوابوونی خۆر و باڵکشانی تاریکی بەسـەر دۆڵ وگرد و چیاکاندا, پێشمەرگەکان زۆر بەنهێنی خۆیان بکەن بە شەقام وکوچەکانی ناو گوندی کۆرێ کە شوێنی هێلی تەماس بو لەنێوان کوردو سوپای ڕژێم, هەرچـەندە ڕژێم بالآدەست تر بوو چونکە شوێنی سەنگەرەکانیان بەرزتر دەیڕوانیە سەرشـەقام و

تەواوی گوندەکە, بەمەش ئەوان لە توانایاندابوو ڕێگا نەدەن هیچ جموجۆڵێك ئـەنجام بدرێ, بەرێز فەرهاد قادر پێشمەرگەی بەشداربوو لەگەڵ ئەم هێزەدا دەڵێت :

(ئەو هێزەی پێشمەرگە دوای ئەوەی پلانێکی توکمەی دارشتبوو بـۆ لێـدانی چـەند شوینێکی هەستیار لە قولایی جەرگەی دوژمن, ئێوارەکەی شەهیدحەسەن نەجارِ کـە سەرپەرشتی هێزەکە بوو بۆ ئەم چـالاکیە, داوای لـێم کـرد وەك شـارەزایەك لـە نـاو گوندی کۆرێ لەگەڵیان بچم ئەوە بوو منیش لەگەڵ ئـەم هێـزە چـووم)(٢٦). هـەر لـە ئیوارە کاتێك تاریکی خەریکی پاڵ پێوەنانی دوا تیشکی ڕوناکی بـوو لـە دەڤەرەکـە ئەوکاتە توپی ١٠٦ ملمەکە لەبەرایی گوندەکە بەدەستی ڕاست دامـەزرا ئینجـا پێشمەرگەکان بە سێ دەستەی جیاواز دامەزران:

قادر سۆر پێشمەرگەو فەرماندەی پارتی لە کۆرێ ١٩٩١

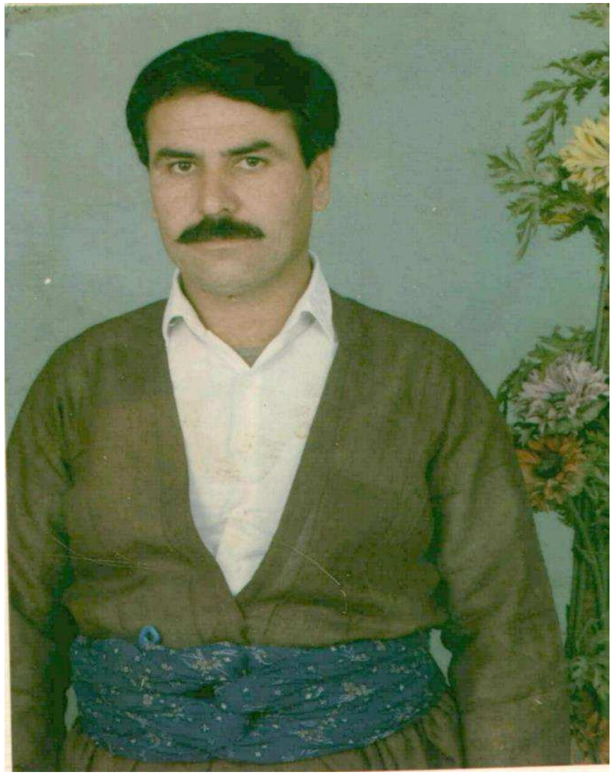

حەسەن نەجا رفەرماندەی پێشمەرگەی پارتی لە کۆرێ ۱۹۹۱

(سەید ئەسکەندر و خالید ئەنور و فـاخیر فـارس) سەرپەرشـتی تۆپەکـەیان دەکـرد, دەستەکەی تر بریتی بوون لە: (قادرە سۆر و سید زەینەڵ وچەند پێشمەرگەیەکی تر) کـە ئـەرکی هێـرش کردنـە سـەر بەرزاییەکـەی نزیـك پردەکـەیان پێـسپێردرابوو, دەستەی سێیەم کـە پێکهـاتبوون لـە(حەسـەن نـەجاڕو هـەڵگورد خـدر و هەنـدێك پێشمەرگە) تایبەت بوو بۆ لێدانی ئەو بنکە سەربازیەی نزیك پردەکە, تیایـدا دوو تانك و کۆمەلێك سەربازی ڕژێمی لێبوو کە دەکەوتە ڕۆژئاوای گوندەکەوە. هەرچەندە دامەزراندنی سێ دەستەی وا بۆچالاکیەکی گەورە کارێکی ئاسان نەبوو.

چونکە سەرجەم ژمارەی پێشمەرگەکان بەهەر سێ دەستەکەوە خۆی لە بیست پێشمەرگە تێپەڕ نەدەکرد, بۆیە لەڕووی ژمارەوە وەك پێویست نەبوو بۆ ئەرکێکی وا بەلاّم وەك لەسەرەتاوە باسم کرد ئامانج تەنها نیشاندانی هێز بوو بە دوژمن, هەرسێ دەستەکە دوای نیو کاتژمێر گەیشتنە شوێنی مەبەست بەلاّم بۆ لێدانی سەنگەرەکانی دوژمن دەبوایە هەموو لایەك چاوەڕوانی تەقاندنی یەکەمین تۆپ بن بەڕووی دوژمن,کە (سەید ئەسکەندەر)بەم کارە سپێردرابوو, هەر بۆیە لەدوای هاویژتنی یەکەمین گوللە تۆپی پێشمەرگە بە ئاراستەی لۆفەکانی پیرمام, ئینجا لە هەردوو قۆڵە سەرەکیەکە بە چەکی بیکەسی و کلاشنکۆف هێرش کرایە سەر سەربازەکان و بە خەستی لێدران, هاوکات جارجاریش تۆپی پێشمەرگە ئامانجەکانی بەدروستی دەپێکا. ماوەی زیاتر لە یەك کاتژمێر و نیو شەڕ و تەقە بەردەوام بوو, دوژمن بەرگریەکی ئەوتۆی پێنەکرا پاشەکشەی کرد و شوێنەکانیان کەوتە دەست پێشمەرگە, بەلاّم لەناکاو تۆپخانەی دوژمن دەستی کرد بە کێلاّن و تەواوی ئەو ناوەی کردە ئاگر, بۆیە هێزی پێشمەرگە پەیتا پەیتا پاشەکشەی کرد بەرەو گوندی حوجران , هێزی پێشمەرگە لەم ئەرکەدا سەرەڕای وەشاندنی گورزێکی کوشندە لە دڵی سوپای رژێم خۆشبەختانە هیچ زیانێکی گیانی نەبوو , بەهەمان کات توانیان لەم چالاکیە نەبەردیەکی تر بخەنە سەر سەرکەوتنەکەی رۆژی حەوتی مانگ, هەروەهاش وانەیەك بدەنە ئەم سوپایە کەچیتر بیر لە پێشرەوی کردن نەکاتەوە , لەئەنجام دیاربوو ئەم گورز وەشاندنەی هێزی پێشمەرگە زیانێکی کوشندە و کاریگەری دا لە دوژمن و سەرکردە سەربازیەکانی سوپای زۆر تورە کرد. بەرێز فەرهاد قادر پێشمەرگە لە هێزەکانی یەکێتی لە کۆرێ دەلێت:

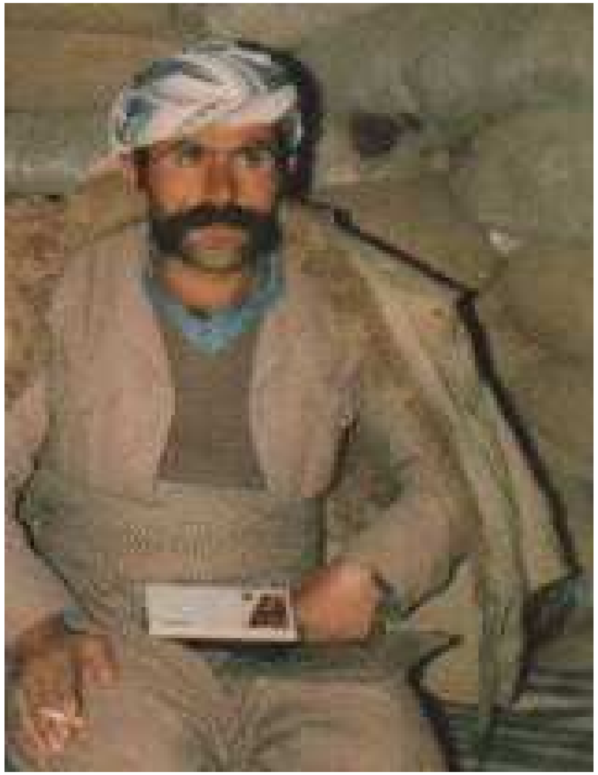

عەوڵا ڕەش پێشمەرگەی بەشداربووی داستانی کۆڕێ ١٩٩١

(ئەم هێرشەی ئێمە بۆ سەر سەنگەرەکانی دوژمن لە نێو جەرگـەی سـەربازگەکانیان زەبرێکی کوشندەبوو بۆ ئەوان چونکە ئەوان لەو باوەڕە دانەبوون پێـشمەرگە بتوانێـت زەبریان لێ بوەشێنێت بەم شێوەیە, خۆ ئەگەر هێزی زیاترمـان هەبوایـە ئـەو شـەوە دەمان توانی تا پیرمام ئازاد بکەینەوە)(٢٧)

گرنگی ئەو شەڕە لەوە دابوو کە سوپای ڕژێم لەو باوەڕەدانە بوو کە هێزی پێشمەرگە لـە توانـای دا هـەبێت هێـرش بکاتـە سـەر بنکـە سـەربازیەکانی ئـەوان , جگـە لەبەرگریکردن .

هێرشی دووەمی سوپای ڕژێم بۆ دەربەندی کۆڕێ

سوپای ڕژێم بەهۆی شکستی خراپی لە شەڕی یەکەمی کۆڕێ دووچاری بارێکی دەروونی خراپ ببوو, چونکە بەدرێژایی شالاوەکانی ئەو هەرگیز بیری لەوە نەکردبۆوە کە جارێکی تر پێشمەرگە لەتوانای دابێت بەرگری بکات , بەتایبەتیش لە دۆخێکی واخراپ دا کەمیللەتی کورد دووچاری تراژیدیای کۆچ ڕەوی بەکۆمەڵ ببۆوە, کەئەمەش کایگەریەکی خراپی کردبوە سەر ورەی پێشمەرگە و باری سیاسی پارتەکانی کوردستان بۆ بەرەنگاری کردن " بەلاّم کاتێك لە حەوتی چوار ڕژێم ئەو گورزە کوشندەییەی بەرکەوت لە شەڕی یەکەمی کۆڕێ, کەتیایدا ڕێگەی شالاوەکانی ڕژێمی دژ بە داگیرکردنەوەی کوردستان وەستاند. ئیتر سوپا بەشێوەیەکی دڕندانە ترو داخ لەدڵ تر بەئاگا هاتەوەو دەبوایە بە هەر شێوەیەك بێت باری ئەم شکستە گەورەیە لە کۆڵ خۆی بکاتەوە و بتوانێت زەردەخەنە بخاتەوە سەر لێوی پیاوانی بەغدا سەبارەت بە ڕەوشی کوردستان.هەر بۆیە لەماوەیەکی کورت دا خۆی ئامادە کرد بۆ هێرشێکی بەهێزو ئامادەکراو, هێرشێك کەپێشتر کردویەتی و شکاوە و خوێنی تێدا ڕشتووە .

هەڵبەتە هێزی پێشمەرگەی کوردستان لە کۆڕێ تەواو دەیزانی حکومەت لە شالاوەکانی ناوەستێ و بەهەمان کات وابە ئاسانیش شکستەکەی پێشتری لە کۆڕێ لە بیر ناکات, بۆیە سەنگەرەکانی پێشمەرگە هەموو کات وساتێك لە چاوەڕوانی هێرشێکی بەربلاوی ڕژێم دا بوون. هەتا پێش دەست پێکردنی شەڕی دووەمیش, سەڕەرای شکاندنی حکومەت لە شەڕی یەکەم دا بەلاّم کەشی سەربازی ناوچەکە هەر لە سەرکەوتن و بەرژەوەندی سوپای عێراقی دابوو . هاوکاتیش کەم کەس هەبوو لە کورد لەو باوەڕە دابێت بەبێ هاوکاری نێو دەوڵەتی, کورد جارێکی تر بتوانێت سوپای عێراقی لە ناوچەکە بشکێنێ و بەهۆیەوە سەرکەوتنێکی سیاسی بەپێی

بارودۆخی ئەوکاتە بەدەست بـێنیٚ , بۆیـە تـا شـەڕی دووەمـی کـۆرێش سـەرکەوتن تەمێکی لێڵ بوو بەسەر ئایندەی کوردەوە.

لە دوای شەڕی یەکەمەوە کە هێزی پێشمەرگە سەرکەوتنی بەدەست هێنـا , تـەواوی لایەنـەکانی بـەرەی کوردسـتانی هاتنـەوە بـۆ کـۆریٚ و لـە ژێـر فەرمانـدەی چـەند سەرکردەیەکی سەربازی دا توانرا تەواوی سەنگەرەکان دابەش بکرێت بە سەر هێـزی پێشمەرگەی حزبەکاندا,

بەلاٚم شالاٚوی ئەم جارەی ڕژێم بەهێز تر و بە تاکتیکێکی نویٚ و هێنـانی سـوپایەکی شارەزای زۆرترەوە پلانی بۆ دانرابوو. ئـەم شـالاٚوەی ڕژێـم خـۆی لـە دوو قۆنـاغ دا دەبینیەوە :

قۆناغی یەکەم بریتی بوو لە هێرش کردنی پیـادەیی بـۆ سـەر شـوێنە گرنگـەکان و بەرزاییەکانی ڕۆژ هەلاٚت و ڕۆژئاوای دەربەندەکە, لە کاتی سەرکەوتنیان لەم قۆناغـە ئینجا جیٚ بەجیٚ کردنی قۆناغی دووەم دەستی پێدەکرد کە بـریتی بـوو لـە هێرشـی سەرتاپا گیری بەتانك و زریپۆش و پیادەوە لەسەر شەقامی سەرەکیەوە بەرەو گونـدی حوجران. ئەم هێرشەی سوپای ڕژێم پێك هاتبوو لە:

١- چەند یەکەیەکی فرقەی ١٠ کە پێشتر بارەگای لە سۆران بوو.
٢- لیوایەکی پیادە .
٣- لیوایەکی پیادە و میکانیزمی .
٤- یەك ڕعیل تۆپی قورس و دورهاویژ .
٥- ڕعیل هاوەنی ١٢٠ملم و ٨٢ملم .

قۆناغی یەکەم:

دوای سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگە لە شەڕی یەکەم بۆ ڕۆژی دواتر کە ٤/٨ زۆربەی هێزی پێشمەرگەی حزب و لایەنەکانی کوردستانی گەیشتنە مەیدانەکانی ڕووبەڕوو بوونەوە. هەرلایەنە و بەگوێرەی قەبارەی خۆی هێزی نارد, بەلاّم هێزی سەرەکی و زۆرتر کە پێکهاتبوون لە پیشمەرگەکانی یەکیتی و پارتی کە هەر ئەوکاتە لەلایەن بەرێزان حەمیدە فندی و کۆسرەت ڕەسول وحەسەن کوێستانی و دکتور سەعید و ملا عبدالقادر برایەتی و نجم الدین گۆرۆنی و کانەبی گەورە سەنگەرەکان دابەش کران بۆ ئەوەی هێزەکانی پێشمەرگە بە تەواوی لەئامادە باشی دابن بۆ هەر ڕووبەروو بونەوەو شالاوێکی تری ڕژێمتەواوی دابەش کردنی سەنگەرەکان لە شەڕی کۆرێ بەم شێوەی خوارەوە بوو :

بەری ڕۆژهەلاّت

بەری لای ڕۆژهەلاّت کە دەروانیتە سەر شێرەسوار, پێك هاتوە لەو زنجیرە چیایەی کە بە(**شاخی زێبکە**) ناسراوە, زێبکە ئەم پاشایە بووە لە سەردەمانی کۆنی میری سۆرانەوە دەسەلاّت داریەتی ئەم ناوچەیەی کردوە و لەسەر ئەم شاخە قەلاّیەکی دروست کردوە بۆ ڕووبە ڕوو بوونەوەی دوژمنانی, شوێنی ئەم قەلاّیەش هەمان ئەو شوێنەیە کە دەکەوێتە ناوەراستی سەر شاخەکەو لەسەردەمانی دەسەلاّتی رژێمی بەعسیش وەك سەنگەرێکی بەهێز سودی لێوەرگیراوە لەلایەن رژێمەوە, ئەو سەنگەرەش بە سەنگەری عامودەکە ناسراوە, ئیستا کە تاوەرێکی بچوکی کارەبای تێدایە, ئەم بەرەیە درا بە هێزی پێشمەرگەی یەکیتی و زەحمەت کێشان و بزوتنەوەی ئیسلامی. فەرماندەی سەربازی ئەم لایەنانە پێك هاتبوون لە (رێباز لە یەکێتی ,

دکتۆر سەردار و مام جەوهەر لەحزبی زەحمەت کێشان, مەلا سەلمان لە بزوتنەوەی ئیسلامی هێزەکانی یەکێتی لەسەر شاخەکە دووسەنگەریان هەبوو, بزوتنەوەی ئیسلامیش سەنگەرێك, لەخوار سەنگەرەکانی یەکێتی, حزبی زەحمەت کێشانیش لە نزیك شەقام خۆیان مەلاَس دابوو لە سەنگەرێك دا .

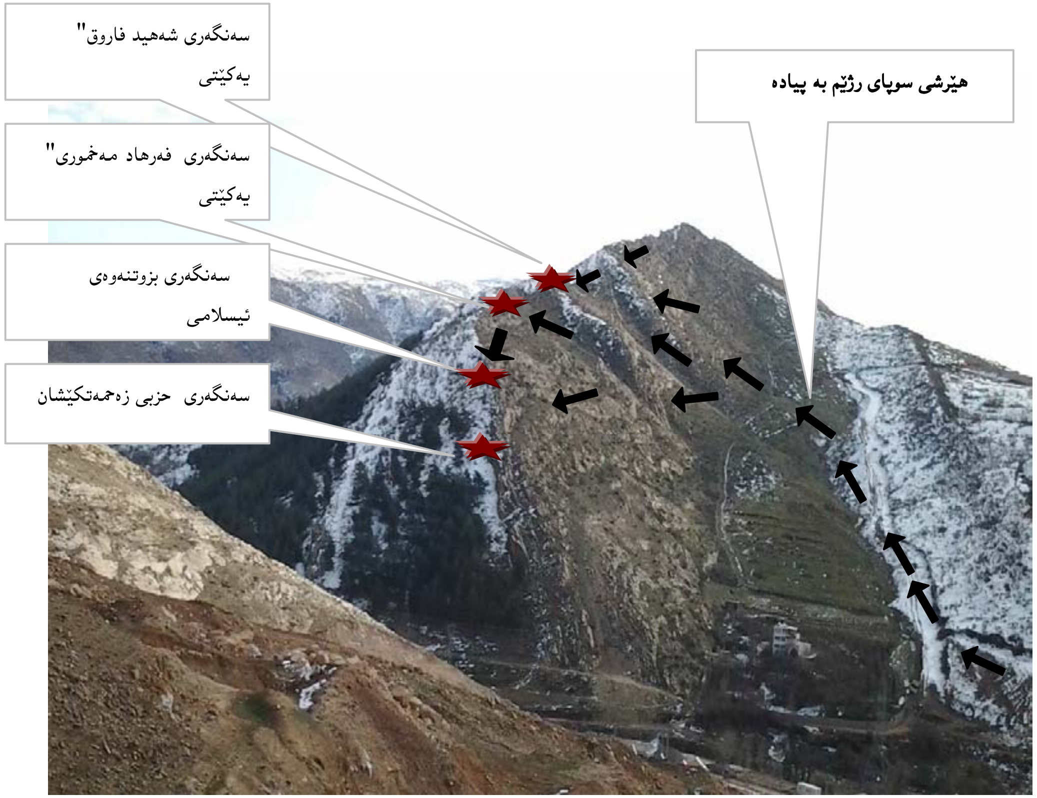

شاخی بەری ڕۆژهەلات کە بریتی بوو لە سەنگەرەکانی هێزی پێشمەرگەی کوردستان

پێشمەرگەکان لە نێو سەنگەرەکانی شاخی *بەری ڕۆژئاوای کۆرێ* **۱۹۹**

بەری ڕۆژئاوا

بەری لای ڕۆژئاوا یاخود بلێین (شاخی سپی) بریتی بوو لە بەرزاییەکانی سەرگوندی کۆرێ کەلەهەموو هەلومەرجێکدا ئەم بەرزاییانە شوینێکی زۆر گرنگ بوون, چونکە زنجیرەی بەرزاییەکانی دەیڕوانیە سەر کۆمەلێك ناوچەی گرنگ, هەروەها پانتاییەکی بەرفراوانی لە ناوچەکە داگیر کردبوو. ئەگەر دوژمن لەو زنجیرە چیایەی بەری ڕۆژئاوای سەقامگیر بوایە هیچ هێزیك نەیدەتوانی لە حوجران و تا شەقلاوە بەرگری بکات . ئەم بەرەیە درا بە پێشمەرگەکانی پارتی و سوشیالیست و حزب الله و شیوعی و بزوتنەوەی ئیسلامی , فەرماندە و بەرپرسەکانی ئەم هێزانە

بریتی بوون خەمەد بارزانی و خدر سوارە لە(پارتی) ڕەحمان کۆپتەر , سەید عبدالله لە (سوشیالیست), کانەبی گەورە و محسین یاسین لە (شیوعی), ئیبراهیم حمکۆ , قادر عسمان لە (حزب اللەی شۆرشگێر), کەسەرجەم سەنگەرەکانی سەر شاخەکە بەم شێوەیە دابەش ببوون: حزبی سۆشیالیست لە سەنگەرێکی کۆتایی شاخە بوون کە شوێنێکی بەرزتر دەیڕوانیە سەر سەنگەرەکانی تر, پارتی لە سێ سەنگەر دابوون , حزبی شیوعی یەك سەنگەر , حزب اللەی شۆرشگێر یەك سەنگەر, بزوتنەوەی ئیسلامیش یەك سەنگەر کە کۆی گشتی سەنگەرەکان خۆی لە حەوت سەنگەردا دەبینیەوە .

ئەوەی جێگای باسە لە بەری ڕۆژئاوای شەقامی سەرەکی کۆرێ حوجران هێزێکی سەر بە پارتی گەل بەسەرپەرشتی مستەفا گۆرۆنی دامەزرابوون, ئەم هێزە لە نزیك دەربەندەکە بوون بۆ بەرگری کردن لە دژی هێرشی سوپای رژێم, ئەم دابەش کردنەی هێزی پێشمەرگە کە لە چەندین پارتی جیاوازی ناو بەرەی کوردستانی و ئایدۆلۆژی هەمەرەنگ پێك هاتبوو, گەرچی دوور بوو لە داڕێژراوێکی زانستی سەربازی بەلاّم تارادەیەك پەیوەستیەکی یەکانگیر و تێگەیشتنێکی سەربازی باشیان لە نێواندابوو, زمانێك هەبوو ڕۆحێك هەبوو کە لوولە تفەنگەکانی لەیەك ئامانج دا کۆدەکردەوە , ئەویش ڕۆحی پیرۆزی کوردایەتی بوو, هەرچەندە ڕەنگە بیروباوەرەکان بیری جیاوازی حزبەکان لە هەندێ جاردا ئامانجەکانی کوردایەتی بەر تەسك کردبێتەوە بەلاّم لەو سات وکاتەی شەڕی کۆرێ دا بەرەنگاری و پارێزگاری لە خاکی کوردستان خەونی هەموو پێشمەرگەیەك بوو.

بەرێز مستەفا گۆرۆنی فەرماندەی پێشمەرگەکانی پارتی گەل لە شەڕەکە دەلێت:

(شەڕی یەکەم بە سەرکەوتنی هێزی پیشمەرگەی کوردستان تەواو بوو ئێمە لە وێ نەبووین, ئەوانەی لەوێ بوون کۆمەڵێك پێشمەرگەی هێزی بارزان بوون بە سەرپەرشتی دکتۆر سەعید, بەلاّم لە دوای تەواو بوونی شەڕ ئیوارەکەی ئێمە

گەیشتینە ئەو دەربەندە, هیزەکەی ئێمە کۆمەڵێك پێشمەرگە بووین لەوێ کاك حەمیدە فندی و کاك کۆسرەتم بینی کاك حەمید داوای لێ کردم هەرزوو پێشمەرگەکانم بگەینمە نێو سەنگەرەکانی پێشەوەی بەرگری ئەوەبوولەدەربەندەکە سەنگەرێکمان ڕوو بەڕووی شەقام دامەزراند لەو شوێنەی دەبابەکانی لێ شکا)(٢٨)

مستەفا گۆرۆنی فەرماندەی هێزەکانی پارتی گەل لە کۆڕێ **١٩٩١**

سەرشاخەکەی بەری رۆژ ئاوا کە چەند سەنگەرێکی هێزی پێشمەرگەی لێ بوو

دیارە دابەش کردنی سەنگەرەکانی بەرگری بەو شێوەیە لەسەر بناغەی هێزی حزبەکان هیچ کاردانەوەیەکی خراپی نەبوو چونکە شێوازی پێکهاتەکە دەگەڕایەوە بۆ نەبونی لەشکرێکی یەکگرتوو کە هەموو پێکهاتە و لایەنەکانی کوردستانی لە خۆگرتبێت, بەلاّم لەو کاتەدا دابەش بوونی هێزەکان بەو شێوازە سەربازیە لە رووی هونەری جەنگەوە کارێکی گونجاو بوو. یان باشتر بلێین لە ڕووی سەرکردایەتی کردن دیسپلینی پێشمەرگایەتی ئەرك و فەرمانەکان باشتر جێ بەجێ دەکران. بۆیە هەموو هێزە بەشداربووەکان سەلماندیان کە هاوکارو بەهاناچونی یەکترەوەن لە کاتی شەڕەکاندا .

بەرێز **فەرهاد مەخموری** ناسراو بە فەدۆ مەخموری پێشمەرگەی بەشداربووی هێزەکانی یەکیتی و بەرپرسی ئەو سەنگەرەی کە لە ١١ /٤ دوژمن هێرش توندی کردە سەر و چوار پێشمەرگەی تیایدا شەهید بوون بەم شێوەیە دەگێریتەوە :

(ئێمە لە شەڕی ٤/٧ لەوێ نەبووین بەلاّم کاتێك شەڕ کۆتای هـات بەسـەرکەوتنی هێزی پێشمەرگە لە دەربەندەکـە. ئێمـە ئـەوکات لـە شـەقلاوە بـووین, کۆمـەلێك پێشمەرگە بەویستی خۆمان بڕیارماندا بگەڕێنەوە کۆڕێ بۆ بەرگری کردن. ئـەوەبوو کۆبونـەوەیکمان لـە شـەقلاوە ئـەنجام دا. هاوکـات ئێزگـەی گـەلی کوردسـتانیش بانگەوازی دەکرد بۆ بەرگری کردن و ڕووبەڕووبونەوەی سـوپای دوژمـن, بۆیـە ئێمـە ئیوارەی ٤/٨ لە دەربەندی کۆرێ بە فەرماندەی کاك رێبـاز بەرێکـەوتین بـۆ سـەر شاخەکەی بەری ڕۆژهەلاّت کە بۆمان دەسـت نیـشانکرابوو. کەچـوینە ئـەوێ دوو سەنگەرمان دامەزراند.

*فەرهاد مەخموری پێشمەرگەوبەرپرسی سەنگەرێك لە بەری ڕۆژهەلاّت لە کۆرێ*١٩٩

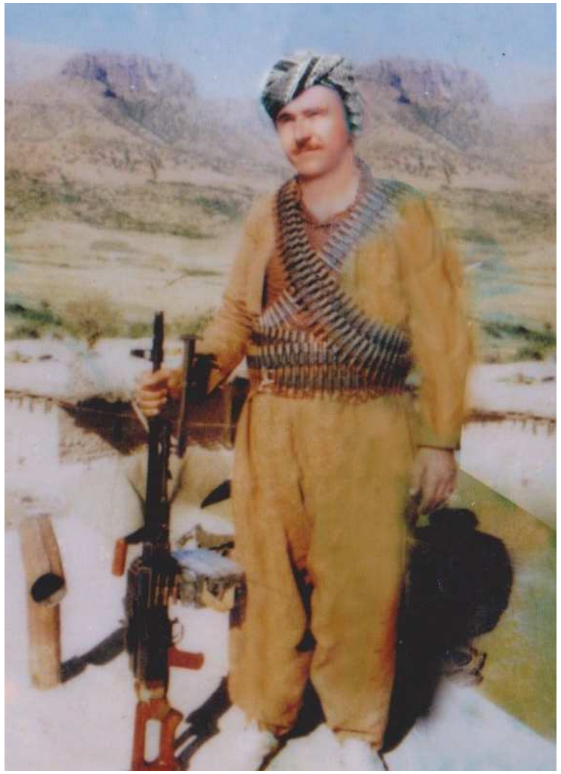

شەهید فاروق گراوی لەسەنگەری بەری رۆژهەلات شەهیدبوو ١٩٩١

براده‌رانی زه‌حمه‌ت كێشان له‌ خوار ئێمه‌وه‌ بوون به‌ سه‌رپه‌رشتی دكتۆر سردار هه‌روه‌ها ده‌سته‌یه‌ك له‌پێشمه‌رگه‌كانی بزوتنه‌وه‌ی ئیسلامیش له‌ سه‌نگه‌ره‌كانی خوار ئێمه‌وه‌ بوون كه‌ ژماره‌یان حه‌وت پێشمه‌رگه‌ ده‌بوو. هه‌موو هێزه‌كه‌ی ئێمه‌ له‌سه‌ر شاخ نزیكه‌ی ٣٠ پێشمه‌رگه‌ ده‌بووین كه‌له‌لایه‌ن من و شه‌هید فاروق گڕاویه‌وه‌ سه‌رپه‌رشتی ده‌كران, سه‌نگه‌ره‌كه‌ی سه‌روتری من له‌لایه‌ن فاروقه‌وه‌ سه‌رپه‌رشتی ده‌كرا, كه‌ به‌داخه‌وه‌ هه‌رله‌وێش شه‌هید بوو)[٢٩].

جگه‌ له‌و هێزانه‌ی كه‌ له‌ سه‌نگه‌ره‌كانی پێشه‌وه‌ دابه‌ش كرابوون , له‌ ناو گوندی حوجرانیش چه‌ند هێزێكی پێشمه‌رگه‌ی یه‌ده‌گ و ئاماده‌ باش نیشته‌جێ كرابوون

ئیبراهیم حەمکۆ فەرماندەی هێزەکانی حزب الله لە کۆریێ١٩٩١

کە بریتی بوون لەبەرێزان (کۆسرەت رەسول , حمید ئەفندی , حەسەن کویستانی, دکتۆر سەعید , سەفین مەلا قەرە , نەجمەدین گۆرۆنی, فاروق مەخموری, مەلاحەسەن , هەڵگورد خدر, مقداد علی, ڕەحمان سەیدە, حاجی مسیفی, سەید کاکە , حەسەن نەجار , عمر عوسمان , سید حکمەت, خدر سوارە, عوزێر فەقیانی , سامی مستەفا, قادرسۆر روستایی , عەولا بۆر, مەلا عبدالقادر, عادل بەکر, تەحسین کاوانی, ئیبراهیم حەمکۆ ,قادر عوسمان. و کۆمەڵێك فەرماندە و پێشمەرگەی تر).بەریز مستەفا گۆرۆنی دەلێت :(سەرەرای سەنگەری هێلی بەرگریمان لە پێشەوە توانیمان بارەگایەك لە گوندی حوجران دابمەزرێنین تا لە کاتی پێویست سوود لەو پێشمەرگانەی ئەوێش وەربگرین)(٣٠).

فاروق مخموری ناسراو بە فاقە فەرماندە و پێشمەرگەی یەکێتی لە کۆری ١٩٩١

هەروەها ڕووبەرووی دەربەندەکەش نزیك گوندی حوجران دەستەیەك پێشمەرگە بە فەرماندەی حەسەن نەجار تۆپێکی قورسی ١٠٦ ملم و چەکێکی اس پی گی ٩ دامەزراندبوو. دکتۆر سەردار ئەندامی مەکتەبی سیاسی ئەوکاتەی حزبی زەحمەت کێشانی کوردستان کە لە شەڕەکە بەشدار بوو دەڵێت:

(ئێمە ڕۆژی ٤/١٠ هاتین بۆ دەربەندی کۆرێ, کە پێکهاتبووین لە (٢٨) پێشمەرگە. پێش ئەوەی ئێمە بگەینە کۆرێ, لە ٤/٧ پێشمەرگەکانی پارتی شەڕی بەرەنگار بونەوەیان لەگەل سوپای ڕژێم ئەنجام دابوو کە تیایدا سەرکەوتنیان بە دەست هێنابوو.

سەرەتا کە گەیشتینە حوجران چووینە خیمەکەی کاك کوسرەت کە حسن کویستانیش لەویٚ ئامادەبوو, ئەوان پێیان ووتین کە دەبێت هێزەکەمان ڕەوانەی لای بەری ڕۆژهەلاّت بکەین , ئەو شوێنەی کە ئێمە و پێشمەرگەکانی یەکیتی ئەرکی پاراستنی مان لە ئەستۆ دابوو)(٣١) لە ڕووی دابین کردنی خۆراك و ئازوقە بۆ هێزی پێشمەرگە لە سەنگەرەکاندا, چەند بارەگایەکی حزبەکان لە شەقلاوەو سۆران و ساردواو ئەرکی پەیداکردن و ڕەوانە کردنیان بۆ بەرەی شەڕ لە ئەستۆ گرتبوو. بەر لە دەست پێ کردنی هێرشی ڕژێم بۆسەر ناوچەکە, دیاربوو بەهۆی جموجۆل و لەشکرکێشی بەشێك لە یەکە سەربازیەکانی ڕژێم بێشبینی ڕووداوێك دەکرا.

تەحسین کاوانی پێشمەرگەی بەشداربووی داستانی کۆریێ ١٩٩١

بەرێز عومەر عوسمان بەرپرس و فەرماندەی پارتی دەربارەی دەست پێ کردنی شەڕەکە دەڵێت:

(خوالێخۆش بوو جەبار کۆڕێ خەبەری پێدام کە زابتێکی عەسکەری خەبەری داوە ئەم شەو هێرش دەکەن ...من بەپەلە ئاگاداری کاک حەمیدە فندی و دکتۆر سەعیدم کردوە ئاگاداری هەموو ئەوانەی پێشەوەم کرد) (٣٢) .

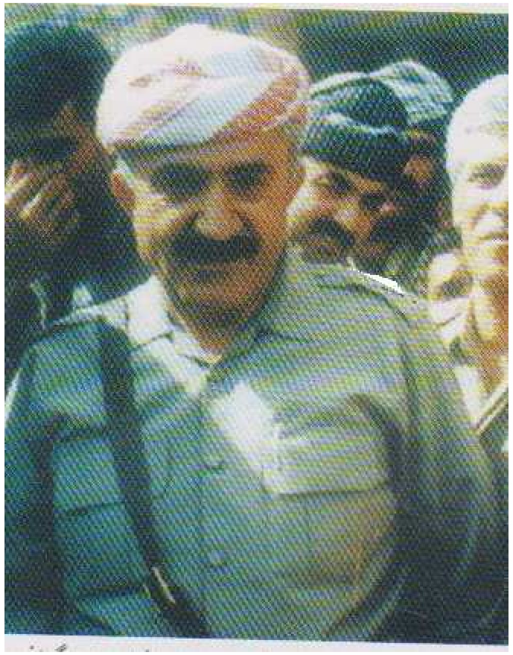

عومەرعوسمان بەرپرسی لقی دوو پارتی **١٩٩١**

لەبەرەبەیانی رۆژی ١٩٩١/٤/١١ بە دەوروبەری کات ژمێر٥,٣٠ لەکاتێك دا چیا و دۆڵ و بنارەکان بە خامۆشیەوە ڕاکشابوون و سەریان بەیەکەوە نابوو لە چاوەروانی بۆ هەواڵێکی کت و پڕ, هەورەکانیش خەریکی وەستاندنی لێزمە باران بوون بەسەر ئاسمانی پڕ لە کارەسات و خوێناوی ناوچەکە دا, زەمینێکی تەڕی بەهاری لە هوژەی

درختەکانی حوجران زیاتر هیچ نەدەبیسترا, هەموو شتێك نوقمی خەوێکی ترسناك بوو, هیچ دیارنەبوو تەنها هیوایەکی تاریك نەبێت , ئالەو ساتانەدا بەیەکەم تەقەی دوژمن هەموو شتێك ڕاپەری و لێزمەی گوللە و دەنگی تۆپ و زریکەی دەنگی جەستەی زامدار و هاواری نەبەردی پێشمەرگە چیاو دەربەند و گوندی ڕاچلەکاند. شەڕ و ئاگرباران لەماوەی چرکەیەك دا تەواوی سەنگەرەکانی تەنیەوە, لە هەردوو قۆڵەوە شالاّوی درندانەی سوپای بەعس بە شێوەیەکی زۆر سەخت و ترسناك دەستی پێکرد.

ڕەشید حمەدئەمین ناسراو بە ڕەشید کۆڕی ئەوکاتە جێگری کەرت بوو لە هێزی پێشمەرگەی یەکێتی و دەورێکی بالاّی بینی لە ڕوو بە ڕوو بوونەوەکان لە بەری ڕۆژ هەلاّت بەم شێوەیە باس لە شەرەکە دەکات :

ڕەشید کۆڕێ لە ناوەڕاست لەگەل هەڤاڵەکانی لەنێو سەنگەری بەری ڕۆژ هەلاّت ١٩٩١

(ئەو شەوە من و دوو پێشمەرگە بەنهێنی چوین بۆ گوندی کۆڕێ بۆ هێنانـەوەی ئـەو پارچە چەکانەی کە پێشتر لە گوندەکـە حەشـارمان دابـوون, دوای گەرانـەوەمان بـۆ شوێنی خۆمان لەبەری رۆژهەلاتی دەربەندەکە کاك فاقە و چەند پێشمەرگەیەکم بینی کە بۆ دانانەوەی بۆسە هاتبوون ... من ئەو شەوە لە گوندی حـوجران مامـەوە دوای کاتژمێر دوانزەی شەو خەوتم, کاتێك بە ئاگایان هێنام کاتژمێر چواری بەیانی دەبـوو شەڕ دەستی پێکردبوو خـۆم و دوو پێـشمەرگە بـەناوەکانی (**یـاقوب و حەسـەن**) چەکەکانمان هەلگرت و بەرەو سەرشاخەکە کەوتینـە رێگـا بـۆ ئـەو سـەنگەرەی کـە شەهید فاروق گراوی لێ بوو. شەهید رێبازو شەهید فاقـە و عومـەر کـۆڕی لـەنزیك (**تەوسکە**)وە هەلکشانە سەر شاخەکە) (٣٣).

دیارە سوپای رژێم بۆ کەلك وەرگرتن لە بەرزی و نزمی سەر شاخەکە هەولی داوە سەرەتا سەرکەوێتە سەر لوتکە بەرزەکانەوە کە لە کۆتایی شاخەکەوەیە کە بەرلە شـەڕەکە هـیچ پێـشمەرگەی لـێ نـەبوو, پاشـان بـەرەو خـوارتر هێرشـی کـردە سەرسەنگەرەکانی یەکێتی, بەرێز سەید حیکمەت فەرماندەی پیـشمەرگەی یـەکێتی سەبارەت بە هێرشی ڕژێم بۆ سەر بەری ڕوژهەلات دەلێت:

(لە سەرەتای هێرشەکە دوژمن توانی دوو شوێنی گرنگی ئێمـە داگـیر بکـات لـە یەکێکیان سێ پیششمەرگەی ئێمە شەهید بـوون وە ئـەم هێرشـە زۆر کـت و پـڕ و کاریگەر بوو بەلاّم ڕێگامان نەدا دوژمن جێگای خۆی قایم بکات و لەهـەمان کـات هێرشمان کردەوە سەریان و شوێنەکانمان ئازاد کردەوە ... بەم شـێوەیە دوژمـن سـێ جاری تر هێرشی کردەوە سەرمان بەلاّم شکستی هێنا و بەرگریمان کرد). (٣٤)

بەپێی قسەکانی بەڕێز سەید حیکمەت لەسەرەتای هێرشەکە سوپای ڕژێم توانیویەتی سەرکەوتنێکی کاتی بەدەست بێنێت و هەردوو سەنگەرە گرنگەکەی یەکێتی لە بەری رۆژهەلاّت بگرێت. بەرێز فەدۆ مەخموری کە خۆی بەرپرس و پێشمەرگەی یەکێتی بوو لە یەکێك لە سەنگەرەکانی بەری رۆژهەلاّت دەلێت:

سەید حکمەت فەرماندەو پێشمەرگەی یەکێتی لە کۆری ١٩٩١

(ئەوشەوە بارانێك باری بوو ئێمە لە سەرمان خۆمان خستبوە ناو نایلۆنەوە, لەکاتژمێر چوار و دە دەقیقە گوێ بیستی تەقەیەك بووم, کە سەیرم کرد لە پیرمام و کۆرێ دەنگی زنجیرەی دەبابە دەهات, هەستم کرد شتێك ڕوو دەدات, ئینجا نزیکەی پەنجا مەتر لە دووری ئێمە, هێرشێکی کت و پڕیان کردە سەر سەنگەرێك کە شەهید فاروق و هەندێ پێشمەرگەی تیدا بوو, هێرشەکەیان زۆر کاریگەر بوو ئەوانیش بەرگریان دەکرد, ئینجا هێرش بۆ سەر ئێمەش کرا, سەرەتا پێشمەرگەیەکمان بەناوی فاخیر شەهید بوو, بەڵام ئێمە بەردەوام بووین لە شەڕکردن, ئەوەبوو سەنگەرەکەی شەهید فاروق گیرا. ئێمە لە شەڕێکی سەخت دابووین, لەو دەمەدا کاك ڕێباز بە خۆی وچەند پێشمەرگەیەك لە حوجرانەوە بۆ پالپشتی ئێمە

هاتن, پێم ووت "خەمی ئێمەتان نەبێت بڕۆن سەنگەرەکەی سەرووتر بگرنەوە ئەوانیش بە ئارپیجی توانیان سەربازەکان بشکێنن و سەنگەرەکە ئازاد بکەنەوە, هەروەها دوای کەمێك کاك ڕێباز هەندێ فیشەکی بە پێشمەرگەیەك دا بۆ ناردین, ئەو پێشمەرگەیە ناوی یونس بووتی: منیش لێرە دەمێنمەوە بۆ بەرگری کردن بەڵام بەداخەوە دوای چەند چرکەیەك ئەویش شەهید بوو. هەروەها لەکاتی هێرشەکەدا سەربازێك بریندار ببوو بەڵام هیشتا بەردەوام بوو لەهێرش کردن بەنارنجۆك بۆ سەنگەرەکەی ئێمە, خۆشبەختانە نارنجۆکەکە بەر دیواری سەنگەرەکە کەوت و نە کەوتە ناومانەوە, خۆشی کوژرا) (٣٥). دیارە هێرشی دوژمن بەهێزێکی کۆماندۆی مغاویر و هێزێکی تایبەتەوە (**قوات خاصە**)دەستی پێکربوو, چونکە چۆنیەتی شەرکردن و خۆحەشاردان و مامەڵەکردنیان لەگەڵ ڕووبە ڕووبونەوەی پێشمەرگە شێوەیەکی ئاسایی سەربازانی سوپای عێراقی نەبوو کە لە پێشتر دەبینرا, بۆیە بەرگری کردنیش شیوازێکی سەختی بە خۆیەوە بینی. ڕەشید کوڕی سەبارەت بە گرتنەوەی سەنگەرەکانی یەکێتی لە بەری ڕۆژهەڵات دەڵێت :

(کاتێك ئێمە لەسەنگەرەکەی شەهید فاروق نزیك کەوتینەوە لە ناکاو سەربازێك ڕوو بەڕوومان لە پەنا بەردێکەوە هەڵسایەوە,بەڵام بەهۆی دەست و بردی ئێمە لەبەرپەرچ دانەوەی یەکسەر کەوتە پاشەکشە کردن ئێمەش کەوتینە تەقەکردن و هێرش کردنە سەریان بۆیە لەماوەیەکی کورتدا سەربازەکانی ڕژێم سەنگەرەکانیان جێهێشت و کەوتنە پاشەکشە کردن, بەداخەوە فاروق گڕاوی لەوێ شەهید کرابوو, دیاربوو ئەو سەنگەرانەی سەرشاخەکە هەرسێکیان لەلایەن سەربازەکانەوە دەستی بەسەر گیرابوو کە دوو لەو سەنگەرانە پێشمەرگەی یەکێتی تێدابوو ئەوەی تریشیان پێشمەرگەکانی بزوتنەوەی ئیسلامی تێدابوو)(٣٦).

هێزی پێشمەرگە لە چاوتروکانێکدا توانی تەواوی سەنگەرەکانی سەر ئەم شاخەی بەری ڕۆژهەڵات بگرێتەوە سەربازەکانیش لەکاتی ڕاکردندا هەرچی کەل وپەل

و تەقەمەنی هەبوو لە نێو سەنگەرەکان بەجێیان هێشت, کە پێشمەرگەکان توانیان سودیان لێ وەربگرن بۆ ڕاوەنانی سوپا تێك شکاوەکانی دوژمن. ڕێباز لێپرساوی پێشمەرگەکانی یەکێتی لە نامیلکەکەی (**نرکەی کوردستان**) دەڵێت:

ڕەفعەت عبدولاّ ناسراوبە *ڕێباز فەرماندەی پێشمەرگەکانی یەکێتی لە داستانی کۆری*

(شەوان لەسەر چیا دەنوستم نانمان بە زەحمەت دەست دەکەوت بە بێ بەتانی و شت لەسەر چیا دەمماینەوە ئێوارە بۆ ئیسراحەت هاتمە خوارێ, نەچوم بۆ شەقلاوە هەموو برادەران لەوێ بوون زۆر بەترسەوە لە خانوێك نووستم لەگەڵ پێشمەرگەکان بەدڵ لەسەر چیابووم دەم نا دەم وەخەبەر دەهاتم لە نزیك کاتژمێر چوار لەگەل نرکەی ئارپیجی ڕاچڵەکیم و ریچنەی کلاشنکۆ ف و بیکە سی دنیای پڕکرد هەرزوو خۆم بەستا و برا پێشمەرگەکانم هان دا نازانم چۆن وا زوو بەسەر شاخ کەوتم, دوو ڕەبیە لە

قۆلی ئێمە گیرابوو, چەند شەهێدیکمان هەبوو هێرشمان بۆ کردن لەگــەل ڕۆژهــەلات شوێنەکانی خۆمان گرتەوە).(٣٧)

سەرئەنجام پێشمەرگەکانی بەری ڕۆژهەلات توانیان هێرش بکەنەوە بۆ ســەنگەرەکانی سەرشاخەکە کە سەربازەکان داگیریان کردبوو,سەرەڕای شەهیدبوونی چوار پێــشمەرگە بەلاّم توانیان سەنگەرەکان بگرنەوە, هەرلە هەمانبەردا دوو سەنگەری تر لەخوار ئــەم دوو سەنگەرە هەبوو یەکێکیان سەنگەری بزوتنــەوەی ئیــسلامی بــوو ئــەوەی تــریش پێشمەرگەکانی زەحمەت کیشانی لیّ بــوو.بــەرێز دکتــۆر ســەردار لێپرســراوی هێــزی پێشمەرگەی زەحمەت کێشان دەلێت:

(بەیانیەکەی کە شەر دەستی پیّ کرد من ١٤ پیشمەرگەم نارد بۆ سەر شاخی بەری ڕۆژهەلات تاکو پێش لە سوپای دوژمن بگرن, ئەوان لە دوای شــەرێکی قارەمانانــە توانیان بە هاوکاری پێشمەرگەکانی یەکێتی, دوژمن بشکینن ئەوەندەی نەبرد مــن بریندار بووم بە گوللەی دوژمن, بەلاّم پاشەکشێم نەکرد , لە بــەری ڕۆژهــەلاّت دوو سەنگەر گیرابوون کــە ســەنگەرەکانی پیــشمەرگەی یــەکیتی بــوون , بــەلاّم هــەرزوو گیرانەوە)(٣٨) هەروەها بەرێز مەلا ئیبراهیم پێشمەرگەی هێزەکانی یەکێتی لــە بــەری ڕۆژهەلاّتەوە دەلێت :

(پێشمەرگە ورەی بەرنەدا شەڕی دەستە و یەخەی لەگەل سەربازەکاندا کرد, لەوکاتەدا هێزێکی هاورێیانی زەحمەتکێش بەهانامانەوە هاتن هەرزوو توانیمان سەنگەرەکانی (ئەودوو سەنگەرەی دوژمن هاتە ناوی لە دوژمن بسێنینەوە) (٣٩).

هەرلە سەرەتای دەست پێکردنی شەڕو هێرشی ڕژێم دوژمن توانی بووی سەنگەرەکانی هێزی پێشمەرگە داگیر بکات, هەلبەتە وا دەردەکەویّ ڕژێم بەبەرنامەیەکی توکمــە و پلانێکی سەختەوە هێرشەکەی دەســت پــیّ کــردوە , بــەلاّم بلیمــەتی و وورە بــەرزی پێشمەرگە لەوێدا گەیشتوتە ئاستێکی وا کەوێنەی کەمە, چونکە پاش داگیر کردنــی سەنگەرەکان و هەبوونی بریندارو شەهید هەر هەمان پێشمەرگە بە یارمەتی هێزێکی

کـەمی یـەدەك لـەو بـارە خـراپ و پەشـێویەدا توانیویانـە دوژمـن بـشکێننەوە و سەنگەرەکانیان بگرنەوە. ئەمەش بەراسـتی کـارێکی نەبەردیـە, چـونکە گرتنـەوەی سەنگەرە داگیرکراوەکان زۆر جیاواز ترە لە گرتنی شـوێنێك یـاخود پـلان دانـان بـۆ شالاۆێك. لەلایەکی ترەوە سەختی شوێنی سەنگەرەکان بۆ گرتنـەوەی لـەکاتێك دا ڕژێم تەواو خۆی چەسپاندوە و ئامادەباشیەکی چاکی کردوە تیایدا بۆ بەرگری کردن. هەڵبەتە ئەم قارەمانیەتیەی پێشمەرگە تەنها لەبەری رۆژهەلاّت نەبوو, بەڵکو بـەری ڕۆژ ئـاواش بەهـەمان شـێوە سـەنگەرەکانیان لەلایـەن دوژمنـەوە گـیراوە و پاشـان گرتویانەتەوە . هێرشی ڕژێم بۆ بـەری رۆژئـاوا شـێوەیەکی بـەرفراوانتری بەخۆیـەوە بینیوە, چونکە ڕووبەری بەرزاییەکەی بەرفراوانتر بـوو هـەروەها سـەنگەری زۆرتـر و پێشمەرگەی زیاتری لێ بوو,

سەنگەرەکانی پێشمەرگە لەسەر شاخی بەری رۆژئاوا ١٩

بۆیە هەرچەندە رژێم لەیەك کاتدا شالاۆی بۆ هەردوولا دەست پێ کرد, بـەلاّم لەبەری رۆژئاواوە هێرشەکە بەرچڕو و سەختر خۆی بینیەوە. لەهەمان کات دا گوللەی تۆپ و هاوەنەکان لە گەل قەناس دا باری پێـشمەرگەی لـەهێرش کردنەکـەدا تـەواو

پەرێشان کردبوو , سەبارەت بە هێرشی رژێم بۆ بەری رۆژئاوا بەرێز باپیر ئیسماعیل پێشمەرگەی هێزی بارزان دەڵێت :

(ئەو شەوە ئێمە تەنها حەوت پێشمەرگە بووین لە سەنگەرێك لە سەر شاخ, شەوێکی سارد و باراناوی بوو پێشمەرگەکان لەسەرمان خۆیان خستبوە ناو نایلۆنەوە. لە تاریك و ڕونی بەرەبەیانی دا بینیمان هێزێکی سەربازی بەرەو رووما ن دێت بەبێ هەستی ئێمە, تەقەمان لێ کردن بەلاّم بەهۆی زۆری سەربازەکان و نزیك بونەوەیان لێمان و بریندار بونی پیشمەرگەیەکمان ناچار بوین پاشە کشە بکەین و سەربازەکان شوێنی ئێمەیان داگیر کرد).(٤٠) دیارە ئەو شەوە ساردو باراناوی بووە, پێشمەرگەش بەهۆی شەکەت و ماندو بونیانەوە ڕەنگە بەشێکیان سەنگەرەکەیان بەجێ هێشتبێ و چەند هەنگاوێك کشابنەوە بۆ ناو دارو و درەختەکانی دواوە .

هێزی پێشمەرگە لە دەربەندی کۆڕێ ١٩٩١

خەمەد میر حمد فەرماندەیەکی پێشمەرگەکانی هێزی بارزان لە کۆڕێ

بۆیە سەربازەکانی دوژمن لە ناکاو دەگەنە ناو سەنگەرەکانی ئەوان, بەڵام ئەم سەرکەوتنەی دوژمن ئەوەندەی نەخایەند, پیشمەرگەکان لێیان دێنە دەست و شەڕ بەردەوام دەبێت . (خەمد میر حەمەد) پێشمەرگەی بەشداربووی هەردوو شەڕەکە کە هەردوو جار بریندار دەبێت دەڵێت:

(ئەو بەیانیەی دوژمن هێرشی کرد زۆر لە ناکاو وکت وپڕ بوو, هێرشێکی سەرتاسەری بوو لە هەردووبەرەی شەڕ. ئێمە دوو پێشمەرگەی قارەمانمان شەهید بوو لەسەر شاخەکە بەم ناوانە : **(عەلی سمایل بابکەیی و حەمەدئەمین مەلا موسی)**, وە چەندین بریندارمان هەبوو) (٤١).

دیارە ڕژێم پێش دەست پێ کردنی شالاوەکەی بە شێوەیەکی چاوەروان نەکراو بە

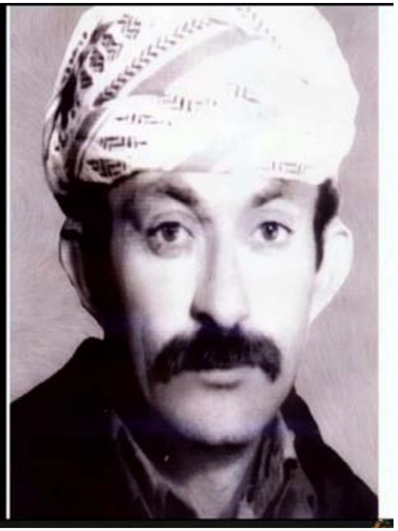

شەهیدحمدامین ملا موسی

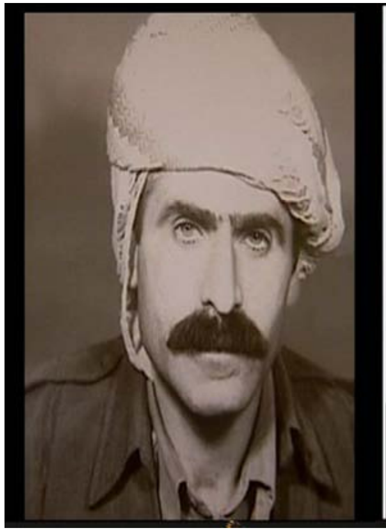

شەهیدعلی سمایل

هێمنی و بەنهێنی ڕێگایەکی سەخت و درێژیان بڕیبوو بـەرەو پێـشەوە تاخۆیـان لـە سەنگەرەکانی پێشمەرگە نزیك بکەنەوە, ئینجا هێرشـەکەیان دەسـت پـێ کردبـوو, هەڵبەتە ئەمەش کاریگەری خراپی کردبوە سەر پێشمەرگەکان کە نەتوانن بەرەنگاری تـەواو بکـەن و سـەنگەرەکانیان بـەجێ بهـێڵن, مامۆسـتا ئیـبرایم پێـشمەرگەی بەشداربووی یەکیتی لە شەڕەکەدا لە دەڵێت:

(زۆرکەم دوژمن زاتی ئەوە دەکات لەسەنگەری پێشمەرگە نزیـك ببێتـەوە دیـاربوو بەهۆی پەیدا کردنی دەلیلی باش لە ناوچەکە و بەسود وەرگرتن لە کەش وهەوای ئـەم ڕۆژە هاتبوونە دەور و بەری سەنگەرەکانی پێشمەرگە شەرەکە تادەهـات گـەرم تـر دەبوو چەندین عدد قەناسی ئەوان بۆ پێشەوە هاتبوون کە ژمارەیەك لە هـەڤالانمان بەهۆی گوللەی قەناسەوە شەهید بوون)(٤٢).

سەختی و ڕکی بەری ئەودیوی سەنگەرەکانی پێشمەرگە لە هـەردوو بـەری ڕۆژئـاواو ڕۆژهـەلات دا دەمانخاتـە حاڵـەتێکی گوماناویـەوە کەچۆن دوژمـن لـە سـەرەتاوە

توانیویەتی وابەئاسانی و بەبێ بەرگریەکی ئـەوتۆ سـەنگەرەکانی پێشمەرگە داگـیر بکات, چونکە سەختی بەری ئەودیوی چیاکان لـە ئاسـتێك دایـە مـرۆڤ دووچـاری سەرسورمان دەکات کە چۆن پێشمەرگە نەیتوانیوە پارێزگاری لێ بکات. محسین یاسین بەرپرسێکی سەربازی حزبی شیوعی لە شەڕەکەدا دەلێت :

(ئێمە تەنها یەك سەنگەرمان هەبوو لە سەر شاخەکەی بەری ڕۆژئـاوا ئـەویش پـێش دەست پێکردنی هێرشی دوژمن پاشەکـشەیان کردبـوو)(٤٣)هەرسـەبارەت بـە پاشـە کشەی پێشمەرگەکان لە چەند سەنگەرێکی بەری ڕۆژئـاوا کانـەبی گـەورە بەرپرسـی مەکتەبی عەسکەری حزبی شیوعی دەلێت :

(ئەوشەوە زۆر سارد بوو پێشمەرگە لەسـەر چـیا سـەرمای ببـوو , بۆیـە هاتبوونـە خوارەوە, بەلاّم لەهەمان شەو بەیانیەکەی سوپای ڕژێم هێرشی کردۆتە ئەو شوێنانەی کە چۆل کرابوون و داگیری کردن)(٤٤).هەنـدێ لەسـەنگەرەکانی بـەری ڕۆژئـاوا پـێش هێرشەکەی ڕژێم بەهۆی سەرماو بارانی زۆرەوە شـوێنەکانی خۆیـان بـەجێ دێلّـن و چـەند هـەنگاوێك دەکـشێنەوە دواوە . بـەریز نـامق سـوارە دەربـارەی گـرتنی سەنگەرەکەیان دەلێت:

(ئەو بەیانیەی دوژمن هێرشی کردە سەرمان لەسـەر شـاخەکە, مـن خـۆم لـە نـاو سەنگەرەکە بووم, هەروەها لە دەستە چەپی ئێمەش برایانی بزوتنەوەی ئیـسلامی و حزب اللەی شۆرشگێر سەنگەریان هەبوو. لە کاتی هێرشەکە هێزی دوژمن زۆر بە شـێوەیەکی نهـێنی و کـت وپـڕ گەیـشتنە سـەرمان, بـەلاّم ئـەوە بـوو هـەر زوو سەنگەرەکەی سەرووی ئێمە گیرا, بۆیە هێرشـی دوژمـن زۆر کاریگەرانـە بـوو بـۆ ســـەرمان, دوای بەرگریـــەکی زۆر ئێمـــەش ناچـــاربووین پاشەکـــشە بکـــەین و سەنگەرەکەمان چۆلّ بکەین... ئەو پێشمەرگانەی کە لە هێلی پێشەوەی بەرگری بوون بەهەموو لایەنەکانەوە ژمارەیان نەدەگەیشتە پەنجا پێـشمەرگە) (٤٥). لەبـەری لای ڕۆژئاوا جگە لە شوێنێك نەبێت کە پێشمەرگەکانی حزبی سۆشیالیست پاسـەوانیان

لێ دەکرد, تەواوی شوێنەکانی تر گیران وکەوتنە دەست دوژمن, سەبارەت بەمانەوە و خۆڕاگری پێشمەرگە لەم سەنگەرە دا بەڕێز مەلا کەمال پێشمەرگەی حزبی سۆشیالیستی کوردستان دەڵێت:

مەلا کمال پێشمەرگە و فەرماندەی حزبی سۆشیالیست لە کۆڕێ سالی١٩٩١

(لەکاتی هێرشەکەی ڕژێم, بۆسەر بەری ڕۆژ ئاوا ئەو سەنگەرەی ئێمە تیای دامەزرابووین, هێرشی نەکرایە سەر, هیچ تەقەو پاڵەپەستۆیەکی لەسەر نەبوو, بۆیە پێشمەرگەکانمان هەر لەشوێنی خۆیان مانەوە و بونە پالپشتێك بۆ گرتنەوەی سەنگەرەکانی تر لە دوژمن) (٤٦). ئەو سەنگەرە کە کەوتبوە کۆتایی تیشەشاخەکە لە شوێنێکی بەرزترو دوورتر لە سەنگەرەکانی تر کە کۆمەڵێك پێشمەرگە بە سەرپەرشتی رەحمان کۆپتەر لە نێو ئەم سەنگەرەدا مانەوە, کانەبی گەورە دەربارەی هێرشی پێشمەرگە بۆ گرتنەوەی سەنگەرەکانی پێشمەرگە لە بەری ڕۆژئاوا دەڵێت:

(بەیانیەکەی ئێمە لە حوجران پلانێکمان دارشت بۆ گرتنەوەی شـوێنەکان. پلانەکـە بریتی بوو لە هێرشێك لە سێ قۆلەوە بۆ سەر سەنگەرەکانمان کە کەوتبوونـە دەسـتی دوژمنەوە, بەم شێوەیەی خوارەوە قۆلێك لەسەر شەقامەوە بەرەو سەر شاخ کە بریتی بوون لە کۆمەلێك پێشمەرگەی لایەنەکان , قۆلێکی تر من و سـەفین مـەلا قـەرە و هەلگورد و مهدی عزیز و خدر سوارە بەرەو سـەر چیا , قـۆلێکی تـر لـە کۆتـایی شاخەکەوە بەرەو سەنگەرە داگیر کراوەکان دەهاتن ئەوانیش بـریتی بـوون لـە سـەید کاکە, محسین یاسین , دکتۆر سعید , خالید ئاژگەیی) (٤٧). ئەو هیزە و هێزێکی تـری پارتی بە فەرماندەی شێخ محمد نادر توانیان هێرش بکەنەوە سەر سەنگەرەکانی کە دوژمن گرتبوونی.

خالید ئاژگەیی فەرماندەیەکی پێشمەرگەی پارتی لە کۆرێ

لە خوارەوەش هێزێکی تری باش لە پێشمەرگەکان هێرشیان کردە سەر دوژمن لە سەر شەقام و بەرزاییەکان, توانیان لە هەموو لایەکەوە سوپای دوژمن تێك بشکێنن .

سەید کاکە لێپرسراوی هێزی پێشمەرگەکانی سۆشیالیست دەلێت:.

(بارزانیەکان جێگەیان گیرابوو بریندار و شەهیدیان هەبوو, بەڵام نەچوبوونە خـواریٚ دکتۆر سەعید فەرماندەی هیزەکەیان بوو گوتی باهێرش بکەین, گـوتم بوەسـتە تـا بانگی ئەو پیشمەرگانەی خواریٚ بکەم کە پـانزە پیـشمەرگە دەبـوون بەسەرپەرشـتی شوان و **تحسین** کاوانی کە یەکیتی بوون) (٤٨).

بەر لە هێرشی هێزی پێشمەرگەی کوردستان بـۆ گرتنـەوەی ئـەو سـەنگەرانەی کـە سوپای ڕژێم گرتبوونی , لەوێوە ئەوان بە هاوەن و بیکەسـی و قـەناس تـەنگیان بـە هێزی پێشمەرگە هەلچنی بوو بۆیە گرتنەوەی ئەو سـەنگەرانە کـارێکی زۆر سـەخت بوو, لەم بارەیەوە, بەرێز **محسین** یاسین بەرپرسێکی سەربازی حزبی شـیوعی دەلێـت: (من هێزێکی پێشمەرگەی حزبی شیوعیم لەگەڵ بوو کـە بـریتی بـوون لـە شـانزە پێشمەرگە بەرەو ئەو سەنگەرەی سەر شاخەکە رۆیشتم کە سوپا داگیری کردبوو, بەر لە سەنگەرەکە تاشە بەردێکی گەورە هەبوو ئێمە سەرەتا توانیمان خۆمان بگەینینـە ئەوێوە, ئینجا لەوێوە دەستمان کرد بە تەقە کردن و هێـرش بـردن و لـە ماوەیـەکی کورت دا توانیمان پاشەکشە بەدوژمن بکەین و یەکەمین سەنگەری کە گیرابـوو لـە لایەن دوژمنەوە ئازاد بکەینەوە. لە ناو سەنگەرەکە هاوەنێکی شەست ملم لیٚ بوو توانیمان بەهەمان هـاوەن دوژمـن ڕاو بنـێن و بـەرەو سـەنگەرە داگـیر کراوەکـانی خواروتر هەنگاو **بنێین**) (٤٩) .

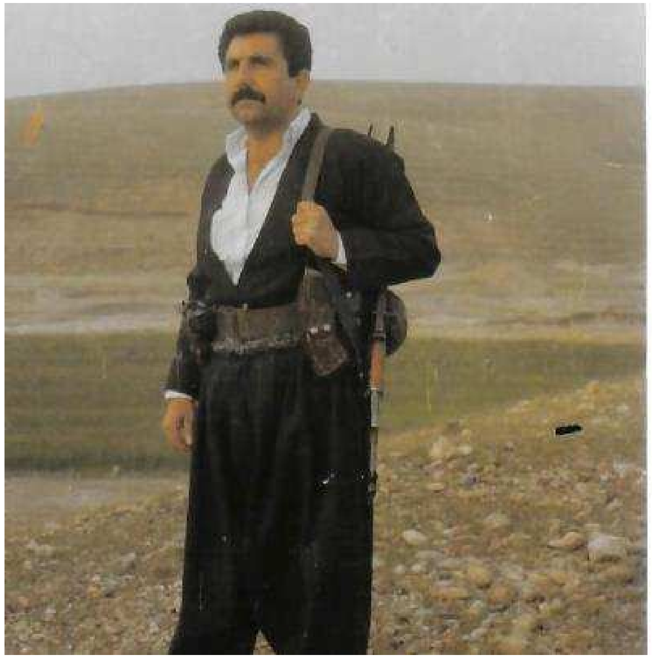

سەیدئەسکەندەر پێشمەرگەو بەکارهێنەری تۆپی قورسی ۱۰٦ ملم لەشەڕی کۆریێ **١٩٩١**

بێجگە لە خۆراگری و ئازایەتی هێزی پێشمەرگە دژی هێرشەکەی رژێم و گرتنەوەی سەنگەرەکان, هاوکات تۆپێکی ١٠٦ ملم بەسەرپەرشتی حەسەن نەجار و سید ئەسکەندەر کاریگەریەکی یەکجار بەهێزیان هەبوو بۆ سەرکەوتنەکانی پێشمەرگە. ئەم تۆپە بەشێوەیەکی جولە پێکراو بەکار دەهێنرا رۆلێکی بالأی هەبوو بۆ شکاندن و لەق کردنی شوێنی سەربازەکان. هەر سەبارەت بە رۆلی ئەم تۆپە لە شەڕەکەدا, بەرێز سەید حیکمەت دەلێت :

(ئێمە چەکی قورسمان نەبوو جگەلەو تۆپەی کە لەلای حەسەن نەجار بوو بۆیە ئەو تۆپە کاریگەری زۆری هەبوو لەسەر تێکشانی هێزەکانی دوژمن)(٥٠).

قۆناغی دووەمی پلانەکەی دوژمن شەڕی سەر شەقام

سوپای ڕژێم بەرنامەی گرتنی کۆڕێی بەدوو قۆناغ دانـابوو , قۆنـاغی یەکـەم ئەوە بوو کەهەردوو بەری بەرزاییەکان بگرێت و پاشانیش هێرشی تانك و زرێپۆش لە شەقامەوە دەست پـێ بکـات, هەربۆیـە ئـەو پلانـەکانی خـۆی جـێ بـەجێ کـرد و لەسەرەتاش دا سەرکەوتنێکی کاتی بەدەست هێنا, بەلاّم لەناکاودا و لە ناو گەرمەی شەڕەکەدا هەموو پلانەکانی ئاوەژوو بۆوە بەسەریدا , دووچاری شکستێکی زۆر خراپ بوو. هۆکاری سەرەکی شکستەکەی ئەوەبوو " لەکاتی گرتنی هەردوو بەری ڕۆژئاوا و ڕۆژهەلاّت, ئەو یەکسەر لەلای خۆیەوە وای دانا کەتەواو ئیتر سەرکەوتنی بەدەسـت هێناوە, بۆیەش قۆناغی دووەمی دەست پێ کرد کە هێرشی سەر شەقام بـوو , بـەلاّم ئەو لەو بیر کردنەوەی دا دووچاری هەڵەیەکی یەکجار کوشندەی سەربازی بوو, چونکە جارێ نەوەستا کەبزانێت ئایـا ئـەم سـەرکەوتنەی تاچـەند مـسۆگەر کـردوە " بـەبێ مسۆگەر کردنی تەواوی سەرکەوتنی چیاکانی ڕۆژهەلاّت و ڕۆژئاوا, هێرشی پیـادە و تانك و زرێپۆشەکان لەشەقامی گشتیەوە لە کارەسات زیاتر بۆی هیچی تر نیە .

تانکێکی تێکشکاوی ڕژێم لەگەل تەرمی سەربازەکان کۆرێ۱۹۹۱

بەلاّم نهێنی سەرکەوتنی شەڕی کۆرێ بۆ پێشمەرگە و شکست بۆ ڕژێم لەوەدا نەبوو کە ڕژێم پلانێکی سەربازی هەڵەی دارشتبێ بۆ هێرشەکە, بەڵکو تاکە هۆکارێك لەپشت ئەم شکستەوەی ووره و خۆراگری و باوەڕی پتەوی پێشمەرگە بوو, کەملی دانەنا بۆ ڕژێم , لەساتێکی خێرا و **سحر** ئامێز دا هەڵی کوتایەوە سەر ڕژێم و سەرکەوتنەکەی لێکرد بە دۆزەخ, هەر بۆیە لە شالاّوی دووەمی ڕژێم بەتانك و زرێپۆشەکانیەوە بەرەو حوجران نەیتوانی لە لێواری دەربەندەکە بەو لاوە دەربازی بێت. لەکاتژمێری دەووروبەری حەوت و نیوی بەیانی لەکاتێك دا شەڕی نێوان پێشمەرگەو سوپا لە هەردوو بەرزاییەکەدا بەردەوام بوو, لەو کاتەش دا ڕژێم هێرشی سەر شەقامی بە تانك وزرێپۆش و پیادە دەست پێکرد کەبریتی بوو پێنج تانك و دوو زرێپۆش و کۆمەڵێك سەربازی پیادەیی .

دەربارەی ئەم هێرشە بەرێز قادر عوسمان ئەندامی سەرکردایەتی حزب اللەی شۆرشگێر و بەشداربوو لەشەڕی سەر شەقام بەم شیوەیە دەگێڕیتەوە:

زرییپۆش و تانکە تێکشکاوەنی دوژمن لەکۆرێ ١٩٩١

(ئیمە وەك هێـزی پێـشمەرگەی حـزب اللـەی شۆرشـگێر ئەوکاتـە بـە کۆمـەلێك پێشمەرگەی قارەمان بەشداریمان کرد لە داستانەکە. بـەرێز کـاك ابـراهیم حـەمکۆ سەرپەرشتی هێزەکەی ئێمەبوو, کە لەکاتی هێرش بردن بۆ سەر دوژمن بـە سـەختی بریندار بـوو, هێزێکمـان ڕەوانـەی سـەر شـاخ کردبـوو وە ئـەوەی ترمـان لەسـەر گۆرستانی حوجران کە دەکەوێتە سەر شەقام نزیك دەربەندەکە لە سـەنگەردابووین, کاتێك دەبابەکانی دوژمن بەرەو ڕوومان هاتن ئێمە هێرشمان کردە سـەریان و بـە چەکی ئاربی جی لێمان دان, ئەو لێدانە هاوکات بوو لەگـەڵ شکـست و پاشەکـشەی سوپا لە بەرزاییەکان)(٥١).

لەکاتی هێرشی دەبابەکان بۆ ناو دەربەندەکە هێزی پێشمەرگە توانیان زرییپۆشی دواوە بپێکێ و تێکی بشکێنێ .

هێزی پێشمەرگە لەکاتی تێکشکاندنی دوژمن لەکۆرێ ١٩٩١

کاتێك تانکەکان زانیان ناتوانن ئەو ئامانجەی پێیان سپێردراوە جێبە جێی بکـەن, بۆیە ویستیان پاشەکشە بکەن بۆ دواوە, بەلاَم بـەهۆی تێکـشکانی زرێپۆشـی دواوە ڕێگایان لێ گیرا و نەیان توانی بگەڕێنەوە, بۆیە سەربازەکان ویـستیان لـە تانـك و زرێپۆشەکانیان بێنە دەرەوەو ڕابکەن, بەلاَم هەرچی کردیان لەبەر سـێرەی تفـەنگی پێشمەرگەکان دەربازیان نەدەبوو, ئەگەرچی سەربازەکانیش شەری پاشەکشەیان کرد.

بەرێز مستەفا گۆرۆنی فەرماندەی سەربازی پارتی گەل دەربارەی ئەم شەڕە دەلێت:

(لە کاتی هێرشی رژێم خۆم و پێشمەرگەکانم بەرێ کەوتین بۆ سەنگەرەکانی پێشەوە, کە گەیشتینە ئەوێ شەڕ گەرم بوو, دەبابەکانی دوژمن بەرەو دەربەندەکـە دەهـاتن , ئەوەبوو ئێمەو هێزی پێشمەرگەی لایەنەکان لەهەموو لایەکـەوە پـەلامارمان دان و تێکمان شکاندن, لە دوای شکاندنی هێزەکەی دوژمن لەسەر شەقام بەشێك لەو هێزە ڕوویان کردە بەرزاییەکان و توانیان بەهاواری پێشمەرگەکانی تری سەر شاخەوە بچن و

دوژمن بشکێنین, ئێمە دوو پێشمەرگەمان بریندار بوو بەناوەکانی ئاسۆمحمەد و ئەحمەد هەولێری)(٥٢).

زرێپۆشێکی تێکشکاوی دوژمن لە دەربەندی کۆرێ ١٩٩١

بەرێز شوان ڕابەر پێشمەرگەی بزوتنەوەی ئیسلامی بەشداربووی داستانەکە لەناملیکەیەکدا بەناوی (کۆرەو و شەڕەکانی کۆرێ ودانووستان پاشماوەی ڕاپەڕین بوون)بەم شێوەیە باس لە شەڕەکە دەکات:
(هێرشەکەی پێشمەرگە هێندە بە خەست وچر و پڕبوو هەر زوو بەزەبری ستریلەو ئاربیجیەکان دەبابەکان گڕی یان گرت و تێکشکان و سەربازە هەڵاتوەکانیش لەکەلەبەرو کونۆچکەکان کوژران و کەس بواری هەلاتن و گەرانەوەی نەبوو)(٥٣) .

مەلا سەلمان فەرماندەی سەربازیپێشمەرگەکانی بزوتنەوەی ئیسلامی لە کۆریێ

لە کۆرێ پێشمەرگەکانی بزوتنەوەی ئیسلامیش شان بەشانی هێزەکانی تر دەجەنگان, بۆ بەرەنگار بونەوەی سوپای رژێم, تەنانەت دوو پێشمەرگەشیان شەهید بوو لەو شەڕەدا. دەربارەی شکاندنی دەبابەکان لەسەر شەقامەکان و قۆناغی دووەمی شەڕەکە بەرێز دکتۆر سەردار دەلێت:

(لە سەرشەقامی دەربەندەکەش هێزیکی حزب الله و یەکێتی و پارتی و شیوعی و بزوتنەوە و زەحمەت کێشان و پارتی گەل توانیان بەرەنگاری زرێپۆشەکانی دوژمن ببنەوە و تێکیان بشکێنن بۆیە من دەلێم ئەوانەی ئامادەبوون لەم ڕۆژگارە سەختە لە بەرەکانی شەڕی بەرگری, ئەوانە جێگای رێزن, گرنگ نیە کەم بن یان زۆر بە ژمارە)(٥٤).

بەرێز سەید حیکمەت دەربارەی کۆتایی شەڕەکە بە سەرکەوتنی یەکجارەکی هێزی پێشمەرگە دەلێت:

(تا کو دوای نیوەرۆ بەشێك لەو سەربازانەی کە خۆیان حەشاردابوو لە کونج و کەلەبەرەکان ناوە ناوە تەقەیان دەکرد و بەرگریان دەکرد هەندێ پێشمەرگە بەدواوەیان بوون بەلاّم لەگەلّ هاتنی نوێنەری ووتووێژی ڕژێم هەموو شتێك کوتایی پیّ هات و تەقە وەستا)(٥٥).

هەلگۆرد خدر لەگەل پێشمەرگەکان لە سەر زرییپۆشێکی سوپای رژێم ١٩٩١

پاش شکاندنی دەبابەکان و گرتنەوەی سەرتاپای بەرەکانی شەڕ لەلایەن هێزی پێشمەرگەی کوردستانەوە, سوپای ڕژێم زیانێکی یەکجار کوشندەی بەرکەوت کە بە جێهێشتنی چەندان لاشەی سەرباز و تانك و زرییپۆش و جۆرەها چەکی هەمەجۆر. لەگەلّ ئەوەدا پاش ئەو شکاندنە حکومەت بەیەکجاری دەستی لە شالاّوەکانی هەلّگرت وخەونی داگیر کردنەوەی کوردستانی لە سەر خاکی کۆریّ زیندە بەچالّ کرد.

هەر بۆیەش بەهۆی ئەم شکستەیەوە ڕاستەوخۆ گفتوگۆی پێشنیار کرد و نوێنەری خۆی نارد. سەرکەوتنی داستانی کۆڕێ بەخوێنی ئاڵی سیانزە شەهیدی قارەمانی بەرگری لە خاك و نیشتمان تۆمارکرا وبریندار بوونی نزیکەی پەنجا پێشمەرگە.
شەهیدەکان ئەمانەبوون:
هێزەکانی یەکێتی لەم شەڕەدا نۆ شەهیدیان هەبوو بەم ناوانە (**شەهید محسین عبدالکریم , شەهید فاروق گراوی , شەهید فاخیر عبدالرحمن , شەهید فرهاد , شەهید حاتەم , شەهید کارزان , شەهید یونس , شەهید هەمزە دیبەگەیی , شەهید فەرەج**) لەگەڵ چەند برینداریك, پارتی لەسەر شاخەکە دوو شەهیدی هەبوو بە ناوەکانی (**شەهید علی سلیمان , شەهید حمدامین مەلاموسی**) لەگەڵ چەندین بریندار.

تەرمی پیرۆزی هەردوو شەهیدی بزوتنەوەی ئیسلامی شەهید مەلا عومەر هەولێری و شەهید شێروان محمد حاجی کە لە شەری ١١/٤/١٩٩١ لە دەربەندی کۆری شەهید بوون

بزوتنەوەی ئیسلامی دوو شەهید بە ناوەکانی (**شەهید مەلا عومەرو شەهید شێروان**) لەگەڵ برینداربوونی یەك پێشمەرگە.

ئاگربەست و گفتوگۆی رژێم لەگەل کورد دا

کاتێك رژێم درکی بەوە کرد کە ئیتر نە بەزەبری تۆپەکان و نە بە هێرشە یەك لەدوای یەکەکانیەوە توانای شکانی هێزی پێشمەرگەی نابێت لـەم دەربەنـدە, بۆیـە لەگەل تەواو بوونی شەڕ وکۆتایی شکستەکەی, لەم سـاتەوەختە داکـە هێـشتا تـەرم بریندارەکانی سوپای تێکشکاو لە شەقام وکون وکەلەبەرەکانی دەربەندەکەوە خەلتانی خوێن ببوون بەجیمابوون, لەو کاتەدا رژێم نوێنـەری خـۆی دەنێرێـت بـۆ لای هێـزی پێشمەرگە وداوای گفتوگۆ و وەستانی شەڕدەکات, سەبارەت بەم ئاگر بەسـتە بـەرێز کانەبی گەورە دەلێت:

(لەدوای سەرکەوتنی پێشمەرگە لە شەڕی دووەم یەکسەر رژێم ئەفسەرێکی سـوپای بەناوی (**دارا**) بە ئۆتۆمۆبیلێکی مارسیدسی ڕەش نارد بۆ لای هێزی پێـشمەرگە و داوای وەستانی شەڕی کرد. ئەوەبوو بەرپرس و فەرماندەکانی کورد دوای ڕەزامەنـدی سەرکردایەتی ڕازی بوون بە شەڕ وەستاندن, بەرێزان کۆسـرەت و حەمیـد ئەفنـدی و سەعد عبداللەو خۆم و سەفین مەلاقەرە لە حوجران کۆبونەوەیەکی بەپەلەمان ئـەنجام دا سەبارەت بە داواکاری گفتوگۆ لەگەڵ رژێـم, لـە کۆبونەوەکـەدا گـەلێك بـیرو ڕای جیاواز باس کران, هەندێك پێیان وابوو ئەم گفتوو گۆیە تەنها تەڵەیەکی ڕژێمە بۆ لە ناوبردنی فەرماندەکانی کـورد, یـاخود لـە ئـەنجامی شکـستی سـوپاکەیانەوەیە و چەندین بۆچوونی تر, لەم کۆبونەوەیە دا بریار درا تەنها چەند فەرماندەیەکی کەم بچن بـۆ یەکـەم دیـداری رژێـم, بـەلاَم لـەکاتی بەرێکـەوتنمان چـەند پێـشمەرگە و فەرماندەیەکی تر داوایان کرد لەگەڵ نوینەرەکانمان بچن, بۆیـە ئـەوانیش چـوون.ئـەم نوێنەرانەی کـورد بـەرەو کـۆرێ ڕۆیـشتن کەلـە نزیـك پردەکـەی ڕۆژ ئـاوای کـۆرێ ئەفسەرێکی سوپای رژێم لە چاوەروانی ئەوان دابوو کە نوێنەرانی کوردی گەیاندە لای فەرماندەی گشتی سوپای ڕژێم لە کۆرێ.

ئەم نوێنەرانەی کورد لە کاتی تێپەڕ بوونیان بە ناو کۆرێ لە هەردوو لاوە لەسەر شەقام سەرباز بەچەکەوە دانرابوون , بۆیە نوێنەرانمان لە سەر پردەکە چاویان کەوت بە گەورە بەرپرسانی رژێم کە بریتی بوون لە چوار ئەفسەری پایەبەرز, سێ یان بەپلەکانی لیواو و یەکێکیان بەپلەی عمید, هەر بە وەستانەوە لەسەر پێ کەوتنە گفتوگۆ لەگەل نوێنەری کوردی, رژێم بۆ گفتووگۆو دانۆستان چوار داواکاری پێشکەشی کورد کرد. کەبریتی بوون لە مانە:

کانەبی گەورە فەرماندەی بەرپرسی هێزی پێشمەرگەی حزبی شیوعی لە کۆرێ **١٩٩١**

١- چۆڵ کردنی ئەم شاخەی بەری رۆژئاوا .

٢-هەرچی کەل و پەل و چەك وتەقەمەنی کە کەوتۆتە دەستی پێشمەرگە دەبێ بدرێتەوە سوپا .

٣-ئازاد کردنی سەربازە دیلەکان .

٤- بردنەوەی تەرمی سەربازە کوژراوەکان.)(٥٦) .

ئەگەر بەووردی سەرنج بدەینە هەڵسوکەوتی سەربازیەکانی رژێم لەکاتی بەرێکەوتنی نوێنەرانی کورد بۆ کۆرێ وپاشانیش لەکاتی بەیەکگەیشتنیان لەگەل ژەنەرالەکانی سوپای رژێم بۆ گفتوگۆ, ئەوا بۆمان دەردەکەوێت کە هەر لەسەرەتاوە رژێم لە هەوڵی سەپاندنی چەند مەجێك بوو بەسەر پێشمەرگەدا, سەرەڕای ئەو شکستە گەرەیەی کە دووچاری سوپاکەی هاتبوو لەبەیانی هەمان ئەو رۆژە, بەلاّم نوێنەرانی کورد لەیەکەم بەیەکگەیشتن هەڵوێستەکانیان راشکاوانە بوو کە هیچ جۆرە مەرجێك لەلایەن سوپای رژێمەوە جێگای قبول نیە و رەتدەکرێتەوە, جگە لە وەستاندنی شەڕ نەبێت .

بەرێز کانەبی گەورە سەبارەت بە وولاّمەکانی نوێنەرانی کورد بۆ فەرمانە لشکریەکانی رژێم بەم شێوەیە دەگێرێتەوە:

(وەلاّمەکانی ئێمە سەبارەت بە مەرجەکانی رژێم بەم شێوەیە بوو:

١- ئێمە نەهاتووین بۆ داگیرکاری بەڵکو ئەوە ئێوەن هاتوون خاکمان داگیر بکەن بۆیە ئەم شاخە بەخوێن پاراستومانە و چۆڵی ناکەین .

٢- سەبارەت بە دەستکەوتەکان پێیان ووتن چونکە ئەم کۆبونەوەیە کۆبونەوەیەکی مەیدانیە بۆیە ناتوانین داواکاریەکانتان جێ بەجێ بکەین تا سەرکردایەتیمان ئاگادار نەکەینەوە .

٣- هەر سەبارەت بە دانەوەی دیلەکان لە دوای سەرکەوتنی گفتوگۆ هەر دیلێك بەویستی خۆی دەتوانێت بگەرێتەوە یان بمێنێتەوە لەلامان (ئەگەرچی دیلیش نەبوە لەم شەڕەدا) .

٤- سەبارەت بە بردنەوەی تەرمی کوژراوەکان نوێنەری کورد پێی راگەیاندن دەتوانن هەر ئێستا بێن بۆ بردنەوەیان , بەڵام بەمەرجیك نابێت بەچەکەوە بێن و لەکاتی بردنەوەی تەرمەکانیش دەبی ئالاّی سپی هەڵگەن .

ئەوان بەخۆشحالیەوە بە وەڵامەکانی کورد ڕازی بوون , پاشان وەك سەرەتایەك بڕیاردرا دوو خاڵی پشکنین دابمەزرێت , یەکێکیان لە لای ڕژێم لە کۆڕێ ئەوەی تریش لەحوجران لەلایەن هێزی پێشمەرگەوە, ئینجا لەلایەن سوپاوە ئەفسەرێك بەپلەی مقدم بەناوی (غازی) دەست نیشان کرا بۆ مەبەستی پەیوەندی کردن لە نێوانمان, لەلایەن کوردیشەوە سەفین مەلاقەرە دەست نیشان کرا بۆ هەمان مەبەست)(٥٧).

ئەو ئەفسەرەی کەلەلایەن رژێمەوە دیاریکرا بۆ پەیوەندی نێوان رژێم و پێشمەرگە لەکۆرێ ناوی (مقدم غازی) بوو سەر بەبارەگای فرقەی دەی سوپای عێراقی بوو کە پێشتر بارەگای لە ناوچەی سۆران بوو, کەسێکی شارەزابوولە جۆری هەلسوکەوت کردن و پەیوەندی کردن لەگەل لایەنی بەرامبەر, هەر لە دوای گەرانەوەی نوێنەری کورد لە یەکەم چاوپێکەوتن لەگەڵ فەرماندە سەربازیەکانی رژێم, لێژنەیەك بە لێپرسراوەتی مقدم غازی لە سوپای ڕژێم هاتن بۆ بردنەوەی تەرمی کوژراوەکانیان.کاتێك فەرماندە سەربازیەکانی رژێم گەیشتن بەو باوەڕە کە هێزی پێشمەرگە نە بەشەڕ و نەبەئاشتی ملکەچی بڕیار و مەرجە دوژمنکارەکانیان نابن, ئیتر ئەوەندەیان بۆمایەوە خۆشحالی دەرببڕن سەبارەت بەم بەیەکگەیشتنەو وەستاندنی شەڕەکە. لەلایەکی ترەوە سەبارەت بە تانك و زرێپۆشەکانی سوپای ڕژێم کە کەوتوبونە دەستی هێزی پێشمەرگەوە محسین یاسین دەلێت:

(لەکاتی گفتوگۆدا ئەفسەرێکی سوپای ڕژێم هات و داوای یەکێك لەو تانکانەی کردەوە کە کەوتبونە دەستی پێشمەرگە, ئێمە نەمانزانی مەبەست لە بردنەوەی تەنها ئەو تانکە چیە چونکە لەسەرەتاوە پێمان راگەیاندبوون ناتوانن تانك و دەبابەکانتان بەرنەوە, بەڵام ئەوان تەنها ئەو تانکەیان لا گرنگ بوو, بۆیە ئێمە رازی نەبووین بە بردنەوەی و نەمان دانەوە)(٥٨). داواکردنەوەی ئەم تانکە لەلایەن سوپای ڕژێمەوە

هۆكارێكی شاراوەی لە پشتەوە بوو بەلاّم لەو رۆژگارە دا كەسانی پسپۆرو شارەزا لـە بوارە گرنگەكانی تەكنیكی سەربازی لە ریزەكانی هێزی پێشمەرگە نەبوو تا بتوانن پشكنین بۆ ئەم تانكە بكەن ئاخۆ بۆچی رژێم بەدەست هێنانـەوەی ئـەم تانكـەی وا لامەبەستە. دەربارەی ئەو رووداوەی كە دوای تێپەربوونی رۆژێك بەسەر وەستانی شەڕ ودەستپێكردنی گفتوگۆ لە نێوان پێـشمەرگە و سـوپای رژێـم ڕویـدا رەشـید كـۆڕی دەڵێت:

(دوای تێپەڕ بوونی رۆژێك بەسەر هاتنی وەفدی گفتوگۆ بۆ كـۆڕێ دوو پێـشمەرگەی ئێمە بەناوەكانی (وەیسی حەمەد ئەمین و حاتەم حەمەد ئـەمین) بـۆ هەنـدێ كـاری تایبەتی خۆیان دەچنەوە ناو گوندی كۆڕێ بەلاّم لەڕێگادا ڕوو بـە ڕووی سـەربازەكانی رژێم دەبنەوەو بەبریندارى دەكەونە دەستی سوپا و دەستگیریان دەكەن, منـیش ئـەم هەواڵەم بە كاك كۆسرەت ڕاگەیاند و پێشنیارم كرد بەو حەوت سەربازە بگۆردرێنـەوە كە رۆژی پێشتر لە كاتی هێرشەكەی رژێم بە دیل گیرابوون, كاك كۆسـرەت داوای لـە ئەفسەرێكی رژێم كرد بۆ ئازاد كردنی پێشمەرگەكان, ئەوەبوو دوای چـوار رۆژ رژێـم پێشمەرگەكانیان ئازاد كرد ئێمەش سەربازەكانمان بۆ ناردنەوە) (٦٠).

سەبارەت بەو كۆبونەوەی كە لە شەقلاوە لە نێوان حزبـەكانی كوردسـتان ئـەنجام درا محسین یاسین دووبارە دەڵێت:

(كۆبونەوەی شـەقلاوە یەكـەمین كۆبونـەوەی لایەنـەكانی بـەرەی كوردسـتانی بـوو سـەبارەت بەوەسـتانی شـەڕ و دەسـت پـێ كردنـی گفتوگـۆ , ئـەم كۆبونەوەیـە بەسـەرۆكایەتی بـەرێز مـسعود بـارزانی بـەرێوە چـوو هـەموو لایەنـەكانی تێـدا بەشداربوون. داوای بیروبۆچونی ئێمەیان كرد وەك حزبی شیوعی, منیش لـەوەلاّم دا پێم ووتن ئەوەی باش بێت بۆ چارەسەركردنی كێشەی میللەتەكەمان ئێمەش لەگەڵی داین)(٥٩). دوابەدوای یەكەمین بەیەك گەیشتنی فەرمانـدەكانی هێـزی پێـشمەرگە و سوپای رژێم لەمەیدانی جەنگەوە, ئینجا بەرەی كوردستانی وەفدێكی بالاّی نـارد بـۆ

بەغدا کـەپێك هـاتبوو لـەم بەرێزانـە (عومـەر فـەتاح, فـازل میرانـی, فەریـدون عبدالقادر, ئازاد بەرواری) لە شاری بەغدا لەلایەن بەرپرسە بالآکانی حزبی بەعسەوە پێشوازیان لێکرا, لێرەوە بە شێوەی پراکتیکەوە دانیشتنەکانی کـوردو رژێـم کەوتـە قوناغی دەستپێکەوە, بەلآم هەر لەیەکەم دیـدار بەرپرسـانی رژێـم داوایـان کردبـوو بەرێزان مام جەلال و مەسعود بارزانی بێنە ناو پرۆسەی دانووسـتانەکان, ئینجـا بـۆ جاری دووەمیش کە مام جەلال سەرکردایەتی وەفدی کوردی کرد بۆ دانووسـتاندن لـە بەغدا, مسعود بارزانی لەبری خۆی نێچیروان بارزانی نارد, بەعسیەکان ئامادەبوونی بارزانیان لە گفتوگۆکـان زۆر لا مەبەسـت بـوو, بـەلآم بـارزانی لەسـەرەتاوە نـەی دەویست لەنزیکەوە بەشداری دانووستانەکان بکات هۆکاری ئەوەش رەنگـە نـەبوونی متمانە بێت بە سەرۆکی عێراقەوە بۆیە لەمیانەی گفتو گۆیەکدا مسعود بارزانی پێی وایە کەچوون بۆ بەغدا بۆ ئەو " دژوارترین بریار" لەهەموو ماوەی ژیانی دابـوو وە دەلێـت هیچ کەس وەکو من بەباشی سەدام حسێن ناناسێ...هیچ کەسیش بە رادەی سەدام خراپەی لەگەڵ من نەکردوە بەلآم نەمدەویست بۆچونێکی ئەو تۆ بێتە ئاراوە کە دوژمنایەتی شەخسی وهەستی تۆلەئەستێنی بنەمالەییم لەگەڵ حکومەتی عێراق هەیە, چونکەئەو چەند کەس لەئەندامانی بنەمالەکەمانی ئیعدام کردوە و لە ئاکامدا نامەوێ بەشوێن رێگە چارەیەك بۆ ئەم پرسە"بگەرێم)(٦١) .

سەرئەنجام

بەكۆتایی هاتنی بەسەرهات و گێرانەوەی شـەڕی كـۆڕێ چـەند دەرئـەنجامێكمان بـۆ دروست دەبێت كە زەقترینیان ئەوەیە ئەم شەڕە نەبەتەنها لایەنێك رۆڵی تیا بینیـوە و نەبەتەنها لایەنێك شكستی بەركەوتوە, بەهەمان كات كەسـیش قارەمـانی یەكـەم و سمبولی سەركەوتنی شەڕەكە نەبوە تەنها پێشمەرگە نەبێت بەگشتی , هەڵبەتە ڕەنگە كەم تا زۆر كەسێك یان لایەنێك لە بەرەنگاریەكەدا رۆڵی بەرچاو و شكستی بەرچاوی هەبووبێ, بەلاّم بەهۆی تێكەڵی و هاریكاری لایەنەكان سەركەوتن و قارەمانیەتیكـە بەشێوەیەكی سروشتی و میكانیزمی دابـەش بـووە بەسـەر هـەمووان دا كەئەمـەش نیشان دانی خودی راسـتیەكانە و وەلاّم دانەوەیـەكی زۆر بەجێیـە بـۆ ئـەو لایـەن و كەسـایەتیانەی سـالانێكە خۆیـان بەتاكـە قارەمـانی داسـتانی كـۆڕێ دەزانـن. بەخوێندنەوەی هەمەلایەنەی شەڕی كۆڕێ تێدەگەین كە سەركەوتنی ئەم شەڕە چـەند گرنگیەكی هەیە بۆ كورد و بزوتنەوە ڕەواكەی, لەلایەكەوە پاراستنی گیانی سەدان و هەزاران هاوولاّتی كورد كە لە رێگادابوون بەرەو سنورەكان, لەلایەكی تـرەوە چـۆك دادان بەرژێم بۆ دانووستان و هـەڵكردنی ئـالاّی سـپی. ئەمـەش خـۆی لـەخۆی دا هەبوون و زیندویەتی بزوتنەوەی سیاسی كورد دەسەلمێنێ لە بـەردەوامی خـەبات و تێكۆشان بۆ كێشەكەی, بەتایبەتیش بەشداری كردنی سـەرتاپای پارتەسیاسـیەكان و گیانی هاوكاری لەگەڵ یەكتری. بۆیە ئەم سەركەوتنە پێمان دەڵێت لە كاتە چارەنوس ساز و تەنگانەكانی گەلی كوردا چ جوانیەك و سەركەوتنێك دادەبـارێ بەسـەرماندا, كاتێك بەرگی حزبایەتی فرێدەدەین و سەنگەرەكانمان دەكەین بەیەك, سـاتێك خـوێنی شەهیدانمان تێكەلاّو دەبێت و بە تێكەلاو بوونی ڕەنگـی حزبایـەتی كـاڵ دەبێتـەوە و ئازارەكانمان لە ناو جەستەی یەكتری دا دەتوێتەوە .

قسە و چاوپێکەوتنەکانی ئـەم هـەموو قارەمـان و پێـشمەرگەیەی حزبـەکان لـەم کتێبەدا دەربارەی شەڕی کۆڕێ ئەو زەنگـە بـە گوێمـان دا دەچـڕێت کـە شکـست و سەرکەوتنی شەڕی کۆڕێ, شکست وسەرکەوتنی هەرئەندامێکی حزبێکە لەو پـەڕی چەپەوە بـۆ ئەوپـەڕی راسـت , لەوپـەڕی ئیـسلامی و نەتەوەییـەوە بـۆ ئەوپـەڕی کۆمەنیست و نێونەتەوەیی. کاتێك سەنگەرەکانمان لەلایەن دوژمنەوە دەگیرێـن یـەك خەم بەسەرماندا دادەبارێت, کاتێك هەڵدەستینەوە لە گـلان و تێدەکۆشـین و هـیلاك دەبین تەنها ئاهێك و یەك هەناسە لێمانـەوە دێتـە دەرێ, کـاتێکیش سـەردەکەوین تەنهاو تەنها یەك زەردەخەنە لەڕوماندا دادەبارێت. ئێمە خاوەنی یـەك دایکـین ئـەو دایکەش نیشتیمانە, ئیتر هەررەنگ و گۆرانیەك وخەونێکمان هەبێت ئێمـە رۆڵـەی نیشتیمانی کوردین.

نەخشەو دۆکۆمێنتەکان

دەقی بانگەوازەکەی بەرەی کوردستانی بۆکۆمەڵگای نێو دەوڵەتی لە:١٩٩١/٤/١

دەقی یادشتی بەرەی کوردستانی بە بۆنەی سەرکوتکردنی ڕاپەڕینی ئازاڕی ١٩٩١ وکۆڕەوی ملیۆنی خەڵکی کوردستان

بەڕێز:جۆرج بۆش سەرۆك کۆماری وڵاتە یە گگرتووەکانی ئەمریکا

بەرێز:جۆن مێجەر سەرۆك وەزیرانی بەریتانیا

بەرێز:فرانسوا میتەران سەرۆك کۆماری فەرەنسا

بەرێز: دیکویلار سکرتێری گشتی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان

بەڕێزان:ئەندامانی ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی

بەڕێزان:کەسایەتیەکان کۆمەڵایەتی و رۆشنبیرەکان و ڕای گشتی نێودەوڵەتی و رێکخراوە نێوەدەوڵە تیەکان.

سڵاورێز..

رژێمی عێراق بە ئاگرو ئاسن رووبە ڕووی نارەزایی و خۆنیشاندانە ئاشتیە کانی گەلی عێراق بۆوەو نوقمی خوێناوی کردن, ئەمە بەرادەیەك بوو کە کار گەیشتە پێکدادانی چەکداریلەگەڵیشار,بەتایبەتیش لە شارە کوردبیەکان,حکومەتی عێراق هەڵساوە بە ئەنجامدانی تاوان و قسابخانەی دڕندانە,بەرامبەر بە هەزاران لە دانیشتوانی مەدەنی کورد لە منداڵ و ئافرەت و پیاو,هەروەك لە هەفتەی رابردوودا لە شاری کەرکوك و توزخورماتوو و ئالتون کۆپریوقەرەهەنجیرو شوێنەکاننی تر,روویداوە,ئەمە جگە لە هەزاران قوربانی دیکە بە هۆی بۆمبارانی ئاسمان و توپباران وموشەك باران لە کەرکوك وسلێمانی و هەولێر و دهۆك و شارەکانی تر, لە ئەنجامی ئەوەش زیاتر لە ٣ ملیۆن کەس ئاوارە بوون و لەم کەش و هەوا ساردەدا پەنایان بۆچیاو دۆڵەکان بەردووە ئەوانە بە دەست برسیەتی و ترسەوە دوای چەند مانگی لە ئابلوقە دەناڵێنن.

تێبینی ئەومان کردوە, کە کۆمەلگای نێوە دەولەتی سەرەڕای جەخت کردنەوەی بەردەوامی لەوچەند مانگەی رابردوودا لە سەر سەرکۆنە نکردنی رژێمی سەدام حوسێن, بە هۆی ئەنجامی تاوانی پاکتاو کەردنی گەلی کوردو پێشێلکەردنی مافی مرۆڤ لە عێراق, کە چی(کۆمەلگای نێودەولەتی) دەستر رژێمی سەدامی ئاوەلا کرد تا ڕاپەرینی جەماوەری گە لی عێراق سەرکوت بەکات, بە تایبەتی لە کوردستانی عێراق, و هەڵسێ بە ئەنجام دانی قسابخانە و لەناو بردنی بە کومەڵی خەڵکی مەدەنی.

ئێمە بە ناوەی مرۆڤایەتی و بە هاکانیەوە بانگتان دەکەین کە بەرپرسیاریەتی ئەدەبی و مروڤانە بەرامبەر گەلی کورد بە شێوەیەکی تایبەتی و دەرهەق بە گەلی عێراق بەشێوەی گشتی لە ئەستۆ بگرن و تکاتان لی دەکەین کە:

١- پەلە بکەن لە ناردنی کومەك و کەل و پەلی خوراکی و تەندروستی و چادرو هەر پیداویستیەکی روژانەی ژیان بۆ ئاوارەو هەلاتوەکان, بۆ هەمان مەست داوا لە   نەتەوەیەکگرتوەکان و خاچی سوری نێودەولەتی و نێونده نێودەولەتیەکانی تر بکەن

٢- کار بو ئەوە بکەن, کە ئەنجومەنی ئاسایشی نێوە دەولەتی ناچار بکەن تا رێژێمی سەدام حوسێن وریا بکاتەوە ناچاری بکەن(واتا سەدام ناچار بکەن) کە سوپاو چەکە کوشەندەکەی دژی ڕۆڵەکانی گەلی بێوەی بە کارنە هێنێ, وەبە هەمو رێگاکانی تر گوشار بخەنە سەر رژێم   تا هەلمەتەکانی ڤڕکردن لە دژی ملیۆنان هاولاتی لە کوردستانی عێراق بوەستینێ و وە یارمەتی سەرجەم گەلی عێراق بدەن, تا بتوانێ لە رێکای نە تەوەیەکگرتوەکانەوە بریاری لە مافی چارەنوسی خۆی بدات بە تایبە تی کەڕاپەرین وەك ڕاپرسیەکی گشتی گەلی شکۆ گومانی لە سەر ئەو راستیە نە هێشت کە ئەو رژێمە نوێنەرایەتی گەلی عێراق ناکات .

لە گەڵ رێزو پێزانینمان

مسعود بارزانی

بەرەی کوردستانی عێراق

١٩٩١/٤/١

بەڵگەنامەی ئەنجوومەنی ئاسایشی نیودەوڵەتی سەبارەت بە پاراستنی کوردان

نامە بەلگە

دەقی بریاری ئەنجومەنی ئاسایش ژمارە (٦٨٨) کە لە ٥ی نیسان (ئیبریل)ی ١٩٩١ دەرچووە

ئەنجومەنی ئاسایش کە ئەرکەکان و بەرپرسییەکانی خۆی رەچاو دەکات , بەپێی پەیمانی نەتەوە یەکگرتوەکان سەبارەت بە پاراستی ئاشتی و ئاسایشی نێو دەولەتیەوە, کە ئاماژە بە برگەی ٧ی مادەی ٢ی پەیمانی نەتەوە یەکگرتوەکان دەکات زۆر نیگەرانە لە ئاستی ئەو سەرکوتییەی توشی خەلکی مەدەنی عێراق دەبێ , لە چەند بەشێکی زۆری عێراقدا کە بەو دوایە ناوچە کورد نشینەکانی گرتەوەو, بووە هۆی دەرپەرینی پەنابەران بە شێوەیەکی فراوان لە سنورەوە کەوا هەرەشە لە ئاشتی و ئاسایشی نێو دەولەتی لە ناوچەکە دەکات , کە هەست بە نارحەتیەکی ئیکجار زۆری لەو ئازارە بەردەوامەی کە مرۆڤ لە وێدا دووچاری دەبێت دەکات , کە لەی سەر کوتکردنەوە دایەو , کە ئاگاداری ئەو دوو نامەیە کە هەردوو نوێنەری هەمیشەیی تورکیا و فەرەنسا لە نەتەوە کەگگرتوەکاندا ناردویانە بە مێژووی (٣و٤) ی نیسانی /١٩٩١ یەك لە دوای یەك (S , ٢٢٤٣٥ – S , ٢٢٤٤٧) و کە یسانەوە ئاگاداری ئەو دوو نامەیە کە نوێنەری هەمیشەیی کۆماری ئێران لە نەتەوە یەکگرتوەکاندا بە مێژووی ٣ و ٤ ی نیسانی / ئیبریلی ١٩٩١ یەك لە دوای یەك بە مێژووی(S , ٢٢٤٣٦ – S , ٢٢٤٤٧) ناردوویەتی , کو پابەند بوونی هەموو دەولەتانی ئەندام بەرامبەر سەروەری یاسای عێراق و هەموو دەولەتانی ناوچەکە و سەلامەتی هەرێمایەتی سەربەخۆیی سیاسیان دووپات دەکاتەوە .

کە راپۆرتی ئەمینداری گشتی بەمێ٘ووی ٣٠ی ئادار / مارسی ١٩٩١ (S , ٢٢٤٣٦) لەبەر چاو دەگرێ .

١ – ئەو سەرکوتکردنەوەی دانیشتوانی مەدەنی عێراقی کە لە زۆر شوێندا لە عێراق و کە بەو دواییە ناوچە کوردنشینەکانی گرتەوەو ئەنجامەکانی هەرەشە لە ئاستی و ئاسایشی نێودەولەتی لە ناوچەکەدا دەکەن , مەحکوم دەکات.

٢ – داوا دەکات کە عێراق هەر دەستبەجێ , وەك بەشداری کردنی لە نەهێشتنی ئەو مەترسییەی کە هەرەشە لە ئاشتی و ئاسایشی ناوچەکە دەکات نەهێلێ , ئەم سەر کورتکردنە بوەستێنی و هیوادارە لە خودی رەوتەکەدا , دایەلۆگەکی کراوە بۆ رێزلێنانی مافی مرۆڤ و مافی سیاسی هەموو هاولاتیانی برەخسێنێ ,

٣ – سوورە لەسەر ئەوەی کە عێراق دەستبەجێ رێگە بە گەیشتنی رێکخراوی نێودەولەتی مرۆڤایەتی بدات , بۆ هەموو ئەوانەی پێویستیان بە یارمەتی هەیە لە هەموو لایەکی عێراقدا و , هەموو ئاسانکاری پێویست بە پرۆسەکانی دابینبکات .

٤ – داوا لە ئەمینداری گشتی دەکات کە لەتەقەلا مرۆیەکانی لە عێراقدا بەردەوام بێ و ئەگەر مەسەلەکە پێویستی کرد , لەسەر ئەوەی شاندێکی دی بۆ ناوچەکە بنێرێ , راپۆرتێك دەربارەی نەهامەتی دانیشتوانی مەدەنی عێراق پێشکەش بکات بەتایبەتی دانیشتوانی کورد , ئەوانەی دووچاری هەموو شێوەکانی سەرکورتکردن بوون کە دەسەلاتدارانی عێراق رەفتاری دەکەن .

٥ – هەروەها داوا لە ئەمینداری گشتی دەکات کە هەموو ئەو دەرامەتەی لە ژێر دەسەلاتیدایە بەکاریان بێنێ , بەی دەرەمەتانەی نەتەوە یەکگرتوەکانیشەوە کە پەیوەندیان بە راپەراندنی بەپەلە هەیە بۆ وەدەنگەوە هاتنی پێویستیە زەرورییەکانی پەنابەران و دانیشتوانی دەربەدەری عێراق .

٦ – داوا لە هەموو دەولەتانی ئەندام و هەموو رێکخراوە مرۆیەکان دەکات , کە بەشداری لەم تەقەلادانەی فریاکەوتنی مرۆیی بکەن .

٧ – داوا لە عێراق دەکات کە هاوکاری لەگەل ئەمینداری گشتی بکات لە پێناو جێبەجێکردنی ئەم ئامانجەدا .

٨- بڕیار دەدرێ کە ئەم مەسەلەیە بەبەرچاو بمێنێتەوە .

نەخشەی دیاریکردنی ناوچەی ئارام بۆ پاراستنی کورد بە پێی هێلی٣٦ ساڵی ١٩٩١ .(٦١)

نەخشەی هێرشی سوپای رژێم بۆ داگیر کردنەوەی کوردستان لە سالی ١٩٩١(٦٢)

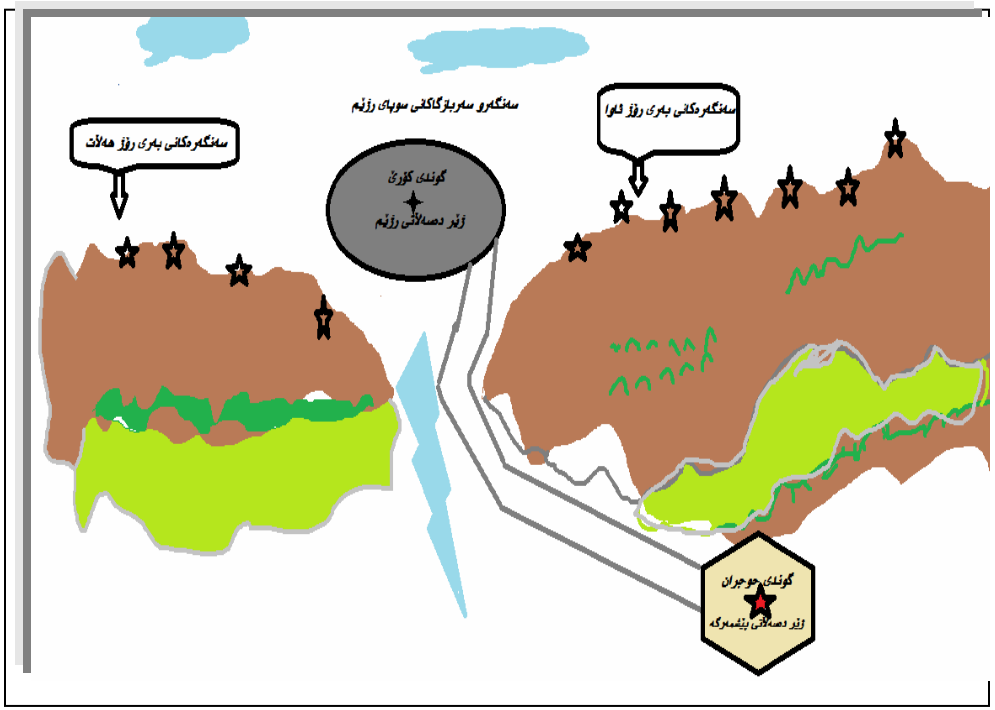

نەخشەی دەربەندی کۆرێ لەگەڵ هەردوو بەری شاخی رۆژ هـەلآت و رۆژ ئـاوا ودیـاری کردنـی سـەنگەرەکانی هێـزی پێشمەرگە

_تێبینی:

بەداوای لێبوردنەوە لە هەموو ئەو بەرێزانەی کە لە رۆژانی سەختی داستانی کۆڕێ بەشدار بوون و لەبەر هەر هۆیەك بێت نەم توانی چاوپێکەوتنیان لەگەل بکەم یاخود لەبیرم چوبێ ئاماژەیان پێبکەم و ناویان بهێنم.دەستەبەرکردنی زانیاری دەربارەی ڕوداوێکی وا یاخود دەستەبەرکردنی هەموو کەسایەتیەکانی ناو ئەم داستانە بۆ چاو پێکەوتن وئاخاوتن کارێکی ئاسان نیە, سەرەڕای هەوڵی زۆرم بۆ جێبەجێکردنی, بەلاّم ئەگەر نەمتوانیبێ بەپێی پێویست سەروەری وقارەمانێتی کەسانێك لەناو پەراوەکانی ئەم پەرتوکەدا تۆمار بکەم, لەگەڵ دووبارە داوای لێبوردن بەئومێدی ئەوەی ئەگەر دەرفەت هەبێت لە ئایندەیەکی درێژدا پەرە بەچەند لایەنێکی تری ئەم سەرکەوتنەدەدەین بەبەشداری هەموو لایەك, وەهەرکەسێك تێبینی یاخود زانیاریەکی تری هەبێت دەتوانێت لەرێگای ئەم ئیمایلەوە پەیوەندیم پێوە بکات بە سوپاسەوە چاوەروانی سەرنج و تێبینیەکانی بەرێزتانم .

(wria-2012@ hotmail.com)

سەرچاوەکان :.

١- پەرتووکی (سەدام حسین)پانۆرامانی سیاسەتی خوێناوی لاپەرە ٦٩.

٢- پەرتووکی بیرەوەریەکانی نێردراوی یەکێتی سۆڤیەت بەرێز یەڤگینی پریماکۆف .

٣- گۆڤاری ڕاپەڕین ژمارە (٢) لە سالی ١٩٩١ لاپەرە (٢٠) لەلایەن بزوتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان دەردەچوو.

٤- گۆڤاری دیمۆکراسی ژمارە (٦) لە ١٩٩٢/٣/١ لاپەرە (١٠) .

٥- پەرتووکی جەنگی کەنداو گومانەکانی سەرکەوتن لە وەرگێرانی علی میرزا عارف هەورامی لاپەرە (٢٧٠) .

٦- پەرتووکی جەنگی عێراق لەنوسینی لۆرانس کابلانو ویلیام کریستول لە وەرگێرانی عەبدلکەریم عوزێر لاپەرە (٨١) .

٧- پەرتوکی سیستەمی نوێی جیهانی ودۆزی کورد بەرێز(عمر نورالدین) لاپەرە (١٨١) .

٨- هەمان سەرچاوەی پێشوو .

٩- هەمان سەرچاوەی پێشوو .

١٠- نامیلکەی مجاهیدینی خەلق, وەرگێرانی لە ئینگلیزیەوە لەیلا حەمید.

١١- چاوپێکەوتنی تایبەتی مهدی یونس پێشمەرگەی بەشداربوی هێرشەکە

١٢- چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگەل بەرێز مزەفەر سالح پێشمەرگە لە هێزەکانی یەکێتی ئەوکاتی .

١٣- چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگەل بەرێز صەمەدحەمەدئەمین پێشمەرگە سەربە هێزەکانی یەکێتی ئەوکاتی.

١٤- ڕۆژنامەی کوردستانی نویێ ژمارە (٣٩٤٠) لە ٢٠٠٦/٤/١١.

١٥- پەرتوکی ڕاپەرینی ئازاداری ١٩٩١ لەباشوری کوردستان لە نوسینی بەرێز ئاراس عبدالرحمن مستەفا لاپەرە (٤١٢).

١٦- پەرتووکی سیستەمی نوێی جیهانی ودۆزی کورد بەرێز(عمر نورالدین)لاپەرە (١٥٦).

١٧- پەرتوکی راپەرینی ئاداری ١٩٩١ لە باشوری کوردستان لە نوسینی بەرێز ئاراس عبدالرحمن مستەفا لاپەرە (٤١٨).

١٨- پەرتوکی بیرەوەری پێشمەرگەیەك لەنوسینی سەید کاکە لاپەرە(٢٥٤) .

١٩- ئەرشیفی ڕاپەرین و کۆچ ڕەو و داستانی کۆرێ .
٢٠- چاوپێکەوتنی کەی تی ڤی لەگەل بەرێز سەید کاکە لە یادی داستانی کۆرێ.
٢١- چاوپێکەوتنی کەی تی ڤی لەگەل بەرێز قادر عوسمان لە یادی داستانی کۆرێ.
٢٢- چاوپێکەوتنی گولاڵن تی ڤی لەگەل بەرێز حەمیدە فندی لە یادی داستانی کـۆرێ سـالی ١٩٩٨.
٢٣- چاوپێکەوتنی کەی تی ڤی لەگەل بەرێز سەید کاکە لەیادی داستانی کۆرێ.
٢٤- رۆژنامەی کوردستانی نوێ ژمارە (٣٩٤٠) لە ٢٠٠٦/٤/١١.
٢٥- چاوپێکەوتنی تایبەتی لە گەل بەرێز سەید زەینەل ئەحمەد پێـشمەرگەی بەشـداربوو لـە داستانی کۆرێ.
٢٦- چاوپێکەوتنی تایبەتی لە گەل بەرێز فەرهاد قادر شـورتە پێـشمەرگەی بەشـداربوو لـە داستانی کۆرێ .
٢٧- هەمان سەرچاوەی پێشوو.
٢٨- چاوپێکەوتنی تایبەتی لە گەڵ مـستەفا گـۆرۆنی بـەرپرس و فەرمانـدەی هێزەکـانی پارتی گەلی دیموکرات لە داستانی کۆرێ .
٢٩- چاوپێکەوتنی تایبەتی لە گەڵ بەرێز فەرهاد محموری ناسراو بە (فـەدۆ) پێـشمەرگەی ناو سەنگەرەکەی بەری رۆژ هەلات .
٣٠- چاوپێکەوتنی تایبەتی لە گەڵ بەرێز مستەفا گۆرۆنی .
٣١- چاوپێکەوتنی تایبەت لە گەڵ بـەرێز دکتـۆر سـەردار ئەنـدامی م.س حزبـی زەحمـەت کێشانی کوردستان و بەرپرس وفەرماندەی هێزی ئەم حزبە لە داستانی کۆرێ .
٣٢- پەرتوکی ژیانی کودێك لە نوسینی بەرێز عمر عسمان .
٣٣- چـاوپێکەوتنی تایبـەتی لەگـەل بـەرێز رەشـید حمەدئـەمین ناسـراو بـە رەشـید کـۆرێ فەرماندەی دەستەیەك پێشمەرگەی یەکێتی لە شەڕی کۆرێ.
٣٤- چاوپێکەوتنی تایبەتی لە گـەڵ بـەرێز سـەید حکمـەت پێـشمەرگەی بەشـداربوو لـە داستانی کۆرێ .
٣٥- چاوپێکەوتنی تایبەتی لە گەڵ بـەرێز فـەرهاد مـەخموری پێـشمەرگەی بەشـداربوو لـە داستانی کۆرێ .
٣٦- چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگەڵ بەرێز رەشید کۆرێ.

٣٧- نامیلکەی نرکەی کوردستان لە نوسینی ڕێباز ١٩٩٢.
٣٨- چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگەڵ بەڕێز دکتۆر سەردار .
٣٩- هەمان سەرچاوەی پێشوو.
٤٠- چاوپێکەوتنی کەی تی ڤی لـەیادی دا سـتانی کـۆرێ لەگـەڵ بـەڕێز بـاپیر ئیـسماعیل پێشمەرگەی ناو سەنگەرێك لە بەری ڕۆژ ئاوا .
٤١- چاوپێکەوتنی کەی تی ڤی لەیادی دا ستانی کۆرێ لەگەڵ بەڕێز حمد میر حمـد بەشـدار بووی داستانی کۆرێ .
٤٢- گۆڤاری ڕێبەری پێشمەرگە لە بیرەوەری یادی داستانی کۆرێ ژمارە (٤٥) سالی ٢٠٠٣ بەڕێز مەلائیراهیم نوسیویەتی .
٤٣- چاوپێکەوتنی تایبـەتی لەگـەڵ بـەڕێز محسین یاسـین پێـشمەرگەو فەرمانـدەی هێـزی پێشمەرگەی حزبی شیوعی لە داستانی کۆرێ .
٤٤- چاوپێکەوتنی گولان تی ڤی لە سالی ١٩٩٨لەیادی داستانی کۆرێ لەگەڵ کانەبی گەورە بەرپرسی سەربازی هێزی پێشمەرگەی حزبی شیوعی لە کۆرێ .
٤٥- چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگەڵ بەڕێز نـامق سـوارە پێـشمەرگەی بەشـداربووی داسـتانی کۆرێ .
٤٦- چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگـەڵ بـەڕێز مـەلا کمـال پێـشمەرگەی حزبـی سۆشیالیـستی کوردستان و بەشداربووی داستانی کۆرێ .
٤٧- چاوپێکەوتنی گولان تی ڤی لەگەل بەڕێز کانەبی گەورە .
٤٨- پەرتوکی بیرەوەری پێشمەرگەیەك لە نوسینی سەید کاکە لاپەرە (٢٥).
٤٩- چاوپێکەوتنی تایبەت لەگەڵ بەڕێز محسین یاسین .
٥٠- چاوپێکەوتنی تایبەت لەگەڵ سەید حکمەت .
٥١- چاوپێکەوتنی کەی تی ڤی لەگەل بەڕێز قادر عسمان ئەندامی سەرکردایەتی حزب اللەی شۆڕشگێری کورد ئەو کاتە .
٥٢- چاوپێکەوتنی تایبەت لەگەل بەڕێز مستەفا گۆرۆنی .
٥٣- نامیلکەی کۆرەو وشەرەکانی کۆرێ و دانۆستان - پاشماوەی ڕاپەرین بوو لەنوسینی بەڕێز شوان ڕابەر .
٥٤- چاوپێکەوتنی تایبەت لەگەڵ بەڕێز دکتۆر سەردار.

٥٥- چاوپێکەوتنی تایبەت لەگەڵ بەرێز سید حکمەت .

٥٦- چاوپێکەوتنی بەرێز کانەبی گەورە لەگەل گولان تی ڤی.

٥٧- هەمان سەرچاوەی پێشوو.

٥٨- چاوپێکەوتنی تایبەت لەگەڵ بەرێز محسین یاسین.

٥٩- چاوپێکەوتنی تایبەتی لەگەڵ بەرێز ڕەشید حمەد ئەمین ناسراو بە ڕەشید کۆرێ.

٦٠- چاوپێکەوتنی تایبەت لەگەل بەرێز محسین یاسین.

٦١- کریس کوچێرا(بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردو ویستی سەربەخۆیی).لا ١٦٧.

٦٢- ئەتڵەسی سیاسی هەرێمی کوردستان لەلایەن بەرێز فەرید ئەسەسەرد.

٦٣- هەمان سەرچاوەی پێشوو.